

ŽIROVSKI OBČASNIK

ZBORNİK ZA VSA VPRAŠANJA NA ŽIROVSKEM, LETNIK XXIX (2008)

38

ŽIROVSKI OBČASNIK

ZBORNIK ZA VSA VPRAŠANJA NA ŽIROVSKEM

Žiri 2008

UVODNIK

Goran Klemenčič

Svoboda ali varnost: triptih vsiljene in v podmeni zgrešene dileme

Največja nevarnost za svobodo se ne skriva v glavah izpričanih avtoritarnih posameznikov, ampak preži iz dejanj dobronamernih ljudi na pozicijah moči, ki z žarom in poslanstvom – vendar brez vedenja in modrosti – nekritično sledijo ciljem učinkovitosti in varnosti ...

L. Brandeis

Živimo v družbi, ki je navzven demokratična, svobodna in enakopravna, navznoter pa jo razjeda regresija vrednot, vrednostna, ekonomska in socialna razslojenost, idejna, moralna in etična izčrpanost, fizična in ekološka ranljivost ter medijska vulgarnost. Skupen imenovalec našega časa je vseprisotno vzdušje neoprijemljivega strahu in nujnosti. Znani sociolog Ulrich Beck je sodobno, informacijsko družbo označil kot družbo tveganja, katere lepilo in hkrati pogonsko gorivo je strah. In kot je v dodatek Becku zapisal eden najbolj lucidnih slovenskih kriminologov, Zoran Kanduč: Strah je prvovrsten nadzorovalni pripomoček, ki (strašljivo) lomi hrbtenice pokončnih ljudi.

Pomembni žrtvi nove družbene paradigme sta tudi vladavina prava in človekove pravice; z domišljijo rabljev in ječarjev (kot to imenuje moj prijatelj pravni filozof Benjamin Flander) jih vsakodnevno nadomeščamo s pojmi »zakon in red« – s poudarkom na redu. Pravica do zasebnosti, človekovo dostojanstvo, demokracija in svoboda so sintagme, ki se zdaj uporabljajo s takšno lahkoto, da pomenijo vse in hkrati nič. Ljudje jih vse pogosteje prepoznavajo zgolj kot oviro za učinkovito kaznovanje raznovrstnih motilcev javnega reda in kriminalcev. Pri tem pozabljajo, da je s človekovimi pravicami – domnevno eno od prvin skupne evropske identitete – podobno kot z zdravjem. Dokler ga imaš, ga ne ceniš; ko ga izgubiš, je bodisi prepozno bodisi si ga lahko povrneš samo z bolečim in dolgotrajnim zdravljenjem ter odrekanjem.

Pisanje – v bibličnem smislu – o oženju prostora osebne svobode je že dolgo na steni. Teroristični napadi 11. septembra 2001 niso bili zgolj dokaz fizične ranljivosti modernega sveta, ampak predvsem kazalec ranljivosti konceptov, ki jih proklamirane liberalne demokracije v svojem površnem instrumentalnem pojmovanju prava in mednarodnih civilizacijskih standardov jemljejo za samoumevne. Že pred desetletji je ameriški vrhovni sodnik Jackson zapisal: »Ne smemo dopustiti, da naša Ustava in naš občutek za pravičnost postaneta samomorilski pakt.« V boju proti družbenim patologijam ni prostora za sentimentalnost. Ni presenetljivo, da so njegove besede postale mantra prenekaterih državne administracije pri zagovarjanju protiterorističnih ukrepov. Iz omenjene maksime je izpeljana naslednja splošno priznana predpostavka: pravičnost in poštenost zahtevata, da s tehtanjem dveh legitimnih interesov – svobode in varnosti – poiščemo pravo pot med grožnjo državne (policijske) sile in varovanjem človekovih pravic. Vendar je ta metafora v samem bistvu zgrešena, saj družbi vsiljuje napačno in poenostavljeno dilemo. V trenutkih, ko smo soočeni z velikimi varnostnimi izzivi ali pa z medijsko odmevnimi in pogosto predimenzioniranimi dogodki, ki zmanjšujejo zaupanje državljanov v učinkovitost državnega represivnega aparata, pa predstavlja tudi nevarnost za svobodno družbo; toliko bolj, če val zahtev po večji varnosti ali učinkovitosti varnostnih organov ob ploskanju večine zajezdi država in njeni represivni organi v iskanju večjih pooblastil. »Pošten državljan« se z nevarnostjo pooblastil, kot so tajno nadzorovanje, prisluškovanje, specialne tehnike zasliševanja ipd., težko identificira in angažira proti njim; verjame namreč, da se to dogaja zgolj »drugim« – kriminalcem, teroristom ipd. Poleg tega živimo v času, ko v moderni zahodni družbi, konformistično in materialistično naravnani, pregorevajo še zadnje varovalke globlje zavesti o svobodi in grozljivih zgodovinskih izkušnjah druge svetovne vojne, nacizma in stalinizma. Ne sledimo več Kantovemu kategoričnemu imperativu, po katerem človek nikoli ne bi smel predstavljati sredstva, ampak vedno zgolj cilj. Raje prisegamo na hitre rešitve kot v odziv na neposredne nevarnosti – pogosto predimenzioniran na strahu in čustvenih odzivih, pri čemer izbiramo napačne prioritete in smo talci nedomišljenega in pogosto katastrofalnega javnega ukrepanja. Včasih ima človek občutek, da je scenarij predvidljiv: v ponedeljek se zgodi neko kriminalno dejanje, v četrtek so o tej temi na sporedu Trenja, v petek pa nek državni uradnik dobi nalogo, da napiše nov osnutek zakona ... Vojne napovedi kriminalu in v zadnjih letih terorizmu – teme, ki si jih je zgodovinsko lastila predvsem politična desnica – so danes mantra celotnega političnega spektra, leve, desnice in sredine. Praviloma ob nekritičnem ploskanju demokratične večine in množičnih medijev. Vse to se pogosto dogaja v vzdušju prej omenjenega medijsko in politično spodbujenega strahu in nujnosti, v javni besedi je vseprisotna militantna vojna retorika (ne govorimo več o preprečevanju kriminala, o socialni enakosti, etiki, pravičnosti, ampak o vojni proti drogam, terorizmu, organiziranemu kriminalu, pedofiliji ...). Že stari Rimljani so poznali rek: *Inter arma silent leges!* [V vojni zakoni obmolknejo!]

Slika 1: Vrnitev španske inkvizicije

Ni je zapovedi, ki bi bila na piedestalu človekovih pravic, svobode in demokracije postavljena višje, kot je prepoved mučenja. Celotna abolicijska smrtne kazni zunaj Evrope ni vsesplošno in nesporno sprejet mednarodni civilizacijski ali pravni standard. Kot temeljna človekova pravica je vklesana v vse pomembnejše mednarodnopravne dokumente. Žal vemo, kako je z mednarodnim pravom; kot naj bi nekoč rekel Stalin – mednarodno pravo ima veliko vizij, nima pa divizij, ki bi te vizije uveljavile. Mogoče pa je nekaj na tem, kar mi je pred časom grenkobno rekel angleški prijatelj, sicer odvetnik – češ da ima danes povprečna zahodna vlada s človekovimi pravicami toliko skupnega kot institucija katoliške cerkve s prvotnimi Kristusovimi nauki ...

Pa vendar je bilo pred desetletji drugače. Celotno v Izraelu, ki mu nihče ne more oporekati specifične in nemogoče varnostne situacije, je pred leti Vrhovno sodišče prepovedalo uporabo kakršnegakoli fizičnega nasilja sile pri zasliševanju domnevnih teroristov in zapisalo, da je logična posledica demokracije, da ima ta *»v spopadu s terorizmom in podobnimi grožnjami vedno eno roko zvezano za hrbtno – to je natanko tisto, kar demokraciji daje moralno pravico imenovati se svobodna družba«*. Spomniti se velja tudi generala Carla Alberta Dalla Chiesa, ki je poveljeval italijanskim karabinjerjem v času, ko so Rdeče brigade ugrabile predsednika vlade Alda Mora. Varnostne službe so prijele človeka, ki bi jih mogoče lahko privedel do ugrabiteljev. General je pobudo podrejenih, da bi pri zasliševanju uporabili grobe metode, zavrnil z besedami: *»Italija bo preživela morebitno izgubo Alda Mora, ne bo pa njena demokracija preživela ponovne uvedbe mučenja.«* Kje so danes taki ljudje?

Radi verjamemo, da je tortura (pravilna slovenska beseda – mučenje – v sebi nekako nima zadostnega negativnega naboja, po katerem kliče zavržnost ravnanja, ki ga označuje) zapuščina srednjega veka, inkvizicije, nacizma, stalinizma, vojaških hunt v Latinski Ameriki, diktatorskih afriških in arabskih režimov, po novem tudi ekscesov vojne proti terorizmu. Asociira na zlorabe političnih zapornikov, na posilstva in pohabljanja civilistov s strani podivjanih paravojaških enot – vse v oddaljenih, revnih, propadlih državah. To se dogaja »drugim«, mučitelji in njihove žrtve ne živijo v naši vasi. Dejstva so boleče drugačna. Amnesty International in mednarodni nadzorni mehanizmi varstva človekovih pravic zdaj odkrivajo primere mučenja v 150 državah; kar v 80 državah so v zadnjih letih ljudje kot posledica mučenja tudi umirali. Ekskluzivni klub, zbran pod evropsko modro-rumeno zastavo, ni izjema. Po drugi svetovni vojni je bilo mučenje in nehumano ravnanje v različnih obdobjih sistematično uporabljan instrument francoskih, španskih, grških in portugalskih varnostnih sil; smrti zaradi posledic mučenja in policijskega nasilja so ugotovili v Avstriji, Belgiji, Nemčiji, Švici in Veliki Britaniji; tudi Slovenijo je v zadnjih letih Evropsko sodišče za človekove pravice dvakrat pravnomočno obsodilo za nehumano ravnanje z osebami, ki jim je policija odvzela prostost.

Celotno v tem hudičevem plesu so vloge neenako porazdeljene. Žrtve so pogosto deprivilegirani pripadniki manjšin; v zahodni družbi policija nesorazmerno pogosto prekorači svoja pooblastila pri obravnavi priseljencev, tujcev, ljudi nebele polti ... Navsezadnje, ste že slišali za primer, da bi se policija fizično spozabila,

kaj šele mučila bogatega osumljenca gospodarskega kriminala (pa čeprav gospodarski in finančni kriminal v celoti družbi povzroča neprimerno večjo socialno škodo kot vse tatvine klasičnih kriminalcev skupaj).

Ne želim, da bi zvenelo apokaliptično, vendar verjamem, da nevarnost institucionalizacije mučenja kot dejanske, če že ne pravne opcije v izjemnih primerih postaja realna. Če bi se dokončno udejanjila, bi pravo dokončno presekalo popkovino z moralo in etiko. Nekateri stvari preprosto morajo ostati nedotakljivi tabu! Prepoved mučenja je med njimi in proti njej se je treba boriti z vsemi sredstvi. Kdo si drzne odpreti vrata Dantejevega pekla in se spustiti v avanturo, ki nasprotuje vsemu, na čemer se je gradil demokratični svet po drugi svetovni vojni? Ali lahko demokracija takšna, kot jo poznamo, preživi v modernem svetu globalnih groženj, je drugo vprašanje.

Tabloidno, a zelo relevantno vprašanje: Kdo je naslednji? To me spominja na znano anekdoto, ki jo je zapisal katoliški duhovnik, ki je preživel nemško koncentracijsko taborišče. Dejal je: *»Najprej so prišli po soseda, komunista. Nič nisem rekel – komunisti mi niso bili ljubi. Nekaj mesecev pozneje so prišli po soseda Juda. Bil sem tiho – Judje mi niso bili posebej ljubi. Čez leto dni so prišli pome. Nikogar več ni bilo, ki bi lahko kaj rekel, tudi če bi hotel ...«*

Slika 2: Veliki brat vas opazuje (s pomočjo množice »malih bratov«)

Sodobno družbo opredeljujeta eksponentna rast različnih komunikacij in razvoj novih (informacijskih) tehnologij – tako za izmenjavo informacij kot za raznovrstne oblike prikritega nadzora. Že leta 1928 je velikan pravne misli, sodnik Vrhovnega sodišča ZDA, Louis Brandeis, v prvem sodno dokumentiranem primeru telefonskega prisluškovanja na svetu v svojem ločenem mnenju preroško zapisal: *»Napredek znanosti, ki državi omogoča nove možnosti vohunjenja, se ne bo ustavil [pri prisluškovanju telefona]. Nekega dne bo razvoj znanosti državi omogočil reproduciranje papirjev, ne da bi jih dejansko fizično vzela iz obdolženčevega predala, in bo tako lahko sodišču razkrila najbolj intimne informacije iz njegove zasebnosti.«*

Razvoj tehnologije je napoved uresničil – in presegel. Njegove besede so namreč opozarjale predvsem na nevarnost, ki posamezniku preti od države; dejstvo, da je postala sodobna telekomunikacijska tehnologija nepogrešljiv del delovnega, socialnega in ekonomskega okolja, pa klasičnemu Velikemu bratu v državni preobleki ob bok vse bolj postavlja tudi delodajalca, marketinške interese različnih podjetij in zlonamerne posameznike. Povedano drugače: sodoben človek je danes nadzorovan državljani, nadzorovan potrošnik in nadzorovan delavec.

V sodobni družbi, ki jo z znanstvenega vidika med drugim opredeljuje eksponenten porast in razvoj informacijskih tehnologij – tako za izmenjavo informacij kot za raznovrstne oblike prikritega nadzora, zbiranja, obdelave in profiliranja osebnih podatkov – in skokovit ter intenziven napredek genetske in kognitivne znanosti, pomeni vprašanje človekove zasebnosti toliko in še več, kot so pred desetletji in stoletji pomenile klasične prvine vprašanja »svobode« – nedotakljivost stanovanja, spoštovanje človekovega dostojanstva, prepoved mučenja, pre-

poved arbitrarnih odvzemov prostosti, svoboda združevanja in govora, svoboda vesti in verska svoboda ...

V preteklosti so fizične ovire onemogočale arbitrarno nadzorovanje; v času visoke tehnologije pa slednja podira zid za zidom: tehnologije ne ovirajo več daljavo, tema ali fizične ovire; čas zanjo ni več pomemben – pridobljeni podatki se lahko shranijo, obdelujejo, združujejo, analizirajo in prenašajo; je težko ali malo opazna; je kapitalsko, ne delovno intenzivna.

V Veliki Britaniji je danes nameščenih več kot sedem milijonov kamer, ki bdijo nad javnimi prostori; preprost eksperiment v Ljubljani je pokazal, da osebo, ki se peš sprehodi od železniške postaje do parlamenta, v povprečju posname več kot 60 kamer. Da o kamerah na delovnem mestu in v trgovskih centrih, ki rastejo kot gobe po dežju, ne govorimo. Malo znano dejstvo je, da je leta 2004 Evropska unija sprejela direktivo, po kateri so vse države članice dolžne spremljati in za dobo od pol leta do dveh let shranjevati prometne podatke o elektronskih komunikacijah. Povedano drugače: podatki (razen same vsebine) o vsakem opravljenem ali zgolj poskušanem telefonskem klicu v mobilnem in fiksnem omrežju ter vsaka poslana elektronska pošta se beleži in shranjuje – v Sloveniji za dobo dveh let. Vsi prebivalci in obiskovalci Evropske unije smo s tem postali potencialni osumljenci. Premik iz preteklosti je tektonski: pred letom 2007 je morala država dokazati določeno stopnjo suma, da je določena oseba vpletena v kriminalno dejavnost, preden je sodišče izdalo odredbo, da se lahko nekoga na tovrsten način nadzira. Danes se to dogaja vnaprej – na zalogo – in za vse uporabnike telefonov in interneta. Nadzorovani nismo več zaradi svojih dejanj, ampak preprosto zato, ker živimo, potujemo in delamo. Mobilni telefon, brez katerega skorajda ni več prebivalca zahodnega sveta, je postal ultimativno sredstvo nadzora. Vsak od nas v žepu ali za pasom nosi svojega »malega« Velikega brata. Podobno je z internetom. Zaprti v svoji domači sobi smo kljub zagrnenim zavesam na ogled celotnemu svetu, če smo priklopljeni na svetovni splet. K temu se bo v kratkem pridružil še Veliki brat v avtomobilu. Veliko ljudi z nestrpnostjo pričakuje uvedbo elektronskega cestninjenja, ki bo pošteno in v skladu s tržno logiko – plačam toliko, kolikor prevozim. Povsem v ozadju je dejstvo, da tovrsten sistem za obračun prevoženih kilometrov zahteva vzpostavitev nadzornega mehanizma, ki bo beležil gibanje vsakega prevoznega sredstva.

V razmahu je nova tehnologija, imenovana RFID (identifikacija z radijskimi valovi). Gre za miniaturni čip, ne večji od majhne tabletke, ki se je prvotno uporabljal za spremljanje blaga. Od črtna koda se razlikuje v tem, da je nanj mogoče shraniti večjo količino podatkov, in predvsem v tem, da ga je mogoče »brati« na daljavo ... brez nadležnega stika s čitalcem. Omenjena tehnologija ni ostala pri trgovskem blagu. Blago postajajo ljudje. ZDA, Nizozemska in Anglija že dovoljujejo, da se omenjeni čip vstavlja v osebne dokumente in celo ljudi (tako npr. čitalci na daljavo zaznajo, ali ima voznik, ki pred semaforjem čaka na zeleno luč, pretečeno vozniško ali prometno dovoljenje; v nekaterih klubih in trgovskih centrih ljudem za plačilo ni potrebno več s sabo nositi niti kreditne kartice, niti osebne izkaznice – vse podatke in denar ima v sondi v mehki tkivu svoje nadlahti). Starši v Ameriki se že odločajo, da tovrstne sonde vstavljujejo v novorojenčke. Vedno bodo vedeli, kje so in kdo so ... V Angliji razmišljajo o

zakonodaji, po kateri bodo omenjene čipe vstavljali v obsojene pedofilije. Kra-
sni novi svet!

Še pred desetletjem je bil poglobitni način identifikacije posameznika v njego-
vih stikih z državo ali z zasebnimi subjekti od države izdana uradna listina, ki
je vsebovala fotografijo in razmeroma malo osebnih podatkov. Danes večina
nanovo izdanih potnih listov v Evropi in ZDA vsebuje biometrične podatke. Če
zapišemo, da je samo vprašanje let (ne desetletij), ko bodo ti nosilci vsebovali
tudi DNK, to nikakor ni pretirano. In potem smo samo nekaj let oddaljeni od
trenutka, ko bo tak zapis na vsaki kreditni kartici oziroma v sledilnem čipu
RFID. Ko s svetlobno hitrostjo drvim v prihodnost, ni odveč ozreti se v pre-
teklost in se vprašati, zakaj so bili zbirni enotni identifikatorji posameznikov
večinoma prepovedani.

Zmotno je verjeti, da je Evropska unija sama po sebi porok za človekove pravi-
ce. Njen pravni in institucionalni okvir ter procesi odločanja niso bili primarno
zasnovani za reševanje varnostnih vprašanj in za varovanje človekovih pravic.
Unijo so v ukvarjanje z varnostnimi in kazenskoopravnimi vprašanji, za katere
(še) ni v celoti usposobljena, prisilile dejanske okoliščine – od prostega pretoka
ljudi do organiziranega kriminala in terorizma. Postranska škoda tega dejstva
je pred nami – izrazit demokratičen deficit pri gradnji kolosalnih nadzornih in
represivnih mehanizmov, ki hodijo po tanki meji ustavnosti mnogih držav čla-
nic in kot ideje izhajajo iz sestankov notranjih ministrstev, varnostnih organov
držav članic in tehnokratov. Mnoge nevladne organizacije vseskozi opozarjajo,
da gre deloma tudi za sodobnega Velikega brata. Kakor koli obračamo, je dej-
stvo, da je Schengen panevropski policijski nadzorni sistem brez precedensa
v zgodovini. V dobrem in v slabem. Celo ZDA kaj takega (še) nimajo, pa so
zvezna država.

Zasebnosti ni več. Nismo je ubili, ampak smo jo prodali. V tem se je Orwell mo-
til. V njegovem znanem distopičnem romanu *1984*, ki oriše ultimativno nesvo-
bodno in nadzorovano družbo, Veliki brat posameznike zlomi z mešanico nad-
zora in grobe sile. Današnjost je drugačna. Pravicam se odrekamo – če seveda
ne gre za naše potrošniške pravice – ne zaradi palice, ampak zaradi korenčka.
Delodajalcu, trgovcu ali državi smo pripravljene dati vse svoje osebne podatke
za nekaj prihranjenih srebrnikov. Smo kot ameriški staroselci, ki so za prgišče
svetlečih kroglic in ogledalc prodajali svojo zemljo prvim prišlekom iz Evrope;
samo zato, da so čez nekaj desetletij ugotovili, da so izgubili vse ...

Ljudje nevarnost posega v zasebnost težko konceptualiziramo. Kršitev zaseb-
nosti in zloraba osebnih podatkov ne puščata za sabo krvavih sledi, kot to stori
udarec s pendrekom. Navidez nam ne omejuje svobode, kot to velja za rešetke
na oknih ali lisice na rokah. Posledice so odmaknjene in dolgoročne. Vodijo po
eni strani v konformizem, prilagodljivost, samocenzuro, na drugi strani pa v
diskriminacijo in razslojevanje. Na kaj mislim pod zadnjim? Podatki, ki se danes
zbirajo o nas vseh, bodo jutri uporabljeni za odločitev o tem, kakšno službo bo
kdo dobil, koliko in če sploh kredita bo lahko dobil na banki, za koliko in če
sploh se bo lahko zdravstveno in življenjsko zavaroval, kje bo lahko študiral in
kje živel.

Zgodovina nas uči, da če določena informacija obstaja v določeni evidenci, je
samo vprašanje časa, kdaj bodo poslovni interesi zakonodajo prevesili v smer,

da bo tako informacijo mogoče uporabiti tudi v druge namene, ne zgolj za tiste, zaradi katerih je bila pridobljena. Malo znano je npr. dejstvo, da je učinkovitost holokavsta nacistični Nemčiji omogočil prav centralni register prebivalstva, ki je vključeval tudi podatke o etnični pripadnosti in je bil računalniško voden (uporabljen je eden prvih računalnikov podjetja IBM s podatki na luknjastih karticah). Ali dejstvo, da Kitajska za zatiranje političnega disidentstva na internetu uporablja najnovejšo programsko in strojno opremo, proizvedeno s pomočjo zahodnih multinacionalk.

Slika 3: Ponižani varuhi ustavnosti in zakonitosti

Ko tole pišem, velik del slovenskih sodnic in sodnikov stavka. Že dalj časa so v vojni z izvršilno vejo oblasti, njihova sposobnost, učinkovito opravljati vlogo varuhov zakonitosti in ustavnosti, je resno ohromljena, ugled sodstva v javnosti pa se že dalj časa valja v blatu. Ne želim se v tem prispevku spustiti v razpravo o vzrokih za tako stanje. Jih je preveč, so zapleteni in krivda na široko razporejena. Velja pa se spomniti besed harvardskega profesorja Stuntza: *»Neposredni spopad med pravom in politiko se – kot nas uči zgodovina – redko konča z zmago prava.«*

Zakaj je v retrospektivi in perspektivi svobodne demokratične družbe institucija sodstva tako pomembna? Zato, ker predstavlja ključni korektor dveh demokraciji lastnih anomalij: diktature javnega mnenja in oblastne koruptivnosti izvršilne veje oblasti. Je edina veja oblasti, ki lahko v imenu zakona in ustave kot matice, izhodiščne točke, celotnega pravnega, političnega in ekonomskega sistema izniči ne samo odločitev izvršilne veje oblasti in parlamenta, ampak tudi glas ljudstva. Zgodovina nas neizprosno uči, da prvina in garant svobodne pravične družbe ni ljudski referendum, ampak neodvisni sodnik.

Sodstvo je tudi edina veja oblasti, ki primarno sledi (oziroma bi morala slediti) pravni in ne demokratični, elektorski logiki in medijski všečnosti. Vladavina prava in svoboda sta vrednoti, ki po svojem dometu daleč presegata dnevno politiko. Ne pozabimo, da v demokraciji po sami naravi delujejo sile najnižjega skupnega imenovalca. Danes bolj kot kadar koli prej. Naj citiram nekdanjega ustavnega sodnika, zdaj sodnika Evropskega sodišča za človekove pravice, dr. Boštjana M. Zupančiča: *»Vsaka navidez deklarativna in suhoparna sintagma v ustavi (»Slovenija je pravna in socialna država«; »Vsakdo ima pravico do osebne svobode«, itd.) predstavlja le vrh ledene gore spoznanj, ki rastejo iz zgodovine svobode, iz demokratične tradicije in iz civilizacijskih spoznanj; pogosto s krvjo in političnimi nemiri plačanimi spoznanji. Depozitorij teh spoznanj in zgodovinskega spomina so prav sodišča – oddaljena od političnih vzhičenj in razočaranj, političnih lojalnosti in dolgov ter volilne logike.«*

Demokracija brez vladavine prava, nad katerim bdi najvišji sodni organ, ni kaj dosti več kot nadvlada močnejšega – manifestiranega v moči zakonodajnega telesa (ki je – in to je trend vseh zahodnih demokracij, ne samo Slovenije – vse pogostejše zveden na vlogo vladnega glasovalnega stroja). Je nasilje večine nad manjšino, je pristajanje na povprečnost in zatiranje v kali posameznikove avtonomije kot gibala ustvarjalnosti in napredka.

Te moči ustavnega sodstva se oblasti zavedajo povsod po svetu. Žal pogosto iz napačnih razlogov. Če so v politiki in javnosti najbolj prepoznavne tiste sodne odločitve, ki imajo pridih politike, je vendarle treba zapisati, da so pomembnejše tiste odločbe ustavnih sodišč, ki tiho omejujejo oblast in širijo polje svobode, demokracije in pravne kulture. Slovensko ustavno sodišče, ne državni zbor ali vlada, je osebam, ki so prisilno hospitalizirane in mesece proti svoji volji zaprte v psihiatričnih bolnišnicah, dalo pravico do svojega zagovornika; ustavno sodišče je vsakokratnemu šefu policije odvzelo moč odločati o tem, koga se prikrito zasleduje, opazuje in snema. Nemško ustavno sodišče je pred kratkim preprečilo poskuse nemške vlade, da vojski da možnost skrajnega ukrepa, tj. sestreliti potniško letalo, če bi s tem preprečilo neposreden terorističen napad v slogu 11. septembra; brazilska sodišča, ne brazilski parlament, so odločila, da ima vsaka oseba, okužena v virusom HIV, po ustavi pravico do brezplačnih zdravil. Sodišča, ne parlamenti v Ameriki, Evropi in Sloveniji, so bila tista, ki so zapisala, da ustavna pravica do zasebnosti izhaja iz posameznika, ne iz lastnine, in da se torej pravica do zasebnosti in osebne avtonomije razteza tudi na delovno mesto; da svoboda tiska in javnega izražanja mnenj prevladuje nad interesi politike in oblasti. In navsezadnje, v večini držav rasna in druga diskriminacija, kaznivost homoseksualnosti in pravice oseb v policijskih postopkih ni bila rezultat zakonodajnih procesov, ampak sodnih odločitev. To so pomembne stvari. Po sami definiciji so sodišča tista, ki lahko varujejo interese, ki jih sam politični proces noče, ne zna ali ne more.

Sodišča imajo sicer neizmerno pravno moč, pa nikakršne realne. Pomenljive so besede Andrewa Jacksona, predsednika ZDA, ki je v 19. stoletju zavrnil izvršitev neke odločbe Vrhovnega sodišča z besedami: »Sodišče je sprejelo svojo odločitev. Zdaj pa naj jo še udejanji« ... in menda navrgel: »Kje so vaše legije, gospodje sodniki?« Nespoštovanje ustavnih s strani drugih vej oblasti tudi danes ostaja lakmusov test pravne države. Jacksonova logika straši tako v Sloveniji kot v čezmejni Koroški. In to ni nekaj, ob čemer velja zgolj zardevati. Pravo je v prvi vrsti prevlada moči logike nad logiko moči, razuma nad silo. Oblast, ki ne izvrši odločbe (ustavnega) sodišča, se v tem pogledu v ničemer ne razlikuje od rokovnjača, ki si »svoje« vzame s palico, namesto z argumentom. In v tem pogledu Slovenija postaja dežela rokovnjačev.

Temni oblaki

Benjamin Franklin, eden od očetov ameriške ustave, je zapisal, da si ljudje, ki se v imenu trenutnega občutka varnosti odrečejo ključnim elementom svobode, ne zaslužijo ne prvega ne drugega. Rek, da za dežjem vedno posije sonce, za osebne svoboščine ne velja. Zgodovina nas opozarja, da znajo biti deževne dobe neznosno dolge in da nas pogosto ujamejo nepripravljene. Verjeti v trdnost liberalne demokracije in v večnost človekovih pravic zgolj zato, ker smo pomemben del življenja preživeli z njimi, je podobno kot verjeti v večnost komunističnega sistema. Moderen koncept človekovih pravic je danes mlajši, kot je bil komunizem v trenutku, ko je kot ideologija doživel svoj konec. Tistih nekaj desetletij liberalne demokracije, na katero smo navajeni v Evropi, je zgolj plju-

nek v zgodovinsko morje praviloma bolj ali manj avtokratičnih obdobjev evropskih narodov. Kar je marsikdo smatral zgolj kot posttravmatski šok po 11. septembru, zaradi česar se je svoboda za trenutek uklonila varnosti, je v resnici bržkone kronična bolezen svobodne družbe in izčrpanosti ideologije liberalne in ustavne demokracije. Fareed Zakaria, ugledni kolumnist revije *Newsweek* in avtor knjige *The Future of Freedom* [Prihodnost Svobode] kot pomemben razlikovalni element zahodnoevropskih in severnoameriških družb od ostalih demokracij izpostavlja prav Vladavino prava. Oziroma, kot je slikovito zapisal: »Glavna prvina in odlika zahodnega koncepta države in vladanja ni plebiscit ali referendum, pač pa neodvisni sodnik.« Temu se pridružuje znana Hayekova zgodba o mlinarju, ki je kralju Friederichu II. na grožnjo, da bo dal odstraniti njegov mlin, odgovoril: »Es gibt noch ein Kammergericht in Berlin!« [Še vedno imamo sodišča v Berlinu!].

Včasih se zdi, da se vsem tem naukom sodobna družba odreka. »Pljuvamo zgodovini v obraz,« mi je pred meseci rekel prijatelj Giuseppe di Gennaro. Danes 82-letnik, ki je bil prvi šef italijanskega antimafijskega oddelka, predsednik italijanskega vrhovnega sodišča, vmes pa še pomočnik generalnega sekretarja Združenih narodov. Človek, ki je bil trikrat obsojen na smrt – najprej so ga obsodili fašisti, nato nacisti, nazadnje so mu po življenju stregle še Rdeče brigade; človek torej, ki so ga na smrt obsodili vsi totalitarizmi preteklega stoletja – fašizem, nacizem, komunizem – in ki je življenje posvetil Vladavini prava. V glavnem mestu Romunije mi je z zagrenjenostjo in skoraj s solzami v očeh jel razlagati, kako generacije pravnikov odpirajo vrata praksam zakonsko dovoljenega nadzora in prisile, ki bodo pokopale družbo, za katero se je zavzemal vse življenje. Ob tem sem se spomnil njegovega sodobnika z druge strani Atlantika, W. Douglasa, ki je v nekem sodnem primeru zapisal: »Zloraba oblasti, avtokracija in tema nikoli na pridejo hipoma, vedno je vmesno obdobje mračenja, ko se dan počasi preveša v noč; biti moramo pozorni opazovalci okolja in varuhi luči, da ne postanemo nemočni ujetniki teme.« Ko sem mu citiral omenjeno misel, me je pogledal in rekel: »Če vprašate mene, moj mladi kolega, smo že dolgo ujetniki teme.«

Miha Naglič

Trideseti zvezek

To je 38. številka Žirovskega občasnika (ŽO). Kar pa ne pomeni ravno toliko zvezkov; v začetku smo namreč hoteli biti revija, in kadar smo izšli v večjem obsegu ali po daljši pavzi, smo nekaj številke razglasili za dvojne. Če bi sešteli vse dejanske zvezke ŽO, pa je tale trideseti in to je lep dosežek.

Rednemu zvezku tudi to pot prilagamo še enega, knjigo izbranih besedil **Matevža Pečelina** (1948-2008), ki je bil od prve številke naprej naš stalni sodelavec, 10. januarja letos pa je moral po hudi bolezni prezgodaj umreti. Knjigo z naslovom *Na tem ljubem svetu so stvari je uredila Tončka Stanonik*. Besedilom, ki jih je izbrala, je dodala imenitno spremno besedilo in Matevževo bibliografijo, v kateri so popisana (upam) vsa besedila, ki jih je za življenje objavil ali zapustil v rokopisu; iz obojega se vidi, da je urednica vložila v to knjigo veliko truda in znanja. Naj bo torej ta knjiga knjižni spomenik našemu sotrudniku, ki je dal prvim 30 zvezkom ŽO tudi svoj osebni pečat. Lepo besedo v njegov spomin je prispeval tudi Franc Temelj.

Sicer pa nam smrt v letu 2008 ni vzela le Matevža. Pokosila je kar štiri od tistih, ki jih navajamo v kolofonu pod oznako *Stalni sodelavci*. Že 15. januarja je v svoji hiši na finskem podeželju severno od Helsinkov nenadoma umrl **Ivan Cankar** (1942–2008), zadet od kapi; v ŽO, ki mu je veliko pomenil, se je oglasil le nekajkrat, bil pa je velik privrženec našega početja. Toplo besedo v spomin mu je napisala **Spomenka Hribar**, njegova sošolka z loške gimnazije. V soboto, 8. avgusta, nas je presenetila vest, ki ji kar nismo mogli verjeti: da je umrl pesnik **Franc Kopač** (1953–2008), prav tako sodelavec od prve številke; odpovedalo mu je srce, ki pa v njegovih pesmih utripa še naprej. Izdali smo mu tri pesniške zbirke, v prihodnjem letu mu bomo poslednjo. Od Franca se je tudi v našem imenu ob odprtem grobu poslovil prijatelj, soimenjak po sv. Frančišku Asiškem in romarski sopotnik Franc Temelj, v tem zvezku pa objavljamo njegovo zadnjo pesem in zadnjo fotografijo. Ni minil cel mesec, ko je 6. septembra v bolnišnici na Golniku umrl profesor **Rado Jan** (1925–2008). Bil je eden prvih podpornih naročnikov ŽO, v zadnjih letnikih pa je v našem zborniku objavil več kapitalnih prispevkov h kulturno-politični zgodovini Žirov. Na pogrebu se je od njega z imenitnim govorom poslovil **Viktor Žakelj**. Ko se poslavljamo od naših nekdanjih sodelavcev, smo jim hvaležni za njihov ustvarjalni prispevek k bogastvu ŽO, hkrati pa se zavedamo minljivosti našega početja, ki bo lahko obstalo le, če se nam bodo z leti pridružili novi in mlajši sodelavci. Vabljeni!

Glavni uvodnik je to pot napisal pravnik **Goran Klemenčič**, žirovski rojak. Piše o dilemi »svoboda ali varnost«, o tem, kako nam v imenu zagotavljanja varnosti jemljejo vse več svobode, kako smo v t. i. odprti in demokratični družbi vse bolj

nadzorovani. »Živimo v družbi, ki je navzven demokratična, svobodna in enakopravna, navznoter pa jo razjeda regresija vrednot, vrednostna, ekonomska in socialna razslojenost, idejna, moralna in etična izčrpanost, fizična in ekološka ranljivost ter medijska vulgarnost.« Vse to nas navdaja s strahom in v strahu se sami zatekamo k tistim, ki nas hočejo vse bolj nadzorovati. »Strah je prvovrsten nadzorovalni pripomoček, ki (strašljivo) lomi hrbtenice pokončnih ljudi.« Res, strašljivo, berite.

Intervjuji so to pot kar trije. Naš prvi sogovornik je g. **Laurent Bataille**, prvi mož francoske in globalne družbe Poclairn Hydraulics, ki je v letu 2007 prevzela Kladivar Žiri. Kaj se slednjemu obeta v tej novi družbi? Gospod Bataille zagotavlja, da predvsem nove možnosti. »Mi nismo kaki finančni špekulanti (»financial guys«), mi smo resnični industrialisti.« Temu zagotovilu sledi moje sklepno vprašanje: »Če prav razumem: vključitev Kladivarja v skupino PH ne pomeni bojazni, da bi Kladivar prenehal biti, kar je: priznan in svetovno znan proizvajalec elementov za fluidno tehniko. V družbi PH ostaja v globalni hidravlični navezi, v najboljši tradiciji svetovnega industrijalizma in v tej navezi varnejši tudi pred nevarnostmi raznih finančnih špekulacij.« In odločni odgovor: »Tako je!« In poleg tega zagotovila je v pogovoru še cela vrsta spodbudnih sporočil. Eno od njih, namenjeno mladim, morda bodočim sodelavcem: »Povsod poudarjamo, da je mogoče tudi v industriji narediti dobro kariero in z dobrim delom dobro zaslužiti. To je, kar se mene tiče, glavno sporočilo v našem odnosu do lokalnega okolja. Ugotavljamo, da marsikje, tudi pri nas v Franciji, mnogi še vedno mislijo, da je delo v industriji takšno, kakršno je opisoval Zola, torej nekaj umazanega. Pa pridite v naše obrate in videli boste, kako je vse čisto, pogoji za delo so dobri ...«

Naš naslednji sogovornik je **Aleš Dolenc**, direktor zadruga in delniške družbe M Sora. Ta nam pripoveduje izvirno zgodbo o tem, kako se je žirovskim zadružnikom in zaposlenim uspelo izogniti negotovi lastniški prihodnosti. Kmetijsko gozdarska zadruga M Sora je ustanovila delniško družbo z enakim imenom. »Mogoče je treba najprej natančno opredeliti, kdo je ustanovitelj delniške družbe M Sora. To ni le zadruga, takih primerov je v Sloveniji že nekaj. Kar nas razlikuje od drugih, je to, da so ustanovitelji družbe zadružniki z imenom in priimkom. Družba tudi ni bila ustanovljena z delitvijo premoženja, zadružniki smo prinesli svoj, svež denar. Zadružno premoženje je ostalo nedotaknjeno v zadrugi, družba je začela poslovati z denarjem svojih delničarjev. Temeljno poslanstvo zadruga M Sora, razlog za naš obstoj in delovanje je, da zagotavljamo varnost našim zadružnikom in zaposlenim.«

V Etiketi in M Sori je zaposlenim uspelo, da so ostali večinski lastniki svoje družbe, Alpina in Kladivar sta bila prodana. Kako se nam je to zgodilo, se sprašujejo mnogi Žirovci? Dolenc odgovarja: »Zgodil se nam je pač kapitalizem, ki ne obstaja brez kapitala. Na spremembo smo bili žal preslabo pripravljeni in se nismo zavedali pomembnosti lastnine podjetij. V privatizaciji smo dobili certifikat, za katerega smo mislili, da je ničvreden, in so se nekateri odločili za hitro prodajo. Na certifikat smo gledali kot na bankovec z nedoločno (nekateri so rekli nikakršno) vrednostjo, ne pa kot potrdilo o naši lastnini, pri tem pa pozabili na osnovno dejstvo, da to, kar prodaš, ni več tvoje. Tako smo v Alpini in Kladivarju dopustili, da je delež notranjih lastnikov padel pod polovico, kar je

začetek konca.« In še: »Za Žiri je značilno, da je bila tako imenovana družbena lastnina ustvarjena z žulji, odrekanji in s pametnim gospodarjenjem Žirovcev, zato je frustracija še večja. Toda bodimo pošteni. Niso krivi kupci; ti so pač kupili to, kar jim je bilo ponujeno, in po taki ceni, kot je bila ponujena. Izvor problema je v prodajalcih, v tistih, ki so hiteli s prodajo in dopustili, da je sploh prišlo do koncentracije in ponudbe za prevzem. Če bi bili enotni, trdni, če bi vladalo medsebojno zaupanje med vodstvom firme in zaposlenimi, se to ne bi zgodilo.«

No, zdaj je, kar je, treba je delati naprej. Pred nami so nove preizkušnje, tako pred gospodarskimi družbami kot pred posamezniki. Svojo enkratno zgodbo vrhunskega športnika nam pripoveduje judoist **Sašo Jereb**, z njim se je pogovarjal novinar **Boštjan Bogataj**. Sašo Jereb je nastopil na olimpijskih igrah v Atenah, nastop v Pekingu mu je onemogočila poškodba kolen. V upanju, da bo še tekmoval, vztraja na svoji poti. »Za olimpijske igre v Londonu ne morem nič napovedovati, saj je še veliko drugih stvari, ki se morajo zložiti skupaj. Prvo je zdravje, voljo še vedno imam, seveda pa so pomembne tudi druge okoliščine. Moj glavni cilj je, da kolajne osvojim na evropskih in svetovnih prvenstvih ... Najprej želim ustvariti dobro bazo, zato sem se vse poletje potil v fitnessu. Danes moraš biti v judu zelo močan, tehnika je drugotnega pomena. Po domače povedano, najprej moraš biti žival, vse gre do maksimuma.«

Da se morajo stvari »zložiti skupaj« in da je treba »iti do maksimuma«, potrjujejo tudi drugi zgledi uspešnih Žirovcev. Eden takih je primer družinskega mizarkega podjetja **Lesko** na Dobračevi. V osamosvojitvenem letu 1991 ga je ustanovil **Toni Erznožnik**, danes so eno najbolj prepoznavnih manjših in specializiranih mizarstev v Sloveniji, več kot polovico svojih izdelkov prodajo na zahtevnem ruskem trgu. Lesko je kos tudi najbolj zahtevnim naročilom. Njihova posebnost in tržni adut so okna posebnih in nenavadnih oblik in dimenzij, ki jih običajno vgrajujejo v stare in nove, tudi prestižne objekte. Jeseni 2008 je v podjetju 14 zaposlenih, od tega pet članov družine, očetu v vodenju podjetja sledita in mu največ pomagata sinova **Borut** in **Blaž**; računalniško vodenim CNC-strojem, ki jih programirata, pa se je prav to jesen v lakirnici pridružil tudi prvi pravi robot.

Mizarstvo Lesko domuje pri Krošlu na Dobračevi. Zgodovino in nekdanjo podobo te vasi, ki je ena najstarejših v Žirovski kotlini, pa opisuje dr. **Petra Leben Seljak**. V prejšnji številki je pisala o Jarčji Dolini, to pot pa o zgodovini hiš na Dobračevi. »Število gruntov je bilo ves čas razmeroma ustaljeno: okoli leta 1300 jih je bilo osem, med letoma 1500 in 1825 pa devet. Kajzarjev v začetku najbrž ni bilo, ker so prvič omenjeni leta 1630. Takrat jih je bilo deset, vas je torej imela 19 hiš. Naselje se je v začetku le počasi širilo, vsakih sto let za približno 10 hiš: 1754 – 28 hiš, 1780 – 31 hiš, 1817 – 35 hiš, 1825 – 37 hiš, 1852 – 44 hiš. Nadaljnja rast naselja je bila precej hitrejša, leta 1882 je obsegalo že 72 hiš, 1930 pa okoli 125. Takrat je bila zgrajena hiša, v kateri živim. Ko sem se 1983 priženila v Žiri, je imela še hišno številko Dobračeva 124. Modernizacija je žal tudi tu šla svojo pot in Dobračeve uradno ni več (Stanonik, 1983), spomin nanjo ohranja le še Dobračevska ulica.« Kje je danes tistih prvih osem oziroma devet gruntov, kako je z njimi v vasi, ki je ni več?

Še dlje nazaj v zgodovino sega v svoji (pre)držni domišljiji **Franc Temelj** v članku Žirovski tročan. »Tročan je izraz za tri kamne, razporejene na različnih me-

stih, in predstavljajo tri naravne sile, ki so vir življenja: zemljo, sonce ali ogenj in vodo. Tako naj bi pri zidavi hiše odbrali tri kamne, ki so predstavljali tročan: dva so vzdali v hišo, za tretjega, imenovanega binkelj, pa je vedel samo gospodar, ta pa naj bi skrivnost prenesel na tistega, ki ga je nasledil. Ker se je znanje prenašalo samo ustno, lahko zdaj strokovnjaki o marsičem samo sklepajo. Tako kot hiše naj bi tudi naselja imela tri točke, zaznamovane s tremi kamni. To naj bi bila znamenja, ob katerih in med katerimi naj bi se opravljali predkrščanski sveti obredi. In kje jih je iskati v Žireh?« Če vas zanima, kje, berite in iščite.

Ene od antropoloških podob našega časa pa se v svojem članku in fotoreportaži loteva **Polona Mlakar Baldasin**: zboru motokluba Sairach, ki ga ta prireja vsako leto in na katerem je videti podobe, ki so za nevajeno oko res nekoliko nenavadne, a papir vse prenese. »Ob tem je treba omeniti anekdoto, ko sta se dve 'mamci' lani na banki pogovarjali, da toliko 'švabov' hkrati v Žireh ni bilo niti med okupacijo. Skratka, niso samo čipke tiste, ki privabljajo goste v naš domači kraj. Tudi motoristi so Žiri naredili prepoznavne po vsej Evropi«, ugotavlja Polona.

V leposlovnem razdelku tokrat na prvem mestu objavljamo zadnjo pesem in zadnjo fotografijo Franca Kopača. Sledi pesem **Maksima Sedeja ml.** (sina našega rojaka enakega imena), priznanega slikarja, ki je tudi izjemni pesnik in esejist. Objavljamo odlomek iz nove knjige Tončke Stanonik, ki bo izšla v začetku leta 2009 pod naslovom Cvetlična knjiga. Čisto svežo zgodbo pa nam je iz svoje pisateljske delavnice v Godoviču poslal **Tomaž Kosmač**.

Tu je tudi likovna priloga in lahko zapišemo, da tako imenitne v ŽO še ni bilo. Posredoval nam jo je dr. **Lojze Gostiša**, umetnostni zgodovinar in naš rojak (rodil se je pri Maticu v Stari vasi, v vasi torej, ki je prav tako kot Dobračeve ni več, in hiši, ki je tudi ni več, na njenem mestu pa stoji nova, sedež občine in žirovske Ambasade). Letos mu je uspel največji podvig njegovega življenja: izdal je Valvasorjevo grafično zbirko, shranjeno v zagrebški nadškofijski biblioteki, in ji dal naslov Iconotheca Valvasoriana, 18 knjig velikega formata! To je morda največji slovenski knjižni projekt v novejši dobi, Žirovski občasnik pa je deležen privilegija, da lahko iz nje med prvimi ponatisne nekaj izbranih grafičnih listov.

Tudi letošnji komplet ŽO izhaja v času med Miklavžem ter božičnimi in novoletnimi prazniki. Naj vam polepša praznične dni, uredništvo pa vam želi svetlih dni tudi v letu 2009!

Laurent Bataille, predsednik in generalni direktor družbe Poclair Hydraulics / Foto: Polona Mlakar Baldasin

INTERVJU

LAURENT BATAILLE, PRVI MOŽ DRUŽBE POCLAIN HYDRAULICS

Miha Naglič

Mi nismo finančni špekulanti, smo resnični industrialisti

Globalna družba Poclain Hydraulics, ki ima svoj sedež v Franciji (v izrazito industrijskem kraju Verberie, departma Oise, pokrajina Pikardija, 45 km severno od Pariza) je leta 2007 kupila družbo Kladivar Žiri; ta žirovska firma je tako postala del svetovne hidravlične naveze. Z nakupom Kladivarja družba Poclain Hydraulics odpira tudi novo poglavje v zgodovini francosko-slovenskih odnosov. Večina današnje Slovenije (in z njo tedanja občina Žiri) je bila v letih 1809–1813 del Napoleonovih Ilirskih provinc (*Les Provinces Illyriennes*). V slovenskem gospodarstvu sta s svojimi naložbami že več desetletij prisotni družbi Renault in Citroen (zlasti prva), po osamosvojitvi Slovenije od Jugoslavije so jima sledile še druge: E. Leclerc, Société Générale – SKB Banka, Lafarge – Cementarna Trbovlje ... Naložba družbe Poclain Hydraulics v Kladivar pa je gotovo ena večjih v zadnjih letih, zdaj pripravljajo gradnjo nove industrijske hale z najsodobnejšo strojno opremo. Skratka: Kladivar Žiri je z vstopom v skupino Poclain Hydraulics odprl novo poglavje v svoji 60-letni zgodovini. Pogovor z gospodom Laurentom Bataillom, ki je predsednik in generalni direktor družbe, je nastal 21. oktobra 2008, ob njegovem obisku v Žireh, potekal je v angleščini, ki je »uradni« jezic skupine Poclain Hydraulics. Pri pogovoru sta sodelovala tudi g. Eric Devautour, najožji sodelavec g. Batailla v upravi družbe, in g. Milan Kopač, direktor Kladivarja Žiri. Poudarke v besedilu je izbral in označil Miha Naglič.

Gospod Laurent Bataille, domnevam, da to ni vaš prvi obisk v Žireh?

O, ne, mislim, da sem tu že petič, dvakrat sem bil že pred prevzemom. S kolegi iz Kladivarja pa smo se srečevali, ko je bil Kladivar še naš dobavitelj, mi pa njegov kupec, zlasti na sejnih v Hannoveru, na drugih večjih sejnih kmetijske in gradbene opreme ter na letnih skupščinah evropskega združenja za fluidno tehniko CETOP v Bruslju, Evianu in drugod.

Prejle, ko ste se pripeljali v naš kraj, ste pohvalili njegovo lepoto v smislu: A vi sploh veste, kje živite! Kakšna pa se vam zdi cesta, po kateri ste prišli do nas? Mnogi poslovni ljudje, ki prihajajo k nam, namreč ugotavljajo to »neskladje« med lepoto kraja in razmeroma slabo cesto do nas ...

Je pač le navadna cesta, ni avtocesta. Mi pa smo navajeni enih in drugih. Imamo več tovarn po svetu. Ena izmed njih je v Brnu na Češkem. Z dunajskega letališča je do nje še dve uri in pol vožnje. Z letališča Chennai do naše tovarne v Pondicherryju v Indiji so še tri ure. Z ljubljanskega letališča do vas pa je le ena ura vožnje. Imenitno! (»It's great!«) Tudi letalske zveze med Ljubljano in Parizom so dobre.

Sedež vaše družbe je v mestu Verberie (izgovori 'verberi'), Verberie pa se rima z Žiri. Vi poznate obe mesti, so med njima mogoče tudi kake druge primerjave, podobnosti in razlike?

Je primerjava sploh potrebna? Žiri še premalo poznam, da bi primerjal. V Verberieju pa imamo to srečo, da imamo župana, ki je zelo naklonjen gospodarskim družbam v občini. Kako je v tem oziru pri vas, ne vem. Jutri naj bi se srečali tudi z vašim županom. Naša ambicija je, da bi bili čim bolj povezani z vsakokratnim domačim okoljem, z lokalno oblastjo, predvsem pa s šolo, od osnovne do univerze. Ugotovil sem, da je tudi v drugih družbah, ki delujejo globalno, velik interes, da bi v lokalnih okoljih našli ljudi, ki bi jih zaposlili. **Povsod poudarjamo, da je mogoče tudi v industriji narediti dobro kariero in z dobrim delom dobro zaslužiti. To je, kar se mene tiče, glavno sporočilo v našem odnosu do lokalnega okolja.** Ugotavljamo, da marsikje, tudi pri nas v Franciji, mnogi še vedno mislijo, da je delo v industriji takšno, kakršno je opisoval Zola, torej nekaj umazanega. Pa pridite v naše obrate in videli boste, kako je vse čisto, pogoji za delo so dobri ...

Na spletni strani družbe, ki jo vodite, je v pregledu njene zgodovine kot glavni dogodek leta 2007 naveden naslednji: »Poclain Hydraulics buys Kladivar, a company based in Slovenia. Kladivar is a major player in the hydraulic valves business. (V prevodu: Poclain Hydraulics kupi Kladivar, družbo s sedežem v Sloveniji. Kladivar ima pomembno vlogo na trgu hidravličnih ventilov.)

Družbi Poclain Hydraulics in Kladivar Žiri sodelujeta že več let in pri različnih projektih. Tudi sam sem navezal prijateljske stike z gospodom Milanom Kopačem, s katerim sva se srečala v organizaciji CETOP (Comite Europeen de Transmissions Oleohydrauliques & Pneumatiques). Zmeraj sem bil naklonjen zamisli, da bi odnose med družbama še okrepili, saj imamo nekatere skupne vrednote: neodvisnost, inovacija, ljudje, globalizacija. Leta 2007 smo končno dobili priložnost, da to uresničimo.

To je bil dogodek leta tudi za mesto Žiri, v katerem ima Kladivar svoj sedež. Naše ljudi seveda zanima, ali si lahko podjetje, na katero so navezani in ponosni, tudi v zavetju Poclain Hydraulics obeta varno in gospodarno prihodnost? Kaj je bil glavni namen nakupa Kladivarja s strani družbe Poclain Hydraulics? Smo družba, ki razmišlja na dolgi rok; eden naših glavnih ciljev je, da bi znanje in veščine, ki jih ima Kladivarjev tim, integrirali v omrežje Poclain Hydraulics. Predvidevamo, da bo prodaja skupine tudi v naslednjih desetih letih naraščala po stopnji 10 % letno. Največji izziv za hidravlično industrijo bo, kako privabiti ljudi, posebej tako usposobljene (»skilled«), kot jih imamo v Kladivarju; take, ki so pripravljeni delati projektno, inovativno, proizvajati visoko kakovostne in zanesljive izdelke. Kladivar Žiri ima v skupini Poclain Hydraulics obetavno prihodnost: skupaj želimo povečevati prodajo, produktivnost in število zaposlenih.

Poclain Hydraulics ima številna podjetja in podružnice po svetu. Glavne proizvodne lokacije pa so Verberie v Franciji, Brno na Češkem, Sturtevant v ZDA (Wisconsin) ter Pondicherry v Indiji. Imate tudi 17 lastnih prodajnih družb za prodajo proizvodov na globalnem trgu. Se zdaj lahko tudi Žiri prištevajo v to globalno družbo? Si lahko mladi Žirovci (in drugi Slovenci) obetajo poslovne poti in morda tudi občasno/stalno delo v postojankah Poclain Hydraulics na planetu? Kot sem izvedel, se je prvi tak primer celo že zgodil (Žirovec Gregor Modrijan na praksi v Verberieju)?

Da bi bili čim bližji našim kupcem, gradimo globalno mrežo. Kladivar je njen sestavni del. Prav imate: ljudje iz Kladivarja imajo zdaj, če to želijo, veliko priložnost, da svojo kariero nadaljujejo drugod po svetu znotraj skupine Poclain Hydraulics. Zelo se trudimo, da bi promovirali mednarodno izmenjavo in komunikacijo.

Člani vodstev družb Poclain Hydraulics in Kladivarja Žiri. Z leve: Dušan Seljak, Marko Žust, Tanja Seljak, Eric Devautour, Laurent Bataille, Milan Kopač, Janez Luznar / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Kaj pa nasprotno, glede na pomanjkanje delavcev na vseh izobrazbenih nivojih: ali je možen priliv zaposlenih iz drugih držav v Žiri? Kakšna je vaša politika zaposlovanja v družbah skupine Poclain Hydraulics s sedežem zunaj Francije?

Trudimo se za povezave z lokalnimi izobraževalnimi ustanovami, da bi skupaj z njimi oblikovali programe, ki bi bili privlačni za mlade ljudi. V Žireh potrebujemo visoko izobražene ljudi, kajti le taki bodo lahko dejavno uresničevali Poclainovo vizijo in cilje.

Naša družina in družba sta, kot sem že rekel, naravnani na dolgi rok. Zato povsod, kjer smo, zavestno investiramo v izobraževanje. Kot primer naj navedem povsem nov program za naše nanovo zaposlene, imenovan Seminar za nove talente (NTIS). Traja dva tedna, v prvem tednu razložimo, kdo smo, kaj so naše vrednote, kako delamo, kam želimo priti, v drugem tednu pa je v ospredju tehnični program. Pred štirinajstimi dnevi smo imeli tak seminar, ki sta se ga udeležila tudi dva iz Žirov. (Matej Debeljak in Anže Čelik, op. M. N.) Bila sta v družbi z Rusom, Japoncem in Kitajcem, dvema Slovakoma, dvema Čehoma, tremi Američani in več Francozi. Bilo je res zanimivo, zelo internacionalno, gre pa za to, da bi na ta način v našo družbo uvedli nove ljudi. To ni lahko delo, s temi problemi se ubadajo povsod po svetu, težko je pridobiti usposobljene ljudi. V Žireh potrebujemo menedžerja za pridobivanje človeških virov, novih kadrov. Težava je tudi v tem, ker se že formirani ljudje mogoče bojijo, da bi živeli tu v Žireh, daleč od Ljubljane in drugih večjih mest. Ne vem, ali je pri vas res tako težko, da bi nekdo prihajal iz Kranja v Žiri vsak dan. Kakor koli že, te ovire moramo premagati, če se želimo razvijati.

Ime Kladivar je v Žireh staro že skoraj 60 let. Ali se bomo morali Žirovci »po zgledu drugih prevzemov« počasno posloviti od našega drugega najstarejšega imena družbe in blagovne znamke?

Dobro ime je dragoceno, skupaj bomo skrbeli, da ga zmeraj in povsod promoviramo, v Žireh in po svetu. Na ime Kladivar lahko gledamo z več zornih kotov. Eden od teh je prodajni in tu se vprašamo: Ali ime Kladivar pomeni kaj na globalnem trgu? Ko napis Kladivar zagledamo na nekem izdelku, ali vzbudi pozornost? Če je tako, potem je uporaba tega imena skupaj z imenom Poclain Hydraulics več kot zaželena. Ime je lahko tudi »team maker« – povezovalno za ljudi znotraj tukajšnjega tima. Torej prej prednost kot šibkost. **Preden smo se odločili, da kupimo Kladivar, smo videli, da ta izdeluje nekatere proizvode, ki jih že tradicionalno uporabljamo, predvsem pa smo videli, da je glavna moč Kladivarja v ljudeh, da je tu že prisoten močan razvojni, tehnični, proizvodni in prodajni oddelek. In ko so vsi ti ljudje povezani v en tim z imenom Kladivar, zakaj bi to ime opuščali!**

Novembra 2008 bo poteklo že eno leto po prevzemu. Kakšne so zdaj vaše ocene nakupa Kladivarja? Poclain Hydraulics je industrijsko podjetje, zato svoje uspešnosti zagotovo ne merite zgolj s finančnimi kazalniki. Pomembni so tudi ljudje, proizvodi, varnost, okolje oziroma v kratkem trajnostni razvoj družbe.

Res je, kar pravite, ta čas pa se trudimo predvsem za čimprejšnjo realizacijo investicije v novo halo, kajti le tako bomo lahko kos naraščajočemu povpraševanju na naših trgih. Knjiga naročil je polna, moramo jih izpolniti in pospešiti naše dobave.

Pri nas se nekateri bojijo, da se v primeru, ko slovensko podjetje kupi tuji lastnik, zgodi, da ta v Sloveniji ohrani le proizvodno funkcijo (delo), razvojno (pamet) pa prenese na svoj sedež. Bo Kladivar znotraj Poclain Hydraulics poleg fizične proizvodnje ohranil tudi celoten proces razvoja proizvoda, to je razvoj hidravličnih sestavin in sistemov ter razvoj pripadajočega proizvodnega inženiringa?

Gospodarska družba je enovita celota, ni naš namen, da bi trgali že stkane vezi in funkcije. Mi smo družba v družinski lasti, vemo, kaj je skrb za zaposlene in zaposlitev za daljši čas. Zato razumemo, da so tudi v Kladivarju zaposleni njegovo največje bogastvo in glavna skrb.

Tudi v raziskavah in razvoju (R&D, Research and developement) smo lahko učinkoviti le v povezavi s proizvodnjo in kupci. Kar se opuščanja oziroma selitve razvojnega oddelka tiče, bi se morali bolj bati naši razvojniki v Franciji kot v Žireh. Gre namreč tudi za vprašanje cene dela, ki je pri vas nižja kot v Franciji, hkrati pa bistveno višja kot npr. v Indiji, a že dosežena usposobljenost je pomembnejša od cene. Predvsem pa gre za to, da imamo na naši žirovski lokaciji utečeno sodelovanje ljudi, ki so sposobni nov izdelek zasnovati, ga proizvajati in prodati. To pa je naveza, ki je nikakor ne kaže trgati.

(Tu se na povabilo gospoda Batailla oglasi njegov sodelavec g. Eric Devautour) Zelo dobre izkušnje s Kladivarjevo razvojno zmožnostjo imamo že iz let, ko še nismo bili lastniki. Kladivarjev razvojno-proizvodni tim se je zadovoljivo hitro in uspešno odzival na zahteve naših kupcev po novih proizvodih; tako uspešno, da se morajo za svoj obstoj dejansko bolj bati naši razvojniki v Franciji. Nekatere razvojne naloge so morali ti v zadnjem letu že odstopiti razvojnemu oddelku v Žireh.

(Zdaj nadaljuje g. Bataille) Že pred tremi leti smo imeli primer povpraševanja po novem proizvodu. Posredovali smo ga Kladivarjevemu timu in ta je razvil izdelek, ki je bil tako dober, da smo ga takoj kupili. Tega, da bi z vključitvijo v skupino Poclain Hydraulics v Kladivarju izgubili nekatera dela, se vam res ni treba bati. Nasprotno: če tu razvijete nek izdelek, imate v globalni mreži Poclain Hydraulics veliko večje možnosti, da ga tržite še drugje kot doslej. Pred enim letom, ob prevzemu, smo imeli nekaj težav z dobavnimi roki Kladivarjevih izdelkov, pa smo se takoj odločili, da nabavimo nekaj novih obdelovalnih strojev, in tako rešili problem. Če Kladivar ne bi bil v naši družbi, bi sam tega nakupa gotovo ne zmožal. Zdaj smo se, kot rečeno, odločili še za gradnjo nove proizvodne hale v Žireh. Vaše bojazni, da bi v Žireh izgubili določena dela, so lahko povezana kvečjemu z nezmožnostjo nekaterih, da bi ta dela prevzeli in izvršili. **Moja bojazen je, da se tukajšnji tim ne bi mogel razvijati tako hitro, kot to želimo.** Kladivar bi sam gotovo ne zmožal načrtovane investicije (v skupni vrednosti približno štiri in pol milijonov evrov), njegova vključenost v Poclain Hydraulics pa to ne samo omogoča, ampak tudi zahteva. Tudi nove trge in kupce lahko Kladivarjeva proizvodnja pridobi prav zato, ker je vključena v našo družbo. **Naša ambicija je, da do leta 2015 obseg proizvodnje v Žireh podvojimo ali celo potrojimo.** Imamo vse, kupce, proizvodne zmogljivosti in nove ideje. In, kar je zelo pomembno, imamo tudi denarna sredstva, potrebna za investicije. **Bojazen, ki ostaja, je, da ne bomo našli človeških virov, ki bi vse to zmožli!** Skratka: **kar se tukajšnjih razvojnih možnosti tiče, boste morda še presenečeni!** Poclain Hydraulics se je v zadnjih 25 letih razraščal po vsem svetu,

po stopnji 10 do 12 % letno. Letos in naslednje leto bomo to stopnjo rasti težko obdržali zaradi splošne recesije, potem pa jo bomo spet ujeli. Se zavedate, da rasti po stopnji 10 % letno pomeni v šestih letih podvojiti proizvodnjo?! Biti znotraj skupine Poclain Hydraulics pomeni za Kladivar veliko večjo možnost rasti. Gre za duha rasti in razvoja, ki v naši družbi prevladuje, in ste se mu zdaj pridružili. Kot rečeno, moja edina velika skrb je, ali bomo zmožni kot ljudje slediti tej stopnji rasti. Tudi čas, ki ga zdaj potrebujemo od razvoja do prodaje izdelka, je še vedno predolg in ga moramo zmanjšati.

Kaj pa globalna finančna kriza, ki zdaj pretresa svet – se nič ne bojite, da bi prizadela tudi t. i. realni sektor, v katerega sodi Poclain Hydraulics?

Ta kriza bo gotovo povzročila zastoj rasti in prodaje v naslednjih dveh letih, toda naš svetovni tržni delež je tako velik, da lahko brez velikih skrbi vzdržimo leto ali dve recesije. V podjetništvu in življenju nasploh so vzponi in padci nekaj običajnega, in kar se tega tiče, ostajamo optimisti. Ohrabruje nas tudi dejstvo, da je trideset odstotkov naše prodaje namenjeno povpraševanju na trgih kmetijske mehanizacije. Ta pa je v velikem razmahu; v ZDA in Argentini, na primer, smo priča silnim naporom, da bi povečali proizvodnjo hrane. Cene nekaterih kmetijskih pridelkov (žit, sladkorja ...) še naprej rastejo. Hkrati narašča pridobivanje vseh virov energije in z njim prodaja strojev, ki se pri tem rabijo. V Afriki imamo stranke, katerih povpraševanje je dobesedno eksplodiralo. Na področju transporta, proizvodnje vlakov, je podobno, enako je v rudarstvu. Cena nafte spet pada, enako se dogaja s ceno jekla. Še pred letom dni nas je skrbelo, ali bodo naši kupci lahko plačali tako visoko ceno jekla, kakršna je bila takrat. Zdaj pa tudi ta pada. Končno pada tudi vrednost evra v odnosu do dolarja, kar je za nas zelo ugodno, kajti 30 % naše prodaje je v dolarjih. Težava pa je za mnoge v tem, da se je zmanjšala kreditna pripravljenost bank in zato mnogi ne dobijo kreditov. Mi smo k sreči tako močni in zanesljivi, da smo se tej nevarnosti doslej uspešno izogibali. Prodaja v nekaterih sektorjih sicer pada, na primer na področju malih gradbenih strojev, zato pa na drugi strani dobivamo nova in velika naročila od proizvajalcev težkih tovornjakov – na primer od firme MAN, ki še pred petimi leti od nas ni kupovala ničesar, zdaj pa že za znatno vsoto. Skratka, sem bolj optimist kot pesimist. Za zdaj še smo mi sami tisti, ki upravljamo svoje življenje.

Glavna gospodarska dejavnost Žirov in Žirovcev v 20. stoletju je bila proizvodnja čevljev. Ta je proti koncu stoletja zašla v krizo, ker v Sloveniji ni več tako poceni delovne sile kot na Kitajskem in v drugih državah tretjega sveta. Se lahko kaj podobnega zgodi tudi proizvodnji skupine Poclain Hydraulics – da njeno tržno uspešnost ogrozi kitajska konkurenca? Ima strategijo, s katero lahko tudi v prihodnje zagotovi svojo globalno prisotnost in uspešnost? Kaj želite sporočiti z geslom, ki ga očitno poudarjate: »Poclain Hydraulics – Driving innovation«?

Evropejci se zavedamo, da moramo trdo delati, povečevati produktivnost in inovativnost, kajti le tako bomo vzdržali boj z Azijo. Stalno zniževanje stroškov je nuja za vsako evropsko gospodarsko družbo. Ko vidim izkušnost in predanost našega žirovskega tima, sem resnično optimist tudi v pričakovanju, da bo ta tim dovolj močan, da bo ohranil lastni in hkrati podpiral lokalni razvoj. Prav lastni razvoj je tisti, ki pelje v inovativnost in visoko usposobljenost ljudi.

Naše ljudi seveda zanima tudi, kdo je novi lastnik družbe Kladivar? Nam lahko na kratko predstavite zgodovino družbe Poclain Hydraulics?

Moj stari oče Georges Bataille je bil kmet. V duhu pa je bil tudi inženir. Bil je velik kmet, ki je že v letih med svetovnimi vojnami, ko je bila kmetijska mehanizacija na živinski in konjski pogon, zmogel nekaj, kar je bilo takrat revolucionarno: prehod kmetijske mehanizacije na motorni pogon. Še več: sam je izumil nekatera nova orodja in stroje in jih začel proizvajati tudi za druge kupce v svojem okolju. Moj oče Pierre Bataille je šel še za korak naprej: v petdesetih je udeležil zamisel o hidravličnem bagru, ki bi lahko bil zelo uporabno orodje tudi v kmetijstvu. Firma Poclain, ki je takrat nastala, se je zelo hitro razvijala in v začetku sedemdesetih zaposlovala 10.000 ljudi po vsem svetu (v začetku, okrog 1950, jih je bilo 50). Šoka, ki je sledil naftni krizi jeseni 1973, pa ta firma, ki je bila v družinski lasti, ni mogla prenesti. Potreba po reinvestiranju je bila tako velika, da je družina sama ni zmogla. Tako je moral moj oče prodati družbo Poclain ameriški družbi Case. Case pa na žalost ni nadaljeval z razvojem proizvodne linije bagrov, ampak se je osredotočil predvsem na traktorski program in se pozneje združil s firmo New Holland. Celotna družba se zdaj imenuje Case New Holland (CNH). V poznih 70. in zgodnjih 80. letih je družina hotela začeti na novo z ustanovitvijo družbe Poclain Hydraulics. Moj oče je napravil kariero v proizvodnji bagrov, in ko je prevzel družbo Poclain Hydraulics, je imel že 60 let. Zato me je povabil, da se mu pridružim. Leta 1985, ko je naša družina prevzela družbo Poclain Hydraulics, je bilo 60 % proizvodnje še namenjeno družbi Poclain. Pet let pozneje pa manj kot 20 %. Rasli pa smo ves čas po stopnji 10 % letno.

Leta 1958 je vaš stric Claude Bataille skonstruiral vaš prvi hidravlični motor. Tako septembra letos praznujete 50-letnico rojstva hidravličnega motorja, ki je, kolikor nam je znano, še vedno paradni izdelek vaše družbe. To je dejstvo, na katero ste gotovo ponosni?

Naša izvirna tehnologija je zelo uspešna. Naš hidravlični motor je vgrajen v platišče gumijastega kolesa nekega stroja in v tem je njegova posebnost in uspešnost. Gre za linijo prenosa moči, v kateri imamo najpogosteje dizelski motor za pogon hidravlične črpalke, ki mehansko energijo spreminja v hidravlično, le-ta pa se prek hidravličnega krmilja prenaša na hidravlični motor, ki poganja kolesa vozil ali kaj drugega, kot na primer vitle za navijanje ribiške mreže, vrtnalnice za vrtnanje v rudnikih ali izdelavi predorov itn. Sami proizvajamo hidravlične motorje, hkrati prodajamo črpalke, ki jih kupujemo pri drugih proizvajalcih, v zadnjem času smo se odločili, da bi tudi krmilni del hidravličnega pogonskega sistema (ventili, elektronika ipd.) proizvajali sami. Pri slednjem pa je Kladivarjev delež glavni. **Skratka, gre nam za to, da sami obvladujemo razvoj, proizvodnjo in prodajo sistema hidravličnega prenosa moči v celoti.**

Ima ime Poclain kak poseben pomen? Bral sem, da se nekdanji in sedanji Poclain ločita tudi barvno?

Res je, Poclainovi bagri so bili rdeči, modra je barva hidravlike, uporablja jo tudi Kladivar. Naša družinska firma je imela v svojem imenu najprej priimek Bataille, za ime Poclain so se odločili pozneje. Poclain pride iz francoske besede

»poche de lin«; tako so rekli posodi oziroma prostoru, v katerem so namakali lan. Narečno se reče »poc /de/ lin/«, če vmesni člen izpustimo, dobimo Poclain. (v slovenski izgovarjavi 'poklen', op. M. N.)

Sicer pa je ime Poclain Hydraulics sinonim za kvaliteto, hitro dostavo in konkurenčni izdelek. Na tem trojstvu bomo gradili naprej, možne so še nekatere izboljšave v kvaliteti in tehnologiji. Naša formula uspeha je v združitvi znanja, organizacije in kvalitete. Veliko smo pridobili, ko smo v našo organizacijo dela uvedli metodo t. i. vitke proizvodnje (»lean production«), kakršno so že pred nami uvedli pri naših kupcih in v nekaterih avtomobilskih tovarnah (Toyota). Metode Just-In-Time (JIT) dostave, Kanban, Kaizen, SMED, 5S itn. so sestavni del organiziranja vitke proizvodnje. Bistvo te tehnologije je, da opustiš vse nepotrebne operacije; koliko jih je (bilo), vidiš šele, ko to storiš. Naša želja je, da bi ljudje tukaj zmogli čim prej opraviti takšno transformacijo, kot so jo že zmogli naši ljudje v Franciji, ZDA in na Češkem.

Kdo pa je prvi mož družbe Poclain Hydraulics? Nam lahko poveste tudi kaj o sebi?

Sem predsednik in generalni direktor (PDG: Président-Directeur Général) družbe Poclain Hydraulics. Do leta 1985, ko sem prišel v v to družbo, sem delal v gradbeništvu. In kot tak sem seveda kupoval Poclainovo mehanizacijo. Po stroki sem strojni inženir, v ZDA sem naredil še diplomu MBA. Sem poročen, imam pet hčera, starih od 17 do 25 let, in v njihovi družbi se zelo dobro počutim. Kaj naj še rečem? Od hobijev najraje igram tenis, hodim v planine, rad potujem, moja najljubša potovalna destinacija je Italija, zlasti Firenze in Benetke. Sem tudi lovec, za ribolov pa nimam dovolj potrpljenja. Zelo sem aktiven v več francoskih nacionalnih in pokrajinskih strokovnih in gospodarskih združenjih ...

Maja letos je sedež vaše družbe obiskal francoski predsednik Nicolas Sarkozy. Kaj to pomeni, to je gotovo tudi svojevrstno priznanje vašim prizadevanjem?

Da, predsednik Sarkozy je s svojim obiskom naredil simbolno dejanje, s katerim je dal priznanje našim socialnim naporom, ki se izkazujejo v tem, da imajo zaposleni v naši družbi možnost udeležbe na dobičku. Naš namen je, da podoben način udeležbe zaposlenih na dobičku predložimo tudi zaposlenim v Kladivarju, v skladu s slovenskim zakonom in pravili družbe Poclain Hydraulics.

Pri nas smo navajeni, da gospodarske družbe, ki imajo svoj sedež v Žireh, finančno podpirajo nekatere nepridobitne dejavnosti v kraju, zlasti prostovoljno gasilstvo ter kulturna in športna društva. Med njimi je tudi domoznanski zbornik Žirovski občasnik, v katerem bo objavljen ta pogovor. Smemo upati, da novi lastnik družbe Kladivar ne bo opustil te pozitivne prakse?

To je Kladivarjeva dolžnost. Bil sem v mnogih deželah in moja menedžerska izkušnja je taka, da lahko v vsako okolje prenesem nekaj svojih francoskih izkušenj, ki pa ne morejo nadomestiti izkušnje lokalnih menedžerjev in strokovnjakov. Zato za generalne direktorje svojih družb po svetu zmeraj postavljamo lokalne menedžerje, tako je v Ameriki, na Japonskem, v Indiji je za zdaj še Francoz, kajti tam moramo nekatere tehnološke zadeve postaviti čisto na novo. Povsod, kamor pridemo, najprej razložimo svojo strategijo, potem pa morajo

naši lokalni menedžerji sami prevzeti odgovornost za svojo usodo. Seveda ne po svoje, ampak znotraj strategije naše skupine. Gospod Milan to strategijo in našo vizijo dobro pozna, zdaj pa je na njem, da jo implementira v tukajšnje okolje. Eden od naših ciljev je tudi, da smo v vsakem okolju vidni. Navsezadnje tudi z našim napisom in znakom na majicah lokalnih športnikov in mladine. Posebej želimo pritegniti pozornost mladine v najstniških letih, saj računamo, da bodo nekateri od teh mladih ljudi postali naši stalni sodelavci. Ne morem zagotoviti, da bomo na vseh 25 lokacijah po svetu, kjer smo danes prisotni, sponzorirali lokalna nogometna moštva; podpirali bomo tiste dejavnosti, ki so v posameznem okolju najbolj prepoznavne. Katere so, najboljše ve prav naš lokalni menedžer.

Gospod Bataille, ob sklepu tega pogovora vas prosim še za kako posebno sporočilo ljudem iz Kladivarja Žiri in drugim Žirovcem, sporočilo, ki bi lahko bilo za sklep ...

Posebej bi rad poudaril tole sporočilo: **Mi nismo kaki finančni špekulanti («financijal guys»), mi smo resnični industrialisti.** Veseli smo, kadar zagledamo kak nov stroj, se seznanimo z novo tehnologijo; veseli nas tudi, ko vidimo, kako kakšna naša naprava dobro služi našemu kupcu. Seveda moramo pri svojem delu paziti, da ne zaidemo v rdeče številke in da zaslužimo denar, potreben za investicije. Bolj kot na denar pa smo ponosni na naše izdelke. Ponosen sem, denimo, ko vidim, da vse vrtnalne stroje, s katerimi gradijo predore v Šanghaju, poganjajo naši motorji. In da so v vse kombajne, izdelane v firmi John Deere, vgrajeni naši izdelki. Ponosen sem, da so v težkih tovornjakih firme MAN vgrajeni naši motorji, ki omogočajo zelo počasno vožnjo kamiona ali pomoč pri speljevanju ...

Če prav razumem: vključitev Kladivarja v skupino Poclain Hydraulics ne pomeni bojazni, da bi Kladivar prenehal biti, kar je: priznan in svetovno znan proizvajalec elementov za fluidno tehniko. V družbi Poclain Hydraulics ostaja v globalni hidravlični navezi, v najboljši tradiciji svetovnega industrijalizma in v tej navezi varnejši tudi pred nevarnostmi raznih finančnih špekulacij?

Tako je!

Gospod Bataille, najlepša hvala za ta pogovor in za spodbudne misli. Kdaj se spet srečamo v Žireh?

Verjetno že kmalu po novem letu, vsekakor pa ob odprtju nove Kladivarjeve hale v letu 2009!

Aleš Dolenc, direktor zadruga in delniške družbe M Sora Žiri / Foto: Brigita Zemljarič

INTERVJU

ALEŠ DOLENC, DIREKTOR ZADRUGE IN DELNIŠKE DRUŽBE M SORA

Miha Naglič

Delati prave stvari na pravi način

Kaj najraje ješ, katere čevlje nosiš?

V študentskih letih, ko sem bil občasno na kosilu pri stari mami Marički, sem ji na vprašanje, kaj bi najraje jedel, odgovoril: »Ni treba, da je malo, samo da je dobro.« Res rad jem veliko dobrih stvari, če pa je že treba izpostaviti najljubšo jed, bi se odločil za češpljeve knedeljne.

Čevlje pa še vedno kupujem v prodajalnah Alpine.

No, saj veš, s prvim vprašanjem sem hotel preveriti, ali kot direktor zadruga ješ kaj od tistega, kar pridelujejo naši kmetje; in če nosiš čevlje Alpine, v kateri si bil eden vodilnih menedžerjev. Sicer pa vem, da ne sodiš med tiste, ki svojo lokalno pripadnost izkazujejo tako, da se zapirajo pred vplivi globalnosti, v kateri vidijo samo grožnje in zlo.

Pripadnost podjetju pokažemo tudi tako, da uporabljamo izdelke in storitve tega podjetja ter kupujemo v lastnih prodajalnah. Če zaposleni v podjetju ne cenimo in spoštujemo izdelkov podjetja, ne nakupujemo v prodajalnah podjetja, kako lahko potem to zahtevamo od drugih kupcev. Če ne bo kupcev, tudi ne bo denarja za plače in marsičesa drugega. Spoštovanje podjetja, ki nam daje kruh, domačih krajev, družine, lastne države in tako samega sebe je nujno tudi (celo vedno bolj) v času globalizacije.

Šele potem, ko človek zaupa vase, je lahko odprt do drugačnega mišljenja in drugih idej.

Spoštovanje sebe in drugih je ena temeljnih vrednot človeštva, ki pa nima prav veliko skupnega z zapiranjem vase, ki je po mojem popolnoma zgrešeno. Zapiranje pred vplivi drugačnosti, napredka in globalnosti marsikdaj izvira prav iz premajhne samozavesti, te pa ni brez samospoštovanja. Človek ne more napredovati, če se ne uči tudi od drugih, če hodi po svetu z zaprtimi očmi. Zanimivo je, da se zapiranje vedno ponuja kot najbolj priročen odgovor (izgovor), ko je

treba ohraniti doseganje stanje (beri – privilegije). Povečevanje le svoje resnice in zapiranje za lastne plotove še nikoli v zgodovini ni prineslo nič dobrega – ne posamezniku, ne podjetju, ne družbi.

Da ne bova že v začetku preveč zašla, naj končam; vsekakor bo iskanje odgovora na to dilemo tudi v žirovskem in slovenskem okolju še hudo zanimivo.

Se bodo žirovskim kmetom in čevljarjem vremena še kdaj zjasnila? V smislu, da se bo spet splačalo pridelovati hrano in izdelovati čevlje tudi v Žireh.

Saj v Žireh še vedno pridelujemo hrano in izdelujemo čevlje. S tem se sicer (hvala bogu) ne ukvarja večina prebivalstva, tako da Žiri niso več tako odvisne od usode le ene dejavnosti.

Za vedno pa lahko pozabimo čase, ko je ena kmetija lahko prehranila veliko družino in ko so se v Alpini izdelovale velike serije enostavne obutve.

Prepričan sem, da bodo tako za kmetijstvo kot za čevljarstvo (in še za marsikaj drugega) priložnosti tudi v prihodnje. Seveda se bodo spreminjali način, organizacija in tehnologija pridelovanja in izdelovanja. Na enak način kot do zdaj ne bo šlo, marsikaj bo treba spremeniti. Pri tem je zanimivo, da je recept za vse dejavnosti podoben: specializacija, trženje, iskanje nišnih proizvodov, sodobna tehnologija. Za vse to pa rabimo znanje in še enkrat znanje.

V času svetovne globalizacije smo pozabili, da je tudi hrana lahko strateška surovina, tako kot nafta. Razvoj kmetijstva in s tem kmetij bo šel najbrž v dve smeri: v vse večje kmetije, opremljene z vse boljšo mehanizacijo in specializirano pridelavo, ter v pridelavo zdrave hrane; ta bi bila manj osnovna in bolj dopolnilna, vendar vseeno pomembna dejavnost različno velikih kmetij, vključno z vrtičkarji.

V Evropi in tako tudi v Žireh se bodo izdelovali le čevlji z veliko dodane vrednosti, z ogromno vložene znanja in ob pomoči sodobne tehnologije. Velike in enostavnejše serije pa se bodo izdelovale v državah, kjer je delovna sila cenejša. Nadaljeval se bo proces, ki je bil v Alpini začel pred petnajstimi leti, drugje že prej. Delovnih mest ne bomo ohranili, če bomo ta proces zavirali. Alpina mora za preživetje prodati veliko obutve, tako da bo dovolj velika baza, ki bo omogočala plačilo razvoja, izdelovanje prototipov, trženje, logistiko in druge stroške. Močna blagovna znamka, dober razvoj, odlično trženje in razvejena proizvodnja večjih serij po svetu bodo zagotavljali obstoj delovnih mest v Žireh. Doma pride v poštev le proizvodnja tehnološko zahtevne obutve z visoko dodano vrednostjo. Čim več čevljev bo Alpini uspelo narediti drugje (in jih seveda uspešno prodati), tem varnejša bodo domača delovna mesta. Alpine tako ali tako že zdavnaj ne bi bilo več, če proizvodnje ne bi postopno in preudarno prenašali drugam.

To pomlad ste »obhajali« 60-letnico zadruga. Kako ste jo počastili?

Pri praznovanju spoštljive obletnice je bila naša želja ujeti sedanji trenutek, v katerem se nahaja naša zadruga. Zato smo izdali zbornik, v katerem smo poskušali v sliki in besedi predstaviti današnji čas in ga ohraniti za spomin sebi, našim znancem in zanamcem. V zborniku so fotografije vseh združnikov in zaposlenih. Pripravili smo lepo proslavo, na kateri je bil slavnostni govornik predsednik Državnega sveta RS mag. Blaž Kavčič. Pozdravil nas je tudi predsednik Zadrugne zveze Slovenije gospod Peter Vrisk. Veseli smo bili velikega obiska

naših zadrušnikov, sedanjih in nekdanjih sodelavcev. Ob jubilejih je navada, da se najzaslužnejšim podelijo tudi priznanja za njihovo delo.

Konec leta 2006 je žirovska zadruga M Sora ustanovila delniško družbo z enakim imenom. To je precedens, kaj takega se v tej državi, kolikor je meni znano, še ni zgodilo! Kaj vas je vodilo v to »prevratno« dejanje?

Mogoče je treba najprej natančno opredeliti, kdo je ustanovitelj delniške družbe M Sora. To ni le zadruga, takih primerov je v Sloveniji že nekaj. Kar nas razlikuje od drugih, je to, da so ustanovitelji družbe zadrušniki z imenom in priimkom. Družba tudi ni bila ustanovljena z delitvijo premoženja, zadrušniki smo prinesli svoj, svež denar. Zadružno premoženje je ostalo nedotaknjeno v zadrugi, družba je začela poslovati z denarjem svojih delničarjev.

Temeljno poslanstvo zadruga M Sora, razlog za naš obstoj in delovanje je, da zagotavljamo varnost našim zadrušnikom in zaposlenim. Poslanstvo zadruga je, da lahko člani prek zadruga varno poslujejo, tako da bodo prodani izdelki pošteni in pravočasno plačani. Varnost zaposlenih pa se najbolj izraža z varnostjo delovnih mest. Temeljni pogoj za varnost je seveda uspešnost poslovanja. Brez tega tudi varnosti za zadrušnike in zaposlene ne bo.

Poleg uspešnosti je zelo pomembno tudi lastništvo. Slovensko zadrušništvo pa na žalost zakonsko ni urejeno tako, da bi bilo to lastništvo tudi jasno, natančno in nedvoumno določeno. Drugje po svetu ima tudi zadruga lastnike natančno določene, z imenom in priimkom, pri nas v Sloveniji pa je to spet nekoliko, a zelo pomembno, drugače. Zadrušniki so sicer znani, niso pa lastniki, vsaj vsega premoženja ne. Zakon o zadrugah jasno določa, da so zadrušniki le upravljalci nerazdelnega zadružnega premoženja, lastništvo tega dela premoženja pa je posredno določeno, in sicer prek primera likvidacije. V tem primeru (in še nekaterih drugih) se lastnina prenese na Zadružno zvezo. Zadeva je zelo podobna utemeljitvi nekdanje družbene lastnine; nekateri trdijo, da je to celo njen ostanek; zanjo pa vemo, kako se je delila. S takim tolmačenjem zadrušništva se v M Sori ne strinjamo. Lastnike zadruga želimo omejiti na tiste, ki so to zadrugo ustvarjali, in še posebej na tiste, ki jo bodo ustvarjali. Torej naj bodo tisti drugi tudi jasno definirani, ne morejo biti to kar vsi slovenski zadrušniki ali celo državljani, jutri pa mogoče celo kakšen v ta namen ustanovljeni sklad z vodstvom, ki bo gotovo imelo kup idej, kaj storiti z zadružnim premoženjem. M Sora je za zadrušnike in zaposlene življenjskega pomena, od našega podjetja je odvisno preveč družin. Zato želimo imeti natančno definirano temeljno vprašanje lastnine. Zadruga je bila ustvarjena v naših krajih, v naši bilanci ni podarjenega premoženja, vse je bilo trdo prigarano in plačano.

Zato smo se odločili, da stvari vzamemo v svoje roke, in ustanovili smo delniško družbo, statut te družbe pa je napisan tako, da bo lastništvo dolgoročno ostalo med člani zadruga, članstvo je pogoj za delničarstvo. Prav tako smo v statut vnesli varovalke, ki preprečujejo koncentracijo lastništva. Prepričani smo, da je z natančno definirano, razpršeno in nekoncentrirano lastnino varnost naših zadrušnikov in zaposlenih bistveno boljša.

Kakšne so bile reakcije na vašo odločitev v drugih zadrugah, v Zadružni zvezi Slovenije, v Kmetijsko gozdarski zbornici Slovenije in še kje?

Reakcije na novotarije so vselej mešane. Za nas je bilo najpomembnejše, da bi naši člani in zaposleni pravilno razumeli, za kaj pravzaprav gre. Zato smo v vodstvu zadruga, na upravnih in nadzornih odborih, sestankih z delavci in s kmeti poskušali idejo in namene celovito in pošteno predstaviti. Zadrugniki smo lahko tudi zelo zadovoljni, da predsednik zadruga razume stvari in ima tudi pogum, da podpre odločitve, ki mogoče komu v raznih strukturah niso najbolj všeč. Zame kot direktorja pa je bilo najpomembnejše, da sem razčistil sam pri sebi, ali delam v okviru zakona, predvsem pa, ali je to prav in pošteno. Pravno legalna vprašanja lahko s pomočjo strokovnjakov hitro razčistimo, težje pa je z vprašanjem legitimnosti, morale. Ko si odgovorimo tudi na ta vprašanja, potem gre naprej lažje. Na srečo sem danes še bolj kot takrat prepričan, da smo naredili pravi korak.

Zadrugna zveza je imela, kar je popolnoma razumljivo, precej pomislekov. Žal je Slovenija polna bolj ali manj uspešno realiziranih idej, kako premoženje, ki je bilo ustvarjeno z delom velikega števila ljudi (družbeno, državno ali zadrugno), s pomočjo lukenj v zakonu, z zvitiimi odvetniki in s političnimi botri poceni koncentrirati. Naši južni bratje imajo za to zanimiv izraz »prihvatizacija«. Zato je seveda te pomisleke treba razumeti. Zelo pa smo bili veseli pozitivnih reakcij žirovske javnosti in poslovnih partnerjev. Glede odzivov drugih zadrug moramo vedeti, da je naša zadruga precej specifična, zaradi majhnosti in zahtevnih pogojev kmetovanja so prihodki iz tega dela zelo majhni. Zato naš recept ni povsod uporaben. Vsaka zadruga ima svoje posebnosti in sama mora najti pravo pot.

Kakšna pa je sploh perspektiva zadrugništva in zadrugne lastnine v razmerah globalnega kapitalizma?

Prepričan sem, da zadrugništvo doma in v svetu ni reklo zadnje besede. Zадnji pretresi v svetovnem gospodarstvu jasno kažejo, da sedanji model ureditve družbe ni idealen. Koncentracija bogastva v vse ožjem krogu, pohlep po velikih in hitrih dobičkih, ustvarjanje majhne elite bogatih, ustvarjanje dobičkov s papirji namesto z delom niso znaki, ki bi zagotavljali stabilen dolgoročen razvoj. Postaviti bo treba mehanizme, ki bodo stimulirali razpršeno lastništvo, v katero spada tudi zadrugno lastništvo. Poiskati bo treba ureditev, kjer se sadovi dela ne bodo obirali daleč stran od ustvarjanja.

Zadruga, način zadrugnega organiziranja in zadrugna lastnina lahko ponudijo eno od alternativ razvoja družbenega sistema v prihodnosti. Pri tem je treba zadrugništvo gledati širše, bolj odprto. Zadrugništvo ne sme biti vezano le na kmetijske dejavnosti. Za razvoj zadrugništva bi bilo tudi pri nas nujno razvezati formulo »zadrugništvo je kmetijstvo«, definirati zadrugništvo v Zakonu o gospodarskih družbah, ne le v Zakonu o zadrugah, premakniti pristojnost za zadruga s kmetijskega ministrstva na gospodarsko ministrstvo, postaviti krovno zadrugno organizacijo, ki bo združevala zadruga iz vseh dejavnosti, ne le kmetijske. V svetu najdemo velika, tudi visokotehnološka podjetja, ki so organizirana kot zadruga.

Prav tako je treba nekaj storiti z nerazdruženim zadrugnim premoženjem; po mojem bi ga bilo še najbolje razdeliti zadrugnikom s klavzulo prepovedi prodaje deleža za določeno obdobje. Nujno je tudi okrepiti vez med zadrugo in zadrugnikom. Sedanja praksa, ko lahko za vekomaj postaneš zadrugnik le s simbo-

ličnim denarnim prispevkom, ni dobra. Pogoje za sprejem med zadružnike, pa tudi za ohranitev statusa, bi bilo nujno zaostriti.

Tudi država ne ve natanko, kaj naj bi z zadrugami počela, razen to, da zna enako dobro kot drugim podjetjem prek davkov pobrati denar. Zadrugam se pripisuje velika vloga za ohranitev podeželja, za razvoj in organizacijo kmetijstva, za delež pri izobraževanju, svetovanju in podobnem. Dejstvo pa je, da je vse te funkcije država že pred časom prenesla na svoje paradržavne institucije. Zadruge tudi ne dobivajo nobenih sredstev v ta namen. Celo nasprotno, zadruge še vedno ne morejo kandidirati na vseh razpisih samo zato, ker so zadruge. Tudi mi smo ob naši investiciji v Mizarstvo bili izločeni le zato, ker smo bili takrat še zadruga. Pojasnili so nam, da »zadruga ni organizacijska oblika, v kateri bi se vršili razvojni projekti in kreirali izdelki ter storitve z višjo oziroma visoko dodano vrednostjo« (naša dodana vrednost na zaposlenega pa je bila tisto leto večja kot v Gorenju).

Kako ste z delitvijo in novo povezavo med zadrugo in delniško družbo zadovoljni zadružniki in delničarji sami? Jo poslovni rezultati potrjujejo?

Ustanovitev delniške družbe M Sora, trgovina in proizvodnja je dolgoročni projekt. Zato bo bolj verodostojna ocena iz neke daljše časovne distance. Naša uspešnost tudi ni odvisna samo od načina organizacije, zato bi bilo pretirano pripisati zasluge za dobre poslovne rezultate v zadnjih letih le ustanovitvi družbe. Kljub temu da smo lastniki svojega podjetja, je treba po pameti in trdo delati. Naših kupcev ne zanima, kakšna je naša organizacija. Seveda smo zelo veseli, da so rezultati dobri, kar se pozna pri vrednosti delnice, letos pa smo na skupščini potrdili tudi delitev dividend. Prav tako smo zadovoljni, da je naša ideja sprejeta med člani, v okolju in med poslovnimi partnerji.

M Sora je zdaj že pravi poslovni sistem. Sestavljata ga zadruga in delniška družba, ta pa ima več poslovnih enot v več krajih (Žiri, Rovte, Ljubljana, Radovljica, Zagreb, Priština) in državah (Slovenija, Hrvaška, Kosovo). Ali to pomeni, da se tudi vaše poslovanje globalizira?

Seveda, saj smo del sveta. Spet sva pri enem od začetnih vprašanj o globalizaciji in zaprtosti. Z globalizacijo se lahko strinjaš ali ne, vendar bo ta proces šel naprej, mi ga ne bomo ustavili ali spremenili. Vsako podjetje, ki želi biti uspešno, se mora s tem sprizniti, se prilagoditi in poiskati svoje priložnosti. Načini in poti so seveda zelo različni, svet je velik in ponuja veliko priložnosti, seveda tudi nevarnosti in slabih stvari. Zagotovo pa je napačna pot tista, ki pelje v zapiranje, izolacijo.

Za ustanovitev firme na Hrvaškem smo se odločili, ker je na ta način bistveno lažji dostop do individualnih kupcev, ki bi želeli imeti naša okna. Naše podjetje uredi vse, kar je potrebno za ureditev uvozne dokumentacije, drugih papirjev in organizacije montaže. Podjetje v Prištini pa smo ustanovili z namenom, da bi lažje oskrbovali naše kupce stavbnega okovja in širili krog kupcev. Podjetje na Hrvaškem je torej bolj izpostava Mizarstva, v Prištini pa Stavbnega okovja.

M Sora je konglomerat različnih dejavnosti: kmetijske in trgovske, proizvodne in upravne ... Odkup mleka in izdelava oken, špecerija in prodaja stavbnega okovja na prvi pogled nimajo veliko skupnega. Kako usklajujete vse to, je morda v vsej tej različnosti tudi kaka prednost?

Poskušamo se držati nekaterih osnovnih načel:

- čisti računi: vsak strošek se natančno razdeli na enote, zelo malo je delitev po raznih dogovorjenih ključih, tudi direktor mora za vsako službeno pot napisati, za katero enoto jo je opravil, enako velja za prihodke, natančno se izračuna rezultat vsake enote;
- enotna osnovna pravila igre za vse;
- skupen konsenz glede strateških zadev, ki so pomembne za celotno firmo, in združitev moči ob investicijah v enotah.

Več dejavnosti je lahko prednost, lahko pa tudi slabost. Zaradi široke dejavnosti smo manj občutljivi za težave na enem področju, ostale enote to pomagajo premostiti. Za finančne tokove je zelo pomembno, da imamo dnevni priliv gotovine iz prodajaln, kar nam pomaga pri vzdrževanju likvidnosti. Ključno je, da imamo za vsako enoto ali dejavnost ljudi, ki so jo sposobni suvereno, samostojno in uspešno voditi. Tako se direktor vmeša v posel le tam, kjer tečejo večji projekti ali investicije, kjer se pripravljajo in uvajajo spremembe ali kjer nastane večji problem. Seveda je zato včasih nekoliko več usklajevanja, poznati je treba več področij, vendar prednosti vseeno prevladajo.

Katera od vaših dejavnosti je v zadnjem času najbolj uspešna in donosna, na katero ste najbolj ponosni?

Ponosni smo na vse enote. V razvoju M Sora so enote, ki danes težko dosežajo dobre rezultate, a so veliko pripomogle, da je M Sora uspešna. Vse se je začelo s kmetijskim odkupom, ki zdaj za podjetje na srečo ne predstavlja večjega deleža, za naše člane pa je zelo pomemben. Veliko vlogo v razvoju zadruga je imela tudi trgovina, zdaj pa kljub prizadevanjem zaposlenih deli usodo slovenskih malih trgovcev. Tudi žagarstvo je že doživelo boljše čase. Zato pa so te dejavnosti omogočile nastanek nove enote Stavbno okovje, nakup podjetja Norica in tehnološko posodobitev Mizarstva ob priključitvi k zadrugi. Zadnje našete enote zdaj prispevajo tudi največ prihodkov podjetja.

Prav letos je tudi 60-letnica Mizarstva M Sora, največjega, najdlje delujočega in najbolj sodobnega mizarskega podjetja v Žireh. Ko se je to leta 1984 združevalo s tedanjo zadrugo, se je zdelo, kot da ga ta milostno sprejema v svoje zavetje. Kakšen je sedanj položaj »tišlerije« znotraj vaše nove družbe?

Komentarji ob takratni združitvi so bili seveda različni, odvisno, s katere strani so prihajali. Včasih je tudi samopomilovanje priročen izgovor, da se prikrijejo slabosti dela. Dejstvo pa je, da smo zdaj skupno močnejši, kot bi bili vsak posebej. Razprave o tem, kaj bi bilo, če bi bilo, sodijo bolj za gostilniško omizje in nam ne bodo prav veliko pomagale. Bolj kot s komentarji je pametno operirati s številkami. Mizarstvo je zdaj v M Sori samostojna enota, prav tako kot druge enote. Zaradi investicije in nujnosti oglaševanja je medijsko bolj izpostavljeno, kar ne pomeni, da ima kakšen poseben privilegiran status. Za investicijo je združilo sredstva celotno podjetje, zato so naša pričakovanja velika. Investirali smo zato, ker smo prepričani, da se nam bo vložek povrnil. Proizvodnja poteka zdaj v lepih prostorih z najsodobnejšo tehnologijo, ki poleg večje produktivnosti omogoča tudi hitrejši razvoj novih izdelkov. Naredili smo velikanski korak naprej, iz skoraj obrtniške proizvodnje smo skočili v sodobno avtomatizirano proizvodnjo. Tudi v

znanju in usposobljenosti kadrov smo že naredili veliko, ta proces pa je kompleksnejši in nikoli ne sme zastati. Za konstrukcijo novih oken, pripravo proizvodnje in upravljanje z avtomatskimi stroji rabimo kadre, ki obvladajo tudi znanje s področja konstruiranja, računalništva in tujih jezikov.

V fazi testiranja imamo popolnoma novo okno, ki bo odprlo nove možnosti pri gradnji pasivnih hiš. Zaradi posebne konstrukcije je mogoča vgradnja celotnega okvirja okna v izolacijsko fasado, tako da se z zunanje strani vidi le steklo, kar bo izboljšalo izolacijo in obstojnost okna.

Usodo »tišlerije« in »tišlerjev« bodo najbolj krojili doseženi rezultati. Kvalitetni izdelki, zadovoljni kupci in dobri rezultati morajo postati tisti temelj, zaradi katerega bo ta poklic cenjen in spoštovan.

Kakšni so vaši poslovni obeti? Vse vaše dejavnosti najbrž nimajo enako dobre perspektive.

Pred leti smo postavili strategijo razvoja podjetja. Kot poslanstvo smo opredelili varnost združnikov in zaposlenih, o čemer je že bil govor v začetku intervjuja. Naša vizija je postati najboljši strokovnjak za okna v Sloveniji, zato smo oblikovali naš slogan z besedami: Okno je več kot pogled.

Treba je poudariti, da pri tem ne mislimo le na proizvodnjo oken, o čemer sem govoril že v prejšnji točki, veliko naših načrtov je vezanih tudi na prodajo okenškega okovja in drugega materiala za proizvodnjo stavbnega pohištva, s čimer se ukvarjata enota Stavbno okovje in hčerinsko podjetje Norica. Pri nekaterih programih smo v trgovini že dosegli vodilno vlogo v Sloveniji. Naša prednost sta strokovnost in odličen servis. Vemo, kaj prodajamo, kupcu znamo svetovati in mu pomagati pri osvojitvi novega programa. S programi avtomatskih vrat, avtomatiziranih sistemov za zapiranje in protipožarnih sistemov vstopamo na področje visoke tehnologije, s čimer se odpirajo možnosti za nova kvalitetna delovna mesta.

V prodajalni Gradbeni center smo razširili program prodaje, vezan na spremembe, ki nastopajo zaradi vse dražjih energetskih virov. Klasični viri se dražijo, v ospredje prihajajo druge oblike ogrevanja in uporaba alternativnih virov. Računamo, da bo v naslednjih letih to področje zelo hitro raslo. Resno tudi analiziramo možnosti za preselitev in tehnološko posodobitev žage. Nekaj bo treba storiti tudi s prostori za hčerinsko podjetje Norica, ki ob hitri rasti postajajo premajhni. Pri tem bi rad še enkrat poudaril, da so vse enote pomembne, dobro pa moramo premisliti, kje imamo možnosti za nadaljnjo širitev in rast prometa. Če bomo imeli uspešne in močne programe, bomo lažje prenesli težave v dejavnostih, ki jim trenutne razmere niso naklonjene.

Zdaj pa še nekaj bolj osebnih vprašanj. Svojo poslovno pot si začel v Alpini, v kateri si več let vodil njeno (malo)prodajo. Kaj je botrovalo tvoji odločitvi iz leta 2004, da si zapustil Alpino in (kot kak vrhunski športnik) »prestopil« v zadrugo?

Temeljni razlog je bilo povabilo. Direktorica zadruge Frančiška Primožič je takrat zaključevala mandat. Odločila se je, da bi zadnji dve leti pred odhodom v pokoj poiskala naslednika. V Žireh se pač vsi poznamo, beseda je dala besedo in smo se dogovorili. Odločitev po skoraj 20 letih dela v Alpini ni bila lahka. V

začetku niti nisem bil najbolj navdušen, malo zaradi nepoznavanja zadruga, še bolj pa zaradi navezanosti na Alpino in sodelavce. Skupaj smo preživeli burna leta, vojno, razpad države, zamenjavo sistema, izgubo velikih kupcev na vzhodu in smo krpali mrežo prodajalnih, ki nam jo je raztrgala vojna. Človek težko pozabi obiske obleganega Dubrovnika, Zadra, razrušenega Sarajeva takoj po vojni, bitke z Miloševićevimi birokrati po Srbiji in prizadevanja, da ohranimo Alpino. V težkih časih se rojevajo najgloblja prijateljstva. Odhoda pred povabilom nisem načrtoval, so pa k moji odločitvi prispevali tudi prvi namigi o spremembi vrednostnega modela, ko so se počasi začele razkrajati vrednote, na katerih je bila Alpina utemeljena. Končno odločitev je prinesel razmislek, da velja v življenju poskusiti tudi s spremembo in da take ponujene priložnosti ne gre izpustiti iz rok. Čutil sem, da bi me izpuščena priložnost še dolgo grizla. Vsekakor odločitve nikoli nisem obžaloval.

Z ustanovitvijo delniške družbe ste žirovski zadružniki po tvoji zamisli in pod tvojim vodstvom izpeljali sijajno poslovno operacijo, s katero ste dosegli, da je premoženje, ki so/ste ga šest desetletij soustvarjali, ostalo v žirovskih rokah! In to na zelo netajkunski način, na način, ki ni le legalen, je tudi legitimen, moralno nesporen. Podobno je že pred leti uspelo zaposlenim v Etiketi, Alpina in Kladivar pa sta bila prodana tujim oziroma nežirovskim lastnikom. Kakšen je tvoj osebni pogled na usodo nekdanje družbene lastnine v Žireh? Kaj se nam je zgodilo?

Zgodil se nam je pač kapitalizem, ki ne obstaja brez kapitala. Na spremembo smo bili žal preslabo pripravljeni in se nismo zavedali pomembnosti lastnine podjetij. V privatizaciji smo dobili certifikat, za katerega smo mislili, da je ničvreden, in so se nekateri odločili za hitro prodajo. Na certifikat smo gledali kot na bankovec z nedoločno (nekateri so rekli nikakršno) vrednostjo, ne pa kot potrdilo o naši lastnini, pri tem pa pozabili na osnovno dejstvo, da to, kar prodaš, ni več tvoje. Tako smo v Alpini in Kladivarju dopustili, da je delež notranjih lastnikov padel pod polovico, kar je začetek konca.

Poleg tega so bile in so še silno moderne teorije, kako mora biti lastnina koncentrirana, da je razpršena notranja lastnina ponovitev samoupravljanja. Še zdaj, še bolj pa takrat, je bil velik uspeh prodaja vsakega podjetja, še bolj »fino« je, če je kupec tujec ali pa vsaj ni domačin. Ostalo je bilo bolj ali manj tehnična operacija, pri kateri se ne morem znebiti občutka, da je imela prste vmes tudi politika.

Za Žiri je značilno, da je bila tako imenovana družbena lastnina ustvarjena z žulji, odrekanji in s pametnim gospodarjenjem Žirovcev, zato je frustracija še večja. Toda bodimo poštene. Niso krivi kupci; ti so pač kupili to, kar jim je bilo ponujeno, in po taki ceni, kot je bila ponujena. Izvor problema je v prodajalcih, v tistih, ki so hiteli s prodajo in dopustili, da je sploh prišlo do koncentracije in ponudbe za prevzem. Če bi bili enotni, trdni, če bi vladalo medsebojno zaupanje med vodstvom firme in zaposlenimi, se to ne bi zgodilo.

Še večji problem vidim v politiki, ki ustvarja razmere, v katerih se podpira in omogoča hitra in nepregledna prodaja ter zanemarija pomen razpršenega lastništva. Ne morem razumeti ihte, s katero hočemo spremeniti lastniško strukturo v podjetjih, ki dobro poslujejo. Človek se ne more načuditi sprenevedanju skoraj vseh, udeleženih v tajkunskih zgodbah. Premnogi menedžerji pozabljajo, da hočejo z raznimi mahinacijami, ki so večino sicer legalne, ne pa legitimne, čim

ceneje koncentrirati premoženje v (pre)ozkem krogu posvečenih. Zakaj mora biti krog lastnikov nujno ozek, zakaj k lastništvu ne bi povabili vseh, ki so podjetje ustvarjali? Prepričan sem, da je sicer večina menedžerjev pošteno hotela zadržati večinski delež znotraj podjetja, pa za to v podjetju in politiki ni bilo posluha in so v obrambi izbrali drugo taktiko in prehiteli drugačne namene. Tudi zaposleni se niso zavedali pomena lastništva, premnogi notranji lastniki so s prodajo le pobrali nekaj drobiža, pri tem pa, bog ne daj, da bi bil kupec sodelavec ali menedžer. Politika sicer javno poliva gnojnico po tajkunih napačne barve, sama pa v ozadju veselo spodbuja take rabote, omogoča velike zasluške raznim mešetarjem ali svojim prisklednikom, ki potem ta dolg seveda na različne načine (predvsem na račun kupljenih podjetij) vračajo.

To je dolga zgodba, ki bi jo lahko še razčlenjevali, vrniva se raje v k žirovski »problematiki«. Zelo me zanima nadaljevanje zgodbe, kaj se bo še zgodilo, kako bo šel razvoj naprej. Tako ali drugačno lastništvo ni noben pogoj ali porok za uspešno poslovanje. Uspešnost poslovanja ni odvisna od značaja lastnine, ampak od drugih dejavnikov, predvsem od namenov, ki jih imajo lastniki, najbolj pa od ljudi, ki vodijo podjetje. Obstoj delovnih mest, tudi plače delavcev so odvisne bolj od uspešnosti poslovanja kot od vrste lastnika. Razumen lastnik bo dobro plačal dobre delavce in zaslužen denar investiral nazaj v firmo.

Kljub temu pa nekaj razlik vendarle je. Pri podjetju, ki je v razpršeni lasti zaposlenih ali domačinov, je namen lastnikov jasen, vez z domačim krajem je močnejša, v težavah se ohrani domače jedro, večja je soodgovornost do zaposlenih in domačega kraja, na vodilna mesta se kadrirajo (večinoma) domači ljudje. Druga zelo pomembna razlika je, kam bo šel denar od dela dobička, ki je namenjen razdelitvi. Tu je odgovor jasen. Lastniki kupijo podjetje zato, ker hočejo z njim zaslužiti, hočejo dobiti (najmanj) povrnjeno kupnino, vrniti kredite, ki so jih najeli, za zavarovanje pa dali delnice kupljenega podjetja. In ta denar lahko zasluži le podjetje. Seveda prihaja s prevzemom podjetij s strani močnejših, razvitejših in uspešnejših tudi do prenosa znanja, dostopov do boljših tržišč in s tem velikega potenciala za razvoj podjetja. Odprejo se možnosti za napredovanje strokovnjakov, tudi v podjetju lastnika; pride do medsebojne kulturne obogatitve. Žiri so majhne in po mojem še vedno preveč zaprte, vase usmerjene, nedomači lastniki so lahko priložnost za prevetritev in nov razvojni zagon. Tudi v Sloveniji imamo s prodajo podjetij kar nekaj pozitivnih izkušenj.

Odgovor je bil malo daljši, ker je zadeva kompleksnejša. Na tej točki se močno krešejo mnenja tudi precej bolj pametnih glav. Jaz jim seveda želim, da bi imeli z novimi lastniki srečo, da bi prevladale pozitivne strani prevzemov. Imeli bomo čast to doživljati v živo. Mi se bomo vsekakor trudili dokazati, da je bila naša odločitev pravilna.

Kako kot gospodarstvenik vidiš perspektivo gospodarskih dejavnosti v Žireh?

Temelji so vsekakor dobri, imamo pet velikih podjetij iz različnih dejavnosti, nekaj hitro razvijajočih se podjetnikov in nobene brezposelnosti. Dobro je, da Žiri niso več odvisne le od enega podjetja. Vsa podjetja so trdna in se želijo razvijati, delati dobro, toda včasih pride tudi do težav. Ne more pa priti do težav povsod in hkrati. Širše ekonomsko okolje je urejeno, živimo v EU, lahko potujemo in prodajamo kamor koli. Smo blizu prometnic, v glavnem mestu smo v

dobre pol ure, blizu so dve letališči in pristanišča. Še vedno pa je šibka točka cestna povezava. Žirovci bi morali lobirati, da bi šla prihodnja cestna povezava do Idrije in naprej čim bližje Žirov. Sem proti temu, da se na ravni države ali celo občine odločamo o tem, katere panoge ali podjetja so bolj perspektivna, katera manj. Še manj sem za prekladanje denarja prek raznih agencij, od tistih, ki ga ustvarjajo, k tistim, ki naj bi bili bolj perspektivni. Od tega imajo korist le tisti, ki ta denar prekladajo, tam se ga tudi največ izgubi.

Podjetniki že sami najbolje vedo, kam bodo investirali.

Nadaljnji ekonomski razvoj v vseh podjetjih lahko gre le po eni poti – povečevanje produktivnosti s pomočjo sodobne tehnologije, razvoj novih tehnološko zahtevnih izdelkov, razvoj lastnih blagovnih znamk, uspešno trženje po vsem svetu. Če hočemo danes v svetu uspeti, moramo biti med najboljšimi. V Žireh je toliko delovne sile, kot je je, in jutri je ne bo bistveno več. Za gospodarski napredek pa bo morala biti boljša, predvsem opremljena z več znanja. Tega dejstva bi se morali zavedati vsi, od vodilnih v podjetju, učiteljev v šolah, predvsem pa vsak posameznik, naj že ima službo ali še guli šolske klopi. Kdor misli, da bo jutri lahko zaslužil bolje, ob tem pa delal enako, se krepko moti. Po istih poteh ne moremo priti do drugih ciljev.

Se ti zdi, da smo posamezniki in razne naše (z)družbe, ki delujejo na različnih področjih v žirovski občini in njeni bližnji sosesčini, dovolj povezani? Bi lahko skupaj naredili še kaj več?

Na to vprašanje težko dam pameten odgovor, nerad komentiram ali delim nasvete na področjih, ki jih ne poznam dovolj. Bojim se tudi, da so pričakovanja od podobnih povezav prevelika. Vsako podjetje ima danes dovolj drugega dela, zato je bolje, da se ukvarja z njim, kot s skupnimi občinskimi težavami. Občina pa tudi ni pokazala nobenega zanimanja za tako sodelovanje, zato v tej smeri ni nobene pobude. Verjetno je že z usklajevanjem interesov na občinskem svetu preveč problemov, stanje občinske blagajne pa je tudi vsem jasno. Lahko sicer modrujemo, zakaj je tako, vendar od tega veliko koristi ne bo.

Gotovo bi se tukaj dalo narediti več, saj o tej temi v zadnjih letih ni bilo nobenih skupnih pogovorov. So projekti, ki bi morali zanimati vse: cestne povezave, skupno daljinsko ogrevanje, vprašanje industrijske cone, kaos z napisi in označbami podjetij, usklajevanje časov letnih dopustov, otroško varstvo itd. Očitno so mnenja in interesi podjetij v teh zadevah nepomembni. Po mojem prepričanju je eden od vzrokov za tako stanje tudi v naši zakonodaji, ki omogoča in podpira »ljubiteljsko županovanje«. Biti dober župan ni lahka naloga, še manj le častna funkcija, zahteva sposobnega človeka, ki mu bo županovanje glavna, ne pa dopolnilna dejavnost, zahteva vsestransko angažiranje vsak dan in ves delovni čas.

Nedavno si mi ob gostilniškem omizju po naših sobotnih večernih plesnih vajah pripovedoval, kako se je začela tvoja delovna pot: v delovni skupini zidarjev čevljarjev, v kateri je sodeloval tudi tvoj oče. To je bila trda šola. Kako pa je zdaj, je »kult dela« v Žireh še tako močan? Kakšno je razmerje med tukajšnjimi »fizikalci« in »intelektualci«? V kolikšni meri lahko ročno delo in pridnost nadomestimo z znanjem in s poslovnimi sposobnostmi?

»Kult fizičnega dela« je z zatonom sistema »neposrednih proizvajalcev« precej zbledel, »kult dela« pa še ni na novo definiran. Naši očetje in matere so morali fizično garati, ker so bile okoliščine, ko so gradili hiše in ustvarjali družine, drugačne. Toda tudi takrat se je našel čas, da so hodili v večerne tečaje, na dokvalifikacije, študirali ob delu, se izobraževali. Res je, da si včasih le s fizičnim delom lahko dosegel več kot danes. Pa tudi takrat, seveda še bolj danes, je treba delati tudi pametno in z glavo. Med fizičnim in intelektualnim delom namreč ne velja odnos *ali*, ampak *in*. Nikjer, ne v športu, umetnosti, službi ali v poslu, ne moreš biti uspešen, če poleg nadarjenosti nisi tudi priden. Dobitnik zlate olimpijske medalje Primož Kozmos je na vprašanje o receptu za osvojitev zlata odgovoril: »Delo in še enkrat delo.« Tudi danes je nujno trdo delati, delati pa je treba prave stvari na pravi način. Čaščenje le fizičnega dela je butasto, povečevanje le intelektualnega dela služi za izgovor lenuhom. Bojim pa se, da mladi generaciji danes manjka tudi malo šole fizičnega dela, naporov, odrekanja in privajanja na trde trenutke življenja. Držimo jih nekako »v vati«, v skrbeh smo le za njihove pravice, trpi pa trening za neizprosno bitko v življenju.

Biševo: Aleš s sinom Tinom in lastnim plenom – kapitalnim gofom

Zanimivo je, da priden fant, pripravljen fizično delati v službi in po njej, lahko še vedno razmeroma dobro zasluži, ni pa to delo spoštovano. Ni pa spoštovano niti cenjeno intelektualno delo. Mnogi imajo težave s tem, da bi uro računalničarja plačali bolj kot uro zidarja. Popravljanje računalnika s »šraufcigerjem« je mogoče še delo, za popravljanje programov v računalniku pa je vprašanje, kakšno delo je to. Še vedno gojimo mit »o pridnih delovnih rokah v prelepi dolinci na koncu sveta«. To nam bo lahko prineslo nekaj simpatij, uspeha pa zagotovo ne. Našo pridnost bo nujno nadgraditi z iznajdljivostjo, inovativnostjo, oblikovanjem, ustvarjanjem, s trženjem, s smislom za posel, z znanjem in veščinami z različnih področij.

Občutek imam, da se v Žireh ne počutiš slabo, češ da »tle neč ni«, »se nič na dogaja«. Z družino pa kljub temu vsako poletje »uideš« na robinzonsko Biševo ... Res mi v Žireh nič ne manjka oziroma lahko vse, kar manjka, dobim zelo blizu Žirov. Pa vendar, človek rabi tudi spremembo, radovednost ga žene po svetu. Primerjaš lahko le, če imaš kaj primerjati, če vidiš tudi druge kraje, druge ljudi, druge običaje, drugačno razmišljanje, drugačen način življenja. Šele potem lahko resnično ceniš to, kar imaš. In tako smo pred petnajstimi leti našli tudi Biševo. V tem norem tempu življenja človek rabi preklon na drugo frekvenco. In Biševo nam omogoča, da vsako leto za kratek čas spremenimo tempo vsakdanjih opravkov, najdemo več časa zase in najdražje, sprostimo napetosti in poskušamo čas zapolniti z dejavnostmi, v katerih uživamo. Pri domačinih smo lepo sprejeti, poznamo večino tamkajšnjih prebivalcev, njihove navade, tudi turisti so večinoma stalni. Ni avtomobilov, trgovine, časopisov, ne gledamo televizije in poslušamo radia (razen vremenske napovedi), nihče te ne priganja, nikamor se ne mudi, smo zunaj ponorelega sveta; na civilizacijo se sicer prek interneta lahko priklopimo, kolikor zahteva služba. Čas se ustavi, ura in dan nista pomembna. Narava na otoku in še bolj v morju je še vedno čista in čudovita. V podvodni modrini in tišini se najbolj sprostim. Pod vodo si v popolnoma drugem svetu, modra barva globine pomirja, v morju je veliko življenja, ki ga je užitek opazovati. Z leti smo se priučili tudi nekaj ribolovnih tehnik pod in nad gladino morja, tako da nikakor ni dolgčas, telo je zaposleno, misel pa koncentrirana.

O čem premišljuješ, ko tečeš na Žirovski vrh: o telesnih mukah tistega trenutka, o poslovnih rečeh, ali pa morda vse to »odklopiš«?

Po navadi se prvih deset minut prepričujem, češ »kaj ti je tega treba bilo« in iščem izgovore, da bi se ustavil in obrnil. Toda postopoma se organizem privadi na napor, napetost popusti, skušnjava po lenobi mine. Telo, srce in glava ujamejo isti ritem. Misel najprej izgine, toda možgani seveda delujejo naprej in sami meljejo informacije ter razmišljajo spontano, nekontrolirano. Pustim, da misel teče po svoje, ne trudim se je usmerjati. In zanimivo, pogosto se same od sebe rodijo zanimive ideje, utemeljijo odločitve, porajajo odgovori in nova vprašanja. Marsikatera odločitev je bila sprejeta ali vsaj utrjena na ta način.

Na katere dosežke, poslovne in osebne, si najbolj ponosen? Kaj bi še rad naredil?

Težko je soditi samemu sebi, to veliko bolje napravijo drugi, predvsem pa čas. Naslovi, funkcije in izkazi časti mi ne pomenijo veliko oziroma so mi bolj v napoto, kot da bi se s tem postavljaj. Ljudje imamo pač različne službe. Seveda sem vesel, da zadnja leta M Sora uspešno posluje, da smo veliko naredili skupaj, da je zdaj naše podjetje bolj poznano in cenjeno. Upam, da ta ponos z menoj deli veliko sodelavcev, pa tudi združnikov in nekdanjih delavcev. Imamo kaj pokazati; kdor hoče, to vidi. Največ mi pomeni dobro sodelovanje z vodilno ekipo v M Sori in vsemi zaposlenimi. Uspešno poslovanje je pomembno, vendar je to kazalec stanja za nazaj, pravi odnosi v kolektivu pa so eden od nujnih pogojev za uspeh jutri. Alpina je edina tovarna čevljev v nekdanji »Jugi«, ki ji je uspelo preživeti brez izdatne pomoči države, prisilnih poravnjav ali podobnih mahinacij, s katerimi se okradejo delavci, dobavitelji in banke. Bil sem član ekipe, ki je to dosegla. Ko

sem prevzel maloprodajo, je ta imela skoraj 80 prodajaln. Z razpadom nekdanje države smo jih imeli dobrih 20, ko sem odhajal iz Alpine, pa več kot 100. Še več mi pomeni, da so mojega obiska veseli, kjer koli se oglasim.

Moji načrti za naprej so vezani na M Soro. O tem sva že nekaj povedala, poleg tega so v glavi še nove ideje, ki pa se morajo še malo obrusiti.

Zase in za svoje najdražje si želim le zdravja, vse ostalo bomo s pozitivnim pristopom lahko rešili. Potem bomo še pretekli kakšen maraton, potovali v zanimive kraje in lovili ribe.

Ker sva pogovor začela s hrano, ga z njo še skleniva. Je res, da na Biševu jeste predvsem ribe, ki jih sam naloviš, in to s potapljanjem? Loviti ribe pa je v tistih krajih enako kot v naših rediti živino ...

Tisto o potapljanju sem že razložil, počasi dojemamo nekatere skrivnosti ribolova. Ribolov je odličen trening za vztrajnost in potrpežljivost, sprošča pa tudi pravo mero adrenalina. Počasi napredujemo, zadnja leta vse ribe nalovimo sami, pa še kaj jih ostane za prijatelje. Sveža riba, čez dan ujeta, zvečer obrnjena na gradeli, užita v prijetni družbi, zalita z domačim vinom, kaj še hočemo ...

Res je z ribolovom podobno kot s kmetijstvom. Eno je rekreacija, veselje, način uživanja prostega časa, drugo, če si od neke dejavnosti eksistenčno odvisen, če je to vsakodnevna obveznost. Takrat večina romantike izgine. Pa saj tako ni samo pri ribolovu ...

Aleš, hvala za pogovor. In delaj še naprej prave stvari na pravi način.

Sašo Jereb, judoist in vrhunski športnik

INTERVJU

SAŠO JEREB, JUDOIST, VRHUNSKI ŠPORTNIK

Boštjan Bogataj

Povedali so mi, da sem talent, in sem jih poslušal

Judoist Sašo Jereb je eden tistih uspešnih Žirovcev, ki so za uspeh ušli iz domačega kraja. Zadnja leta njegove uspehe na tatamiju, blazinah za judo, vse prevečkrat prekinjajo poškodbe (obeh) kolen. Tako je bilo tudi letošnja sezono, ko zaradi poškodbe ni nastopil na olimpijskih igrah v Pekingu.

Na zadnjih dveh olimpijadah je slovenski judo z Lucijo Polavder in Urško Žolnir osvojil dve bronasti medalji. Kaj to pomeni za judo? Ste jih pričakovali?

V judu je zelo težko napovedovati medalje, saj gre za veliko loterijo. Prepričan sem, da je za Peking Urška enako garala kot Lucija ali Aljaž Sedej, vendar je le Lucija osvojila olimpijski bron. Zagotovo pa so osvojene medalje pozitivne za slovenski judo, saj s tem postaja bolj prepoznaven in priljubljen.

Enako loterijo ste tudi vi doživeli v Atenah.

Enako. Aljaž je izgubil z istim iranskim kolegom, kot sem jaz pred štirimi leti v Atenah, pa čeprav sem imel v rokah že dobljeno tekmo.

Je bilo za vas težko spremljati največji športni dogodek, olimpijske igre, le prek televizijskega sprejemnika?

V začetku sem o tem veliko razmišljal, saj sem že imel podobne težave. Pred zadnjim evropskim prvenstvom je bilo enako, takrat sem doživljal hude travme. Tokrat ni bilo več prvič, travm ni bilo, ob spremljanju juda pa mi je bilo kljub temu hudo. Nikakor ni bilo lahko gledati.

To ni bila vaša prva poškodba.

»Poznam daljše obdobje poškodb. Že v 7. ali 8. razredu sem si poškodoval desno koleno, ko sem si natrgal notranjo stransko vez. Po pregledih so mi povedali, da poseg ni smiseln, saj večjih težav nisem imel. Leta 2003, po prvi udarni sezoni in leto pred olimpijskimi igrami, sem si julija po aferi z dopingom strgal križno vez levega kolena. Zagotavljali so mi, da ni hudo, zato sem šel še na svetovno prvenstvo v Osako. Po prvi borbi, ko sem skoraj zmagal, me je hudo zapeklo. Takrat sem se spoznal z ortopedom.

»Zdravja ne moreš pretentati. Letos sem si zares vzela čas za zdravljenje, zadnjega pol leta sem tako delal izključno vaje za moč, popolnoma zaupam zdravnikom, saj se zavedam, da brez upoštevanja medicine tudi športa ne bo več.«

Ste od takrat naprej velikokrat legli na operacijsko mizo?

Zdravniki so mi svetovali operacijo in jo kmalu tudi opravili, februarja 2004 pa sem moral znova potrjevati normo za olimpijske igre v Atenah. Zelo se je mudilo, zato sem na blazinah tekmoval že po štirih in ne, kot bi moral, po šestih mesecih mirovanja! Od takrat sem imel vedno težave z obema koleno.

Kako kaže rehabilitacija?

Za zdaj se zdi, da je vse v redu. Poškodbe so si sledile s kolena na koleno, nikoli ni bilo časa za popolno ozdravitev. Leta 2006 mi je trenerka predlagala, da bi si uredil kolena, pa se mi je zdelo pomembnejše, da grem po sedmih letih na pravi dopust. Tam pa se je zgodilo znova. Vse to je posledica treninga, zdravja ne moreš pretentati. Letos sem si zares vzela čas za zdravljenje, zadnjega pol leta sem tako delal izključno vaje za moč, popolnoma se ravnam po zdravnikovih nasvetih, saj se zavedam, da brez upoštevanja medicine tudi športa ne bo več.

Torej je London 2012 naslednja večja postaja in ga željno pričakujete?

Za olimpijske igre v Londonu ne morem nič napovedovati, saj je še veliko drugih stvari, ki se morajo zložiti skupaj. Prvo je zdravje, voljo še vedno imam, seveda pa so pomembne tudi druge okoliščine. Moj glavni cilj je, da kolajne osvojim na evropskih in svetovnih prvenstvih.

Kdaj boste lahko začeli nastopati?

Z nastopi se mi ne mudi, vendar načrtujem, da bodo prvi še letos. Pravi nastopi (svetovni pokal) se začenjajo januarja prihodnje leto. Najprej želim ustvariti dobro bazo, zato sem se vse poletje potil v fitnessu. Danes moraš biti v judu zelo močan, tehnika je drugotnega pomena. Po domače povedano, najprej moraš biti žival, vse gre do maksimuma.

V judo sta me potegnila oče in družba

Z vašimi začetki so tesno povezani oče in žirovske blazine. Kako se jih spominjate? Je bila to igra?

Seveda je bila. Očeta sem spremljal na treningih, tam sem spoznal sinove drugih tekmovalcev, Emila Padovca, kmalu se je pridružil Milan Herega. Skupaj smo začeli, se igrali in gledali starše. Vmes me je za smučarske skoke navdušil brat Gorazd, vendar se nisem znašel. Oboje ni šlo.

Skoki so v Žireh zelo priljubljeni, če ne bi bilo vas, bi bili skakalci najbolj znani športniki iz Žirov.

Ja, infrastruktura je za smučarske skakalce dobro urejena, vendar mi ni šlo. Brez očetove volje pa tudi v judu ne bi dosegel rezultatov, ki so že za mano.

Mar vam niso volje dajale tudi prve kolajne na državnih prvenstvih?

Zelo hitro sem bil državni prvak. Pa vendar velja, da me je oče, čeprav nima športne izobrazbe, zelo dobro naučil tehnike. Vcepil mi je osnove discipline in reda, kot na primer, da je trening delo in da šport ni le igra. Dolgo časa me je premagoval klubski kolega Emil, zato sem si za cilj postavil zgolj, da ga premagam. V petem, šestem razredu mi je to uspelo. Potem pa je prišla puberteta in na prvo mesto postavila vse razen športa. Tako je tudi Emil sčasoma zaključil, meni pa je oče znal pokazati pot, po kateri sem šel naprej. Začel nas je voziti v Ljubljano, na treninge in tekme. Pri kadetih že potrebuješ več znanja, boljše partnerje za trening. Dvakrat tedensko me je vozil v Ljubljano na trening, enkrat tedensko sem šel sam, prespal in šel naslednji dan k pouku na škofjeloško gimnazijo.

Spremljate žirovski judo?

Seveda, saj gre zdaj po isti poti brat Andraž. Tudi sicer jim pomagam, kolikor le lahko, čeprav imam premalo časa. Dobro je, da so se znašli pravi ljudje (Emil Padovac, Franci Reven, Marjan Omerzel, Anton Mlakar, Branko Tušek in oče Milan) na pravem mestu, ki trenirajo otroke, še bolje pa bi bilo, če bi se našel pravi trener, ki bi se z judom ukvarjal poklicno. Prepričan sem, da bi bili rezultati še boljši, saj so razmere dobre, hkrati pa so Žiri tudi okolje, kjer bi lahko rasli šampioni. Vsaj začeli bi lahko pri Judo klubu Alpina Žiri in nadaljevali pri ljubljanski Olimpiji. Oba kluba že dolgo odlično sodelujeta.

Vi ste v Ljubljano odšli zelo zgodaj. Kakšna želja vas je gnala?

Imel sem rezultate, ki so me vlekli naprej. Trenerji so mi povedali, da sem talent, da lahko naredim več, in sem jih poslušal. Pripravljen sem se bil odpovedati marsičemu. In to v letih, ko je bilo pomembno vse kaj drugega. Lahko povem primer?

Seveda.

V prvem letniku gimnazije smo začeli hoditi ven. Nekega petka je imel kolega rojstni dan, v soboto pa sem imel testiranje. Oče mi ni rekel, da ne smem, vendar: »Pridi ob 11. uri, sicer ne boš dober; na testiranjih se izbirajo reprezentanti.« Čeprav je bilo takrat najlepše, tako ali tako je takrat tvoj ves svet, pa sem šel prej domov. Vsi moji kolegi so žurirali in so bili pomembni, sam pa sem odšel domov. No, včasih pa je bil šport tudi izgovor, da sem se kakšni zabavi izognil (smeh).

Ste se morali velikokrat odpovedovati mladostniškim skušnjavam?

Seveda, v tistih časih tega nisem tako razumel. Težje je bilo v zadnjih letih, ko, predan športu, nisem imel prostega niti enega poletja. Pa tudi to ni najhujše, vendar vseskozi obiskuješ ista mesta, srečuješ iste ljudi ... Poleti so velike travme, bili smo na primer v nekem madžarskem mestu, zunaj 35° do 40° C, v hotelu ni klime, v dvorani se je v kimonu nekako še dalo preživeti. Predstavlajte pa si, kako se počutijo gledalci v tej vročini, v predihanem zraku, kako je smrdelo ... Na drugi strani pa tvoji kolegi, ki so poleti na počitnicah, s puncami gredo na morje, jaz pa ... V srednji šoli je bil to še najmanjši problem, danes pa je težje, čeprav mi je mnogo bolj razumljivo, zakaj treniram, in vidim bistvo vrhunškega športa.

Najtežji in najlepši trenutki kariere

Prej smo se že dotaknili enega najtežjih obdobij vaše športne kariere – dopinga. Kako zdaj vidite nekajmesečno dokazovanje, da niste kadili marihuane?

Leta 2002 sem bil drugi na svetovnem mladinskem prvenstvu v Južni Koreji, vse je bilo odlično, bil sem na vrhuncu. Trenerka mi je rekla, da je najin cilj prihodnje leto svetovno člansko prvenstvo v Osaki. Leto pred olimpijskimi igrami se začne tudi tekma (in točkovanje) za udeležbo na njih. Občutek imam, da so se takrat začele dogajati čudne reči. V Varšavi sem bil po osvojitvi medalje v evforiji. Bilo je prvič, ko so zahtevali moj vzorec za doping. Verjel sem, da so ljudje v športu poštene, očitno pa je, da se tudi tu dogaja »sranje«. Maja sem že šel v Düsseldorf na evropsko prvenstvo, dan pred nastopom pa so mi povedali, da sem pozitiven na dopingu. Zaradi marihuane. Vedel sem, da je nisem kadil, prepričan sem bil, da sem nedolžen! Bil sem v družbi kolegov, ki so kadili, in tega mi ni težko priznati. Kaj naj naredim? Se zaprem med štiri stene in čakam do konca življenja? Obtožili so me, da se izgovarjam. Po prihodu domov so mi sporočili, da so zamešali vzorce, ampak v tistem trenutku so ljudje že verjeli, da uživam mamila. Tudi nastopa ni bilo.

Koliko vas ta madež zaznamuje danes? Ali vpliva na vas?

To sem pozabil. Takrat pa mi nihče ni verjel. Do tedaj so me poznali le redki, po tistem me pozna vsa Slovenija (smeh).

Hahaha ... Torej ste zaradi afere bolj prepoznavni?

Ne mi zameriti, ampak mediji bolj potencirata negativne kot pozitivne dogodke. Vse za branost, poslušanost, gledanost. Vse to bolj odmeva. To me je takrat zelo motilo, saj sem živel v nekakšni iluziji, pravljici. Potem pa me objavijo v Novicah na prvi strani z velikansko sliko. To so bili moji najhujši dnevi, tedni v življenju. Vedel sem, da sem nedolžen, hkrati pa nisem imel na dogajanje nobenega vpliva. Pozneje so ugotovili, da so moj vzorec zamenjali z vzorcem kolega iz Ukrajine, mene pa so v dobrem mesecu še trikrat zapored testirali. Vsi testi so ovrgli sume na doping. Pa vendar, kako naj verjamem, da me ne bodo »potunkali« še drugič, tretjič? Očitno je mogoče zamenjati vzorce, kar pomeni, da se da komu tudi kaj podtakniti.

Se bojite tega?

Odslej sem precej bolj previden pri dajanju vzorcev, vedno si priskrbim pričo. Že leta 1999 sem dobil fascikel pravil o dopingu in jemanju vzorcev, vendar temu nisem posvečal pozornosti, saj nisem imel zlih namenov. Ob aferi sem vse prebral in zdaj zahtevam, da že na kraju samem vse razčistimo, in ne podpišem ničesar več le zato, ker sem evforičen.

V medijih poleg takšnih zgodb zelo odmevajo tudi uspehi. Kateri vam največ pomeni?

Zelo lepe spomine imam na mladinsko svetovno prvenstvo v Južni Koreji. Tisto leto (2002) sem v Evropi zmlal praktično vso konkurenco, bil sem zelo prepričan vase, čeprav v judu ne moreš ničesar napovedovati, saj gre za loterijo. Osvojil sem srebrno medaljo, premagal me je le brazilski kolega, ki je tako na olimpijskih igrah v Atenah kot v Pekingu osvojil medaljo, tudi letos sem ga tik pred poškodbo premagal. Takšne zgodbe se mi prepletajo v glavi, vendar mi je prvenstvo v Koreji ostalo v najlepšem spominu. Tudi dolga pot na letalu domov je bila čisto nora. Lebdel sem med oblaki.

Študij pomembnejši od športa

Postavimo šport nekoliko na stran. Uspešni ste bili tudi pri študiju, več kot leto ste diplomant Fakultete za šport, ne nazadnje tudi dobitnik nagrade Roka Petroviča, ki ga podelijo nadpovprečno uspešnim športnikom študentom. Je bilo vedno tako?

V osnovni šoli v Žireh nisem blestel, prej sem bil živahen otrok, ki je vsako leto razbil vsaj eno okno. Marsikateri učitelj me ni imel rad. V petem razredu sem bil še komaj dober učenec, v šestem pa se je obrnilo. Razredničarka Lili Justin se je z menoj veliko ukvarjala, nekako je dojela moje bistvo in mi razložila, kako bi se loteval pouka. Od takrat je šlo vse na bolje.

Zaradi športa, ki vceplja disciplino?

Mislim, da ne, možno pa je. Dojel sem, da že ob poslušanju in minimalni zavzetosti lahko nekaj dosežem. Marsikdo je bil skeptičen, ko sem se vpisal v športni oddelek škofjeloške gimnazije. Danes menim, da ob pozitivni odločitvi vsakdo lahko doseže uspeh tudi na gimnaziji, takrat pa sem se gimnazije ustrašil in že kmalu rekel, da se bom kar izpisal. Tudi zato sem se vsak dan učil in so, razen pri matematiki, začele deževati dobre ocene. Spoznal sem sistem, tudi s profesorji smo se dobro razumeli, saj so bili vedno pripravljeni na dialog in na sodelovanje. Prvi letnik sem zaradi olimpijskih iger mladih končal celo prej, kot je bilo zahtevano.

Športni oddelek škofjeloške gimnazije je zaradi prilagajanja dijakom bolj podoben študiju?

Ja, dobro teče ta način. Klasična gimnazija je zaradi neprožnosti, po moje, težja, po drugi strani pa imajo dijaki več časa. Velikokrat je način šolanja v športnem oddelku tudi potuha, saj lahko status športnika lepo izkoriščaš in konec leta nimaš še nič narejenega. Pa vendar, s tem sam sebi pljuvaš v skledo. Srečo imam, da sem bil lahko večino časa pri pouku in da sem kmalu ugotovil, da dokončanje gimnazije prinaša samo dobre stvari.

Pojdimo na izhodiščno vprašanje. Poldrugo leto ste profesor športne vzgoje, diplomirali ste kot eden izmed najmlajših slovenskih študentov.

Študij sem podaljšal za leto, vendar izključno zaradi poškodb. Fakulteta za šport zahteva opravljanje vaj in aktivnosti, ki jih zaradi poškodb nisem mogel opraviti. Tako kot na gimnaziji sem združil študij in šport, prvemu sem dal večinoma prednost, le pred olimpijskimi igrami sem ga za šest mesecev zavestno pustil ob strani. Zapiski in knjige pa so šli vedno z mano na tekmovanja, še posebej prvo leto, ko moraš pokazati, iz kakšnega testa si. Tako kot v športu.

Prihaja tudi brat Andraž

Izobrazba vam omogoča, da boste kot trener še naprej povezani z judom ali pa vas mika poučevanje v šoli?

Ne znam povedati. Lahko sem profesor, kar pa me za zdaj ne zanima. Sem v športu in ta je na prvem mestu. Trenutno sem zaposlen na ministrstvu za notranje zadeve, imam sponzorje, uvajam se v delo pri enem od njih.

Ste trenutno preskrbljeni?

Doslej sem bil. Zdaj sem poškodovan, zato ne vem, kako bo v prihodnje. Kljub vsem mojim poškodbam, tudi neuspehom, se noben sponzor še ni umaknil. Pri pridobivanju sponzorjev mi je vedno stal ob strani Žirovec Izidor Rejc.

Sprašujemo zato, ker se je po Pekingu sprožilo vprašanje, kako poskrbeti za vrhunske športnike po končanju športne poti.

To bo večna tema. Ne poznam dobro pobude o pokojnini in rentah, vem pa, da bi bilo vse to dobrodošlo. Tisti, ki imajo medalje s svetovnega prvenstva ali olimpijskih iger, si takšno nagrado zaslužijo. Sem športnik, gledam s strani športa in sem morda pristranski. Vedno se bodo našli taki, ki bodo rekli, kdo te je pa silil v šport. To drži, vendar kot otrok nisem vedel, da bom uspešen. Kot dijak pa sem se že moral odločiti, ali bom šel po poti vrhunskega športnika ali pustim desetletje dela za seboj in neham.

Z judom se ukvarjate skoraj dve desetletji.

Drži. Trenutno sem še dobro preskrbljen, v teh mesecih pa me čakajo pogovori za nove pogodbe s sponzorji, kar bo po poškodbi zelo težko.

Predstavljamo si, da bi vi lahko zelo hitro končali kariero, če bi vas, upamo, da ne, spet doletela huda poškodba?

O pomenu izobraževanja v času športne kariere sem napisal tudi diplomsko nalogo. Menim, da bi vsak od fantov in punc moral o zaključku kariere razmišljati, še preden se ta zares konča. Sam sem to naredil, saj sem prepričan, da ni vse v denarju, večja težava pa je, da se po zaključku športne poti športnik izgubi. Nisi več na naslovnica časopisov, ni več treningov, ni več klasičnega ritma, ki ga poznaš skoraj vse življenje. Kot bi te kdo porinil v prepad, potem pa je samo vprašanje časa, kako dolgo boš padal in kako trdo boš pristal. Če si vsaj malo odgovoren, moraš o tem razmišljati že med športno kariero. Nekateri bodo temu nasprotovali, češ da moraš na vrhuncu izbrati med športom in študijem. Morda. Pa vendar se v ekonomskem smislu ne morem zanašati na nikogar drugega kot nase, niti na starše, ki so mi sicer vedno stali ob strani.

Ste veliko v Žireh, pri starših, bratih?

Zelo rad grem v Žiri, v svoje kraje. Žal imam zadnja leta zelo malo časa, pa vseeno grem rad za dva, tri dni, za konec tedna pogledat družino ali pa s kolesom po Žireh in okolici. Z Andražem se vidiva skoraj vsak dan na treningih, saj gre po mojih stopinjah.

Pa oče? Vam še svetuje?

Oče je zastrupljen z judom. Po moje celo bolj kot jaz in Andraž skupaj. Še posebej zdaj, ko se bo upokojil. Samo o športu, judu bi se pogovarjal in čisto nič drugega ga ne zanima.

Ste si že uredili lasten dom?

Živel sem pri puncu, ki je ta čas na študentski izmenjavi, zato sem najel manjše stanovanje. Eden mojih največjih ciljev je lastna streha nad glavo, seveda poleg športa in zdravja. Varčujem, da bi kupil stanovanje v Ljubljani.

Za tolikšno vsoto bi lahko zgradili hišo v Žireh.

O tem sem veliko razmišljal, vendar imam v prestolnici veliko kolegov, navadil sem se ...

Pred tekmami tri dni ne jem

Sašo Jereb je skorajda aboniran na druga in tretja mesta. Na sliki: po zmagoslavju na tekmovanju za svetovni A-pokal, kjer je leta 2005 osvojil drugo mesto

Visoki ste 177 centimetrov, tekmujete v kategoriji do 73 kilogramov, teža pa vam niha od 72 do 79 kilogramov. Kako dosežete primerno tekmovalno težo?
 Zahtevno težo imam zgolj na tekmovanjih in po operacijah, ko tri tedne ležim v postelji. Po olimpijskih igrah v Atenah sva šla s punco v Grčijo, tam sem tri tedne samo jedel in jedel. Po počitnicah, ko ne pazim, mi teža tako zagotovo naraste vsaj na 78 kilogramov, pred tekmovanji pa je treba težo zbiti pod 73 kilogramov. Tri dni pred tekmo skoraj ne jem, delam aerobne vaje, tečem, kolezarim, zato da gre voda ven. To delajo vsi.

Ali zaradi tega ne izgubite tudi moči?

Seveda jo, vendar jo izgubimo vsi. Takoj po tehtanju se vsi zapodimo k napitkom in vitaminom, k hrani. Če bi nas takrat zaprli in rekli, da ni hrane, bi zno-reli. Vsi smo živčni. Zame je hrana tako ali tako eden največjih užitkov.

Po letošnji poškodbi ste veliko delali v fitnessu, kar se tudi opazi. To še povečuje težo – je takšne kilograme tudi težje izgubiti?

Res sem delal skoraj izključno v fitnessu, jeseni pa sem začel delati vaje na blazinah, zdaj na treningu vsak dan izgubim po dva kilograma. Dnevna teža mi niha za tri kilograme, zato to ni tako težko. Gre le za vodo.

Zakaj ne tekmujete v kategoriji do 81 kilogramov?

Tudi oni hujšajo, normalno imajo okoli 87 kilogramov. Tako ali tako imamo vsi skrite rezerve. Za 14 dni bi morali med domorodce v Afriko pa bi vsak spoznal svoje rezerve.

Rezultati

Sašo Jereb je član Judo kluba Olimpija Ljubljana in je nosilec črnega pasu 2. dan. Tekmuje v kategoriji članov do 73 kilogramov. Najpomembnejši rezultati in priznanja (vir www.sasojereb.si):

1999: Olimpijski dnevi evropske mladine, Danska (Esbjerg), 3. mesto do 66 kg

2001: Evropsko mladinsko prvenstvo, Madžarska (Budimpešta), 2. mesto do 73 kg

2002: Svetovno mladinsko prvenstvo, Južna Koreja (Jeju), 2. mesto do 73 kg

2002: Svetovno študentsko prvenstvo, Jugoslavija (Novi Sad), 2. mesto do 73 kg

2003: Svetovni pokal člani, Poljska (Varšava), 3. mesto do 73 kg

2003: Svetovni pokal člani, Italija (Rim), 2. mesto do 73 kg

2004: Evropsko prvenstvo člani, Romunija (Bukarešta), 7. mesto do 73 kg

2004: Udeleženec olimpijskih iger v Atenah 2004

2004: Evropsko prvenstvo do 23 let, Slovenija (Ljubljana), 2. mesto do 73 kg

2005: Svetovni super »A« pokal člani, Francija (Pariz), 2. mesto do 73 kg

2005: Svetovni super »A« pokal člani, Nemčija (Hamburg), 2. mesto do 73 kg

2005: Evropsko prvenstvo do 23 let, Ukrajina (Kijev), 2. mesto do 73 kg

2007: Svetovni super »A« pokal člani, Nizozemska (Rotterdam), 2. mesto do 73 kg

Priznanje

2002: BLOUDKOVA PLAKETA

Družina Erznožnik, ki vodi mizarstvo Lesko. Z leve: Blaž, Borut, Brigita in Toni / Foto: Polona Mlakar Baldasin

PODJETNI ŽIROVCI MIZARSTVO LESKO DRUŽINE ERZNOŽNIK

Miha Naglič

Lesko, mizarско okno v svet

Na vprašanje, katero je tisto delo, od katerega živi največ Žirovcev, je bil v minulem stoletju odgovor več kot jasen: to je bilo čevljarstvo in zraven njega kot dodatni zaslužek pri ženskah klekljanje. V stoletjih pred dvajsetim je bilo glavno delo kmetijstvo. Zadnja leta 20. in prva v 21. stoletju pa nam kažejo precej drugačno sliko. Alpina je sicer še največja družba v kraju, a tudi v njej je čevljarjev vse manj, čevlje delajo za Alpino drugod po svetu. Po številu zaposlenih ji sledijo Kladivar (kovinarji), Etiketa (tiskarji), M Sora (mizarji, trgovci ...), Ika (trgovci) in še veliko število manjših gospodarskih družb in samostojnih podjetnikov. Med njimi je razmeroma veliko samostojnih mizarjev (več kot deset). Večina teh je svojo poklicno pot začela v nekdanjem Mizarskem podjetju Žiri, ki je v letu 2008 dopolnilo 60 let, zdaj deluje pod imenom Mizarstvo M Sora (okrog 60 zaposlenih) in je največja enota delniške družbe istega imena. Med mizarji, ki so se osamosvojili, pa je najbolj prepoznavno in največje mizarstvo Lesko, ki ga že od leta 1991, ko ga je ustanovil, vodi **Toni Erznožnik**.

Leto 1991 torej ni bilo prelomno le za državo, ampak tudi za Erznožnika – oba sta se v njem osamosvojila. Toni je bil (in je še) doma pri **Krošlu na Dobračevi**, kjer imajo manjšo kmetijo (3,5 ha). Tudi njegov **ata Tone** je mizar, izučil se je v Škofji Loki, delal v prej omenjenem mizarskem podjetju, manjšo delavnico pa je imel tudi doma. Sin je šel za njim, končal srednjo šolo in se kot lesarski tehnik zaposlil v istem podjetju. V njem je opravljal vrsto del, bil tehnični vodja in nazadnje tudi vodja enote Mizarstvo v takratni Kmetijsko-gozdarski zadrugi M Sora. V letih 1985–89 je bil torej prvi mož žirovskih mizarjev. To pa je pravzaprav ostal vse do danes, saj je njegovo podjetje **Lesko** v Sloveniji in po svetu (poleg Mizarstva M Sora) gotovo najbolj prepoznavno, več kot polovico svojih izdelkov pa proda na zahtevnem in velikem ruskem trgu. Lesko je kos tudi naj-

Toni Erznožnik / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Borut Erznožnik / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Blaž Erznožnik / Foto: Polona Mlakar Baldasin

bolj zahtevnim naročilom. Njihova posebnost in tržni adut so okna posebnih in nenavadnih oblik in dimenzij, ki jih običajno vgrajujejo v stare in nove, tudi prestižne objekte.

Toni je v Lesku začel s splošnim mizarstvom, predvsem stavbnim, takrat je na trgu najbolj primanjkovalo vhodnih vrat. Ukvarjal se je tudi z inženiringom, prevzel je torej naročilo in ga dal izvršiti drugim. Od leta 1993 pa so v proizvodnem programu vse bolj prevladovala okna. Zdaj izdelujejo pravzaprav samo še okna in vhodna vrata, prevzamejo seveda tudi druga naročila (notranja vrata, obloge ...), vendar jih posredujejo svojim partnerjem. Njihov program si lahko ogledamo na pregledno urejeni spletni strani <http://www.lesko.si/>, kjer vidimo med drugim sloviti Konstantinov dvorec v Strelni pri Sankt Peterburgu (ruski Versailles), v parku pred njim pa pozirajo svetovni voditelji iz skupine G8 in Rusije na srečanju, ki je bilo 16. julija 2006; to je izvedel ves svet, le malokdo pa ve, da so v dvorcu za njimi vgrajena nova ločna okna žirovske in slovenske firme Lesko ...

Pot do takšnih referenc seveda ni pripeljala sama po sebi. Skrivnost uspeha firme Lesko je tudi v tem, da je to družinsko podjetje predano svojemu delu. V času nastanka tega članka, oktobra 2008, je imelo podjetje 14 zaposlenih, od tega kar pet domačih: Toni in žena Brigita ter njuna sinova Borut z ženo Mojco in Blaž. Ves čas pa jim pri delu navdušeno in po svojih močeh pomaga tudi ata Tone, ki jih ima že 80. Sinova torej sledita očetu in staremu očetu. V delavnici sta že od malega, a nista čisto »navadna« mizarja. **Borut** (r. 1976) je diplomiral na računalniški fakulteti, **Blaž** (r. 1980) pa je pred diplomom na lesarskem oddelku biotehniške. Kaj pa počneta dva inženirja v mizarški delavnici, bi morda pomislil kdo, ki sodobne narave tega dela ne pozna?! Toda tehnologija se je v mizarstvu tako razvila, da ji dostikrat tudi mizarški tehnik ni več kos. Nekdanje mehanske stroje so najprej nadomestili numerično krmiljeni (NC), zdaj so na višku računalniško krmiljeni (CNC), na vrata sodobnih mizarnic pa že trkajo prvi roboti. V Lesku prav zdaj uvajajo v delo pravega robota, ki bo delal v lakirnici. Računalniško

programiran bo sam lakiral okna različnih oblik in dimenzij in tako svojim človeškim sodelavcem prihranil delo, ki je v mizarstvu najmanj zdravo!

CNC-stroji in roboti delajo sami, a nekdo jih mora krmiliti, jim v računalniško »glavo« naložiti programsko opremo. Prav za to v Lesku skrbita brata Borut in Blaž. Borut programira in se hkrati ukvarja s komercialo, Blaž bdi nad CNC-stroji, ki jih je treba kar naprej reprogramirati, saj je skoraj vsak izdelek drugačen. To ni tako kot v kaki avtomobilski tovarni, kjer so vsi avtomobili ene serije enaki; v Lesku ne izdelujejo serijskih oken, veliko je unikatnih, izdelanih v enem samem primerku. Strojna, računalniško krmiljena izdelava pa zmanjšuje delež človeškega dela le fizično in hkrati zahteva več intelektualnega. Slejkoprej so tudi v sodobnem mizarstvu ključni ljudje, le na drugačen način.

Toni kritično in včasih skoraj jezno ugotavlja, da šole ne sledijo dejanskim potrebam mizarških podjetnikov in delodajalcev. Nedavno so bili z loško obrtno zbornico na strokovnem izletu na Finskem, Finci pa so v mizarstvu zakon. Pri njih sta lesna in oblikovalska šola povezani v eno, sledita načelu, da mora biti dober mizar tudi dober oblikovalec. Pri nas pa šolanje mizarjev ostaja pri starih in togih delitvah, mnogi težijo k temu, da bi »naredili čim več šole«, tudi če jim ta ne leži najbolj. Ni vsak »za naprej«. Tako dobimo človeka, ki sicer ima diplomo, zna pa ne. »Bolje dober tišler kot slab tehnik!« sklene Toni, govori iz izkušenj.

Dobra okna je treba znati narediti, a treba jih je tudi prodati. Lesko si je v minulih 17 letih ustvaril dobre reference, ki mu pomagajo pri pridobivanju novih kupcev. Veliko pa imajo stalnih, takih, s katerimi se že poznajo in poslovanje z njimi temelji na dogovoru in zaupanju. Na seznamu njihovih referenc najdemo poleg že omenjenega peterburškega naročnika še celo vrsto vrhunskih objektov oziroma naročnikov: nemško veleposlaništvo, Ustavno sodišče RS, City Hotel, TIC Kresija – vse v Ljubljani; hotela Lovec in Toplice in penzion Mlino na Bledu; cela vrsta prestižnih stavb v Rusiji, med njimi zasebna rezidenca čečenskega predsednika Kadireva ...

Mizarstvo Lesko, izdelava oken / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Mizarstvo Lesko, izdelava oken / Foto: Polona Mlakar Baldasin

V lakirnici mizarstva Lesko že dela prvi robot / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Ne nazadnje je treba omeniti, da so Krošlevi poskrbeli tudi za svoja okna in stavbe na Dobračevi. Najprej so obnovili staro in lepo kmečko hišo, pri novogradnjah pa so poskrbeli, da se te skladajo s staro hišo in s kulturno krajino, v kateri stojijo. Širša rodbina Krošlevih oziroma Erznožnikov je znana zlasti po dvojem: da nekateri med njimi dolgo živijo, nekateri pa so tudi podjetni. V generaciji Tonijevega starega očeta Janeza je bil slednji edini, ki je doživel »samo« 87 let; njegovi bratje in sestre so šli vsi čez 90. Že v prejšnjih časih so imeli v hiši trgovino. Trgovec je bil Tonijev stric Janko (pri Lengarju v Žireh); trgovca sta njegov sin Štefan (pred upokojitvijo je imel v Ljubljani salon prestižnega pohištva InterDecor) in hči Metka Novak (salon svetil ES v Ljubljani), ki smo jo predstavili v ŽO 34 (2004). Firma Lesko pa je sad proizvodnih, prodajnih in razvojnih prizadevanj družine, ki živi na matični domačiji zdaj. Tudi za naprej jim dobro kaže, saj ima Borut že tri otroke...

Konstantinova palača v Strelni pri Sankt Peterburgu; v njej so vgrajena ločna okna firme Lesko. V parku pred palačo pozirajo voditelji skupine G8 in Rusije, 16. 7. 2006

Konstantinova palača v Strelni pri Sankt Peterburgu

Konstantinova palača v Strelni pri Sankt Peterburgu

Stanovanjska hiša v Moskvi

Nova zasebna vila v starem slogu, Rusija

Hiša v Moskvi z okni »steklo-les«

Nova vrata stare hiše v Vipavski dolini

Starinsko barvana nova okna v zasebni hiši v Vipavski dolini

DOBRAČEVA

Petra Leben Seljak

Dobračeva med letoma 1772 in 1852

Dobračeva pred
1. svetovno vojno,
detajl razglednice,
našel Franc Temelj

Ker je bil moj prvi prispevek v ŽO baje ugodno sprejet, me je urednik Miha Naglič vprašal, ali bi bila pripravljena še kaj napisati. V času, ko sem se ukvarjala z zgodovino Jarčje Doline, se mi je namreč nabralo tudi nekaj podatkov o drugih naseljih v žirovski občini. Seveda še zdaleč ne toliko kot o Jarčji Dolini, vendar se mi zdi škoda, da bi jih obdržala le za lastno rabo. Morda bodo prišli prav komu, ki se ukvarja z izdelavo svojega rodovnika ali pa ga zanima preteklost Žirov in mu bo tako prihranjena pot v arhive.

Zato naj tokrat napišem to, kar vem o zgodovini hiš na Dobračevi. Število grunтов je bilo ves čas razmeroma ustaljeno: ok. leta 1300 jih je bilo osem, med letoma 1500 in 1825 pa devet. Kajzarjev v začetku najbrž ni bilo, ker so prvič omenjeni leta 1630. Takrat jih je bilo deset, vas je torej imela 19 hiš. Naselje se je v začetku le počasi širilo, vsakih sto let za približno 10 hiš: 1754 – 28 hiš, 1780 – 31 hiš, 1817 – 35 hiš, 1825 – 37 hiš, 1852 – 44 hiš. Nadaljnja rast

naselja je bila precej hitrejša, leta 1882 je obsegalo že 72 hiš, 1930 pa ok. 125. Takrat je bila zgrajena hiša, v kateri živim. Ko sem se 1983 priženila v Žiri, je imela še hišno številko Dobračeva 124. Modernizacija je žal tudi tu šla svojo pot in Dobračeve uradno ni več (Stanonik, 1983), spomin nanjo ohranja le še Dobračevska ulica.

Dobračeva pred letom 1772

O najstarejši zgodovini vasi vemo kar nekaj, za kar gre zasluga Pavlu Blazniku in Francu Kosu. Dobračeva je prvič omenjena v urbarjih loškega gospostva freisinških škofov leta 1291 z imenom Tobratsch, takrat je obsegala osem hub oz. gruntov. Leta 1318 je še vedno štela osem hub, leta 1501 pa devet, od tega eno dvojno in dve planinski kmetiji oz. sirnici. Tega leta prvič izvemo za imena njihovih gospodarjev¹. Omenjena je tudi podružnična cerkev sv. Lenarta (Sannd Lienharts), kjer so bili letni sejmi ob binkoštih ter na nedeljo po sv. Mihaelu (Blaznik 1963).

Dobrih sto let pozneje, 1630, je bilo na Dobračevi še vedno devet hub, poleg tega pa tudi že 10 kajž. Dvojnega grunta ni bilo več, dva kmeta sta plačevala krčmarino, eden pa je imel v lasti tudi hišni mlin². Pašnike so imeli Dobračevci v bližini, po les so morali hoditi v Žirovski Vrh, ker so jim rovtarji skoraj popolnoma opustošili in posekali gozdove v bližini (Kos 1982).

Do leta 1754 so se nekatere kajže povzpele na nivo manjših kmetij. Še vedno je namreč omenjenih devet celih gruntov (verjetno istih kot stoletja pred tem), poleg tega pa še dva polovična in 10 tretjinskih gruntov ter sedem kajžarjev in gostačev (Blaznik 1973). Vsega skupaj torej 28 hiš.

Dobračeva 1772–1783

Hišne številke so hiše dobile leta 1770, takrat je imela vas 30 hišnih števil. Ivan Potočnik pravi: *Leta 1770 je bil prvi popis duš. Oficirji so po hišah razdeljevali hišne številke. Oficir je prišel iz Loke in dal številke po vrsti* (Potočnik, Gantar 2004, str. 128). Da je bilo res tako, je razvidno iz vrstnega reda hišnih števil, ki si sledijo v smeri od Sela proti Stari vasi. Številko 1 je dobila hiša na Dobračevi, ki je ležala najbližje Selu, številko 2 Hribčar, številke od 3 do 11 oz. 12 so bile koncentrirane v jedru vasi pod cerkvijo, številke od 13 do 17 nad cesto med cerkvijo in vaškim vodnjakom »na potocih«, številko 18 je dobila mežnija nasproti vodnjaka na drugi strani ceste, številko 19 pa mlin v Rakulku. Hišne številke 20–23 so se nahajale ob cesti med mežnijo in Majnikom, 24–26 pa v smeri proti Stari vasi, med današnjim Žnidarčkom in Trčkom. Številke 27–30 so dobile hiše na mestu današnjega Pagona, Burnika in Mačka. Hiša Dobračeva 31 je bila zagotovo postavljena že po letu 1770, ker izmed vseh leži najbližje Selu – če bi obstajala že leta 1770, bi morala dobiti številko 1. Leta 1780 je imela Dobračeva 31 hiš in 224 prebivalcev (Blaznik 1973). Do 1786 je bila zgrajena še hiša ob mlinu v Rakulku, ki je dobila hišno številko 32. Hiša št. 33 je bila postavljena leta 1808, hiše št. 35–41 do leta 1825, hiše št. 42–44 pa med 1833 in 1845.

Podatke za to obdobje sem črpala iz Urbarja podružnične cerkve sv. Lenar-
ta na Dobračevi. Nadškofijski arhiv v Ljubljani hrani dva, starejši zajema
obdobje 1772–1783, mlajši pa 1786–1852. V starejšem urbarju je vpisanih
32 plačnikov dajatev brez naslova, mlajši pa leta 1786 navaja 33 plačnikov
vključno z naslovom. Vendar pa v urbarju niso vpisane samo hiše na Dobra-
čevi, ker je pod to podružnico spadalo tudi sedem hiš iz drugih naselij (Nova
vas 11, Zabrežnik 1 ter Žirovski Vrh 45, 46, 47, 48 in 49). Na Dobračevi je
stanovalo 26 plačnikov dajatev, hišnih številka pa je bilo 32: šest hiš ni pla-
čevalo lastnih dajatev, ker so pripadale večjim gruntom (Dobračeva 3, 7, 10,
14, 19 in 30).

Pri nekaterih hišah je v obeh urbarjih vpisan še isti lastnik, zato lahko sklepamo,
za katero hišo je šlo leta 1772. Pri hišah, kjer je prišlo med 1783 in 1786 do
spremembe lastnika, si brez rodovnikov z imeni ne moremo pomagati, lahko
pa si z vrstnim redom, po katerem so vpisani lastniki v urbarju³. Urbar zajema
obdobje do leta 1852, takrat je bilo na Dobračevi 44 hišnih številka. Ni najbolj
natančen, saj navaja samo vrstni red lastnikov, ne pa tudi časa, ko se je le-ta za-
menjal. Včasih je kakšen lastnik celo izpuščen, po navadi takrat, kadar je dedo-
vala hči. Praviloma je kot gospodarica vpisana ona, in to z dekliniranim priimkom,
medtem ko njen mož ni omenjen (v katastru je prav obratno).

Kje so hiše stale, lahko vidimo na vojaškem oz. jožefinskem zemljevidu, nastal-
em med letoma 1763 in 1787, območje Žirov je prikazano v sekciji 179 (Rajšp,
Ficko 1997). Vrisanih je 26 hiš, prav toliko, kot je bilo plačnikov dajatev v ur-
barju. V strnjeni vasi jih je 14, štiri pa ležijo nekoliko zunaj vasi⁴. Bile so lesene,
saj v opisu naselja izvemo, da sta bili takrat na Dobračevi le dve zidani stavbi.
Ena od njiju je bila cerkev, druga pa najbrž Županova hiša.

Urbar navaja tudi višino letnih dajatev, ki so izračunane po stanju leta 1786 in
so sestavljene iz štirih postavk⁵.

Dobračeva 1825

Podatke za leto 1825 sem dobila v franciscejskem katastru, naselje Dobračeva
sodi v katastrsko občino Dobračeva (Dobrathschova). Pregledala sem katastrski
načrt, ki je dostopen po internetu, pa tudi abecedni seznam lastnikov in seznam
stavbnih parcel, ki ju hrani Arhiv RS. Leta 1825 je v katastru zapisanih 37 hiš-
nih številka Dobračeve, pripadajo jim stavbne parcele št. 1–40, 46, 47, 78, 79 in
92. Hiš je bilo pravzaprav 38, vendar Modrijanova bajta na parceli 19 ni imela
svoje hišne številke. Poleg hiš je obstajalo še 11 hlevov, gospodarska poslopja pa
so imeli le štirje kmetje (Hribčar, Župan, poznejši Modrijan in Šinkovec). Pri
Šinkovcu v Rakulku je bil tudi mlin.

V vasi Dobračeva je bilo torej 45 stavbnih parcel. Vseh je bilo v tej katastrski ob-
čini več, in sicer 113, vendar so preostale pripadale stavbam v drugih naseljih:
v Stari vasi (stavbne parcele št. 41–45 in 49–77), na Selu (stavbne parcele št.
80–91, 93–95 in 108), v Zabrežniku (stavbne parcele št. 96–100 in 109–110),
Brežniku (stavbne parcele 101–106) in Žirovskem Vrhu (stavbne parcele 107,
111–113). Parcelne številke so dodeljevali že obstoječim hišnim številkam po
določenem vrstnem redu⁶.

Nekaj podatkov sem dobila tudi v Seznamu škofjeloških podložnikov v okraju Idrija, ki je nastal približno tedaj kot kataster, verjetno pa nekoliko pozneje, med letoma 1828 in 1833⁷. V njem je na Dobračevi vpisanih 17 imen: osem posestnikov z devetimi celimi grunti (dva je imel v lasti Župan), en polovični gruntar in osem tretjinskih.

Se pa nekateri podatki v katastru, seznamu podložnikov in protokolu urbarja ne ujemajo⁸. Razhajanja bi bila lahko posledica različnega obravnavanja posestnikov posvetnih in cerkvenih oblasti. Zdi pa se tudi, da je v tem času prišlo do razpada in delne ali celotne prodaje nekaterih gruntov. To so bili namreč kritični časi za slovenskega in tudi žirovskega kmeta, tako zaradi številnih reform (Jan 2002) kot slabih vremenskih razmer. Dobračevski kronist Ivan Potočnik v svojih spominih med drugim pravi: *Leta 1805 so prišli Francozi drugič, tedaj veliko bolj nasilni. Davki, ropanje, konje so pasli kar po žitu. ... Bili so to najslabši časi za kmeta. V letih od 1813 do 1816 se ni skoraj nič pridelalo. Bila je huda lakota, dajatve pa vsled vojska vedno večje in so prišli kmetje čisto na nič. Leta 1814 maja je vse listje popolnoma zmrznilo, leta 1816 pa vse leto mrzlo in dež, da je trava pokošena zgnila. Pojavljale so se pogoste kužne bolezni pri ljudeh in živini. Do naših krajev so bili tudi pogosti vpadi beneških roparjev. V tem času je bila od hiše prodana »županova dolina« za tri hlebce kruha* (Potočnik, Gantar 2004, str. 128–130).

Dobračeva po letu 1825

Kako so se vrstili gospodarji hiš do leta 1852, je še zapisano v urbarju podružnične cerkve na Dobračevi. Za poznejše obdobje pa bi bilo treba pregledati reambulančni kataster iz leta 1869. Sama sem na hitro prelistala le Status animarum iz leta 1882. Takrat je bilo na Dobračevi 72 hiš, podatke o prvih lastnikih in hišnem imenu pa sem izpisala le za tistih 44, ki so že obstajale leta 1852. Nekaj podatkov o rodbini Modrijanov z Dobračeve 15 sem dobila tudi v dokumentih njihovega družinskega arhiva, ki jih hrani Denis Žust.

Z novejšo zgodovino se bo moral ukvarjati kdo drug. Zame je to pretežek zalogaj, saj nisem domačinka in ne poznam ljudi, domača imena pa me samo zmedejo. Lep primer za to je Bedriharsk Lojze. Po moji logiki je to Lojze Podobnik iz rodbine Bedriharjev, brat moje tašče Polde. Menda pa so tako pravili tudi mojemu tastu Lojzetu Seljaku, ki mu to seveda ni bilo prav in je bil zaradi tega slabe volje. Bil je namreč Svetletov iz Jarčje Doline in je bil samo poročen z Bedriharsko Poldo, na Bedrihu pa je živel le dobrih deset let po poroki.

Sicer pa je o Dobračevi po letu 1900 znanega že precej. V ŽO je bila postopoma objavljena kronika, ki jo je pisal Ivan Potočnik z Dobračeve 8 (Potočnik 1981, 1983, 1989, 1990a, 1990b; Potočnik, Gantar 2004), obstajajo tudi zapiski Žnidarčkovega Antona Erznožnika (Eniko 1980–81). Znan, še živeči dobračevski domoznanec je Alfonz Zajec, ki domuje v hiši Pri dekli in je med drugim objavil seznam obrtnikov v Žireh leta 1930 (Zajec 1996, 1997). Kulturni utrip Dobračeve opisuje Rado Jan (2004), nekatere znane Dobračevce pa je na kratko predstavil Miha Naglič (1998). Največ je o Dobračevi napisala Marija Stanonik. Njena bibliografija je zelo obsežna, tukaj omenjam le nekatere njene prispevke

o delovanju Mlekarske zadruge (Potočnik, Stanonik 1982), o prvi elektriki (Stanonik 1980) ter o prometnih razmerah in ustanovitvi prve avtobusne družbe na Dobračevi (Stanonik 1987). Uredila je tudi obsežno monografijo o gasilskem društvu na Dobračevi (Stanonik 2002) in izdala knjigo o hišnih imenih v Žireh, med katerimi so seveda tudi dobračevska (Stanonik 2005).

Opis hiš

Hiše so opisane po vrstnem redu hišnih številok. Zaradi boljše preglednosti sem v dveh razpredelnicah (tabela 1 in 2) še posebej predstavila kronološki popis gospodarjev med letoma 1772 in 1882 ter stanje po franciscejskem katastru leta 1825.

Hišno ime je tisto, ki je zapisano v Statusu animarumu leta 1882 (v nadaljevanju SA). Se je pa izkazalo, da ga je večina hiš imela že najmanj sto let prej, kar je dokaj razumljivo. Preden so hiše dobile hišne številke, se pravi pred letom 1770, so morale biti med ljudmi razpoznavne po čem drugem in to je bilo zagotovo hišno ime. Glede na to, da so gruntni starejšega izvora kot kajže in da so na splošno gledano doživeli manj sprememb, je razumljivo tudi to, da so imena gruntov bolj ustaljena. Gruntni so že v začetku dobili hišno ime bodisi po lokaciji (ki je navadno ostala nespremenjena) ali pa po priimku gospodarja (tudi če se je priimek spremenil, se hišno ime navadno ni). Te ugotovitve ne temeljijo samo na primeru Dobračeve, saj sem se ukvarjala tudi z Ledinico, Jarčjo Dolino, Koprivnikom in Mrzlim Vrhom.

Podatkov o rodbinah nisem sistematično zbirala, se pa najde tu in tam kakšen, na katerega sem ob pregledovanju matičnih knjig naletela mimogrede ali pa je bil že omenjen v katerem od domoznanskih prispevkov v ŽO. Zaradi preglednosti in lažjega branja nisem povsod navedla točnih datumov rojstev, porok in smrti. So pa ti podatki preverjeni, razen če ni izrecno drugače navedeno, običajno z besedama »domnevno« in »verjetno«. Dostikrat uporabljam tudi besedo okrog (ok.), predvsem pri letnicah rojstev, čeprav so te verjetno pravilne. Na leto rojstva posameznika sem namreč sklepala po starosti, ki je navedena v času poroke ali smrti.

Dobračeva 1: Sedejeva Katra

Hišno številko 1 je dobila tista hiša na Dobračevi, ki je leta 1770 stala najbližje Selu. Leta 1825 so ji dodelili stavbno parcelo št. 78, hiši pa je pripadala samo ena zemljiška parcela, na kateri je bila zgrajena. Zdaj stoji na tem mestu hiša z naslovom Selo 95, ker je zaradi uvedbe uličnega sistema v osemdesetih letih prejšnjega stoletja prešlo v naselje Selo petnajst hiš z Dobračeve. Znana je pod hišnim imenom Krta, ki ga je dobila po Hribčarjevem Francu Grošlju, poklicnem uničevalcu voluharjev (Temelj 2001).

Leta 1882 je za hišo v SA izpričano hišno ime Sedejeva Katra. Stanonikova (2005, str. 144) pa pravi: *Kjer je potem živela Sedejeva Katra, se je prej reklo pri Nack*. Hišno ime je torej razmeroma mlado in se je spreminjalo. To je razumljivo, saj je očitno šlo za bajto večjega grunta, njeni prebivalci pa so se dokaj pogosto menjali.

Bajta bi prvotno lahko bila Županova, ker je v njej junija 1791 stanoval 56-letni Miklavž Grošelj. Takrat se je oženil s 26-letno Marijo iz Škofje Loke, po imenu in starosti sodeč pa je bil skoraj zagotovo stari gospodar Županovega grunta. Druga možnost pa je, da je bajta spadala h gruntu na Dobračevi 7: obe hiši sta imeli namreč od 1786 do okrog 1830 iste gospodarje, razlika nastopi šele pri zadnjem imenu v urbarju. Na Dobračevi 7 je zagospodaril Matevž Naglič, v tej hiši pa Jurij Albreht⁹. To se je zgodilo pred letom 1838, ker je takrat že vpisan v protokolu urbarja kot kajžar. Vpisi v mrliški knjigi kažejo, da so Albrehti živeli tu vsaj do leta 1849: marca 1842 je umrla 65-letna Uršula Albreht, oktobra 1849 pa še ena Uršula Albreht, stara 50 let. Najbrž gre za sorodnici gospodarja Jurija, prva bi bila po starosti lahko njegova mati, druga pa sestra ali žena. Do 1865 sta tu zabeleženi še dve smrti, 60-letne Marije Šubic 1849 ter 50-letnega Jožefa Žaklja 1859.

Dobračeva 2: Hribčar

Tu imamo opravka z enim izmed prvotnih gruntov, katerega obseg se verjetno ni bistveno spreminjal. Leta 1825 je kmetija obsegala 40 zemljiških parcel, na dveh stavbnih parcelah pa so stali hiša, dvorišče, hlev in gospodarsko poslopje. H gruntu je sodila tudi kajža na Dobračevi 30.

Hiša je stala na sedanjem mestu že leta 1770, hišno ime Hribčar pa bi bilo lahko celo starejše. Do danes se je zaradi narečnih posebnosti žirovskega govora sicer spremenilo v Hlipčar (Stanonik 2005, str. 56, 131), prvotna oblika pa kaže, da gre za ledinsko ime, ki izhaja iz besede hrib. Označuje lokacijo hiše, ki dejansko stoji na manjši vzpetini, medtem ko so bile hiše preostalih gruntov postavljene bolj na ravnem.

Gospodarji so se pisali Grošelj, enako kot gospodarji Županovega grunta, priimek pa se je pojavil na Dobračevi po letu 1630¹⁰. Prvi znani gospodar grunta je bil Jožef Grošelj leta 1772. Med 1783 in 1786 ga je nasledil Anton Grošelj, ki je doživel 66 let (roj. ok. 1766, u. 16. 4. 1832), njegova domnevna žena Helena pa 74. Anton je imel najmanj dva otroka. Med letoma 1825 in 1828 je kmetijo prepisal na Valentina, kajžo na Dobračevi 30 pa je dobil Luka. Valentin Grošelj je bil poročen z Marijo Kržišnik. Pet njunih otrok je umrlo v rani mladosti, sin Valentin (roj. 14. 2. 1834) se je po poroki odselil na Dobračevo 40, doma pa je ostal mlajši sin Lovre Grošelj (roj. 5. 8. 1840). Za njim je kmetijo prevzel njegov sin Pavel Grošelj, ki se je 7. 6. 1909 poročil z Antonijo Seljak iz Sovre 3 (njen ded Lovre Selak se je v Sovro k Abrahtu priženil leta 1828, po rodu je bil Čelešnikov z Dobračeve 11). Gospodar Pavel je imel tudi brata Janeza Grošlja (1875–1920), ki se je priženil h Kovaču na Selo 13, njegova nevesta Johana pa se je tudi pisala Grošelj (bila je hči domače hčere Neže Peternel in iz Stare vasi 17 priženjenega Jakoba Grošlja; Nežin oče pa je bil Lovro Peternel, Kovačev iz Jarčje Doline 4, ki je na Selu postavil svojo kovačijo).

Dobračeva 3: Gantarjev Janez

Čprav je hišna številka leta 1770 že obstajala, hiša na vojaškem zemljevidu ni vrisana. Leta 1825 pa je že stala na isti lokaciji kot danes, na vrhu Kovačevega klanca, vendar se je naslov pojavil v urbarju šele leta 1834. To je zaradi tega, ker ni šlo za samostojno posest, pač pa za drugi Potočnikov grunt, čigar sedež je bil na Dobračevi 8. Obstoj dveh gruntov omenja hišno izročilo (Potočnik 2004,

str. 128). Potrjuje ga tudi vpis v urbarju, ki v letih 1772–1783 omenja dvojnega gruntarja Mihaela Potočnika. Tudi leta 1825 sta imeli obe hiši še istega gospodarja, Antona Potočnika. V času med 1825 in 1830 pa je prišlo do sprememb. Na Dobračevi 8, ki je vse do danes ostala v lasti Potočnikov, je očeta Antona nasledil sin Janez. Grunt na Dobračevi 3 pa je dobil Jožef Potočnik. Ni znano, kdo bi to lahko bil, saj Anton ni imel nobenega sina s tem imenom, se pa ime pojavlja v prejšnji generaciji (Potočnik, Gantar 2004). Čeprav seznam posestnikov okrog 1828 Dobračevo 3 še obravnava kot cel grunt, pa kataster govori drugače. Sicer so tukaj 1825 še vedno stale stavbe, ustrezajoče gruntu (hiša z dvoriščem in hlev z dvoriščem), vendar hiša ni več imela zemljiških parcel, razen ene – gozda na zemljiški parceli št. 115. Glede na to, da število zemljiških parcel na Dobračevi 8 ustreza velikosti enega malo večjega grunta, se zdi, da so Potočniki obdržali na Dobračevi 3 samo hišo, pripadajočo zemljo pa vsaj delno prodali. Okrog leta 1834 ali malo pred tem so prodali tudi hišo: v katastru sta stavbni parceli prečrtani, v urbar pa je Dobračeva 3 vpisana z letom 1834 na ime Valentina Zajca.

Valentin Zajc (roj. ok. 1789, u. 17. 8. 1851) je bil doma v Opalah, 1811 pa se je oženil z Jero Poljanšek, Muhovčevo iz Jarčje Doline 6. Do leta 1829 sta z ženo stanovala v Jarčji Dolini 16, pri sedanjem Matijevcu (Leben-Seljak 2007). Tam se jima je rodilo šest otrok, preživeli so trije sinovi. Najstarejši sin Lovro Zajc je dočakal le 25 let, tako kot starša je umrl na Dobračevi 3. Tukaj pa sta v času poroke živela tudi njegova brata, Jakob Zajc (roj. 1. 7. 1819, por. 1843 z Jero Ovsenk z Dobračeve 19) in Janez Zajc (roj. 24. 12. 1825, por. 1856 s Heleno Jež z Dobračeve 36). Leta 1852 je imela hiša že drugega gospodarja, Antona Gantarja, 1882 pa je v njej živel bajtar Janez Gantar (roj. 11. 5. 1817), domnevno njegov sin. Po njem je hiša imela takratno hišno ime Gantarjev Janez.

SA za njim omenja še Urbana Ježa in Franca Potočnika. Urban Jež je bil trgovec (glej Dobračeva 36). Z njim je povezano hišno ime Tominc, izpričano za to hišo na seznamu obrtnikov leta 1930, ko so v njej imeli sedež dejavnosti čipkarica Angela Pagon, trgovka s čipkami Ivanka Istenič ter sedlar Pavel Jesenovc (Zajec 1996). Iz kronike Potočnikove družine pa izvemo, da je bila takrat, se pravi leta 1930, hiša znova v njihovi lasti. Janez Potočnik jo je kupil od Vinka Mlinarja s Sela – Ceneta, ta pa pred 1. svetovno vojno na prisilni dražbi od Tominca. Kmalu po letu 1930 se je v hišo vselil in v njej odprl samostojno mizarско obrt Janezov sin Franc Potočnik, brat Ivana Potočnika, kronista Dobračeve in naslednika domačega grunta (Potočnik, Gantar 2004, str. 143). Tako hiša, ki je pred dvesto leti že pripadala Potočnikom, zdaj spet nosi zelo ustrezno hišno ime Potočnik.

Dobračeva 4: Gantar

Tudi ta grunt in njegovo hišno ime sta dokaj stara in nista doživela velikih sprememb. Hiša je na sedanji lokaciji vrisana tako na vojaškem zemljevidu kot tudi na katastrskem načrtu, hišno ime Gantar pa je dobila med 1630 in 1772 po priimku lastnikov. Leta 1772 in 1786 je bil njen gospodar Jurij Gantar, leta 1825 pa Boštjan Gantar. Takrat je posestvo obsegalo 39 zemljiških parcel ter eno veliko stavbno parcelo, na kateri so stali hiša, dvorišče in hlev.

Tako Jurij kot Boštjan Gantar sta bila žirovska župana, prvi leta 1803, drugi 1804 (Podobnik 2004, str. 71). Podobnik sicer omenja Jurija z imenom Gregor,

vendar gre verjetno za napako, ker imeni Georg in Gregor kaj lahko zamenjamo. Jurijev naslednik Boštjan Gantar (roj. ok. 1782, u. 9. 1. 1865) je dočakal visoko starost 82 let, umrl je doma. Poročen je bil z Marijo Petrič, ki bi bila lahko iz Zabrežnika 1 ali pa iz Žirovnice 1, kjer je ta priimek izpričan v urbarjih leta 1786. Nasledil ga je sin Peter Gantar (roj. 17. 6. 1823), ki je bil gospodar tudi še leta 1882. Edi Kavčič (1999, str. 90) piše, da se je Peter leta 1840 oženil s Kamškovo Jero Sedej iz Nove vasi, njeni sestri Marija in Marjeta sta se priženili k Modrijanu na Dobračevo 15 in k Šinkovcu na Ledinico 1, Mina pa je tudi vzela Dobračevca, Fricovega Luka Žaklja. Morda so se vse primožile na ta konec tudi zato, ker je bila mati Kamškovih deklet Ana Kržišnik doma na Dobračevi (glej Dobračeva 14 in 16).

Gospodar Peter Gantar je imel tudi sestro Mino in brata Štefana. Mina Gantar (roj. 1. 10. 1825) se je 1847 poročila z Janezom Selakom iz Žirovnice 1, sinom Tomaža Selaka in Maruše Žakelj. Štefan Gantar (roj. 24. 12. 1831) pa se je leta 1862 oženil z Marijo Peternel, Kovačevo s Sela 13, postal gospodar na Selu 7 in dal hiši tudi hišno ime Štefan. Imel je deset otrok, osmi po vrsti Franc Gantar se je priženil k Selaku v Jarčjo Dolino, dočakal sto let in postal znan kot Stari Selak (Leben-Seljak 2007).

Dobračeva 5: Jerebc

Leta 1825 je kmetija obsegala 40 zemljiških parcel ter eno stavbno parcelo, na kateri so stali hiša, dvorišče in hlev. Stavbe so takrat že stale na današnji lokaciji, ob cesti, ki vodi na Ledinico, in so imele hišno številko 5. Gospodar grunta je bil takrat Janez Bogataj (roj. ok. 1785, u. 30. 5. 1854), poročen z Barbaro Žust (roj. ok. 1787, u. 27. 2. 1842). Njuna hči Barbara Bogataj se je februarja 1843 poročila z Matijem Kavčičem, Mavsarjevim iz Jarče Doline 2. Janez Bogataj in njegova žena Barbara sta umrla v tej hiši. Je pa že 20 let pred Janezovo smrtjo tukaj prebival tudi naslednji gospodar Luka Oblak. V mrliški knjigi je ob smrti svojega sina leta 1834 označen kot posestnik, hübler. Tako stanje bi lahko razložili, če bi se Luka k hiši priženil. Vendar se je njegova edina doslej znana žena pisala drugače, in sicer Elizabeta Kavčič. Z njo je imel sina Janeza Oblaka (roj. 13. 5. 1847, por. 4. 11. 1867), ki je gospodaril na kmetiji leta 1882. Njegova žena je bila Marija Bogataj (roj. 19. 7. 1847, hči Martina Bogataja in Helene Grošelj), Šinkovčeva z Ledinice 1.

Glede na to, da je bilo število gruntov na Dobračevi ustaljeno, lahko upravičeno domnevamo, da je tudi ta grunt obstajal že pred letom 1825. Vendar pa zadeve glede njegove lokacije in gospodarjev niso popolnoma jasne. Urbarji pripovedujejo eno zgodbo, hišno ime pa drugo. Po urbarju je bil pred Janezom Bogatajem lastnik grunta Andrej Mlinar, in sicer že leta 1786. Lastnik bi bil lahko tudi že leta 1772, saj se to ime že takrat pojavlja med gruntarji. Težava pa je v tem, da se grunta v tistem času ne da locirati. Glede na vrstni red hišnih števil in mesto vpisa v urbarju bi že moral stati na današnjem mestu, vendar na vojaškem zemljevidu (enako kot današnji Tinčna) ni vrisan. Vidimo lahko le pet gruntov: Gantarja in Župana na eni strani sedanje Dobračevske ulice, na drugi strani pa Hribčarja, hišo na mestu gostilne Pr' Zet in Potočnika. V bližini tudi ni nobene odvečne oz. nadštevilne kmetije, ki je leta 1825 ne bi več bilo, razen domnevno prvotne Tinčnove hiše (glej Dobračeva 6). Prvotna hiša grunta bi teoretično

lahko stala samo na mestu sedanjega Čelešnika in Mačka: tam je na vojaškem zemljevidu še vrisan grunt, na katastrskem načrtu leta 1825 pa le še kajže.

Če sklepamo po hišnem imenu, bi bil grunt leta 1772 lahko tudi v lasti Jožefa Jerebca. Stanonikova (2005, str. 51, 84, 155) sicer povezuje hišno ime Jerebc z ovcami ali pa z institucijo varovanja sirot, vendar se zdi bolj verjetno, da v konkretnem primeru izhaja iz priimka, če se je leta 1772 tako pisal eden od gruntarjev. Priimek je z grunta sicer izginil že v naslednjih desetih letih, se pa še pojavlja med letoma 1786 in 1852 na Dobračevi 25. Jožefa Jerebca je že pred letom 1783 na gruntu nasledil Simon Ovsenk. Vendar tudi tega imena v urbarju leta 1786, ko so prvič omenjene hišne številke, ni več. Glede na mesto vpisa bi ta dva gospodarja lahko živela na Dobračevi 7, na mestu sedanje gostilne Pr' Zet. Tam je leta 1833 umrl tudi 63-letni Jakob Jerebc. Glede na lokacijo te hiše je čisto mogoče, da so ji pripadala zemljišča sedanjega Jerebcovega grunta. V tem primeru bi bilo hišno ime vezano na grunt, katerega sedež je bil pred letom 1825 na Dobračevi 7. Ko je grunt zamenjal lastnike, so novi gospodarji zgradili hišo na sedanjih lokaciji, nanjo pa je skupaj z gruntom prešlo tudi hišno ime.

Dobračeva 6: Tinčna, Kamišk

Tudi tu imamo opravka z enim od prvotnih gruntov. Hiša je leta 1825 že stala na istem mestu kot danes, na stavbni parceli 8 pa sta bila poleg nje tudi hlev in dvorišče. Posestvo je obsegalo še 33 zemljiških parcel in bajto v Rakulku na stavbni parceli 33. Podobno kot pri sosedu Jerebcu pa je tudi hiša tega grunta pred letom 1825 morala stati drugod, na vojaškem zemljevidu namreč ni vrisana. Domnevam, da je stala na mestu sedanje hiše Pri dekli oz. na mestu gasilskega doma. Tam je na vojaškem zemljevidu še vrisan grunt, ki ga leta 1825 na katastrskem načrtu ni več, zato pa tisti dve zemljiški parceli št. 246 in 247 pripadata Tinčnovemu gruntu.

Novo hišo je na sedanjih lokaciji verjetno zgradil že Valentin Strlič, ki je bil gospodar grunta leta 1772 in 1786. On je verjetno dal hiši tudi ime **Tinčna**, saj naj bi le-to izviralo iz krstnega imena Valentin oz. Tine (Stanonik 2005, str. 44). Domnevam, da je bil Valentin sin Jerneja Strliča, ki je umrl v tej hiši 13. 3. 1771, star 70 let. Grunt bi bil lahko v lasti rodbine že leta 1501, ko je priimek zapisan kot Strelatz, leta 1630 pa kot Streletz.

Valentin Strlič je bil zadnji lastnik tega priimka. Kdaj in kako je grunt zamenjal gospodarja, mi ni znano, je bil pa edini na Dobračevi, ki je po urbarju plačeval obresti od kapitala. Urbar poleg Valentina omenja samo še enega gospodarja, in sicer Mico Oblak (umrla je v tej hiši leta 1849, stara 69 let). Po katastru je bil leta 1825 gospodar Franc Oblak, po seznamu posestnikov iz istega časa pa Mica Kavčič. Leta 1882 je bil gospodar Anton Kavčič (roj. 11. 1. 1850), zemljak. Poročen je bil s Franco Lapajne iz Idrška, vdovo Oblak. Imela sta sina Franca Kavčiča (roj. 26. 6. 1894), ki je bil nekaj časa gospodar na kmetiji, nato pa je prevzel kmetijo Kamškovih v Novi vasi 23, ki jo je podedovala njegova žena Alojzija Gruden (Kavčič 1999).

Dobračeva 7: Kristan, Zetov Janez, Pod Potočnikom

Ta hiša je tako na vojaškem zemljevidu kot tudi na katastrskem načrtu vrisana na lokaciji, kjer zdaj stoji gostilna Pr' Zet (pred nekaj leti se ji je reklo Pri Ale-

ksu, v njej pa je bil tudi disko Charlie). Zdi se, da je bil tu pred letom 1825 sedež grunta, h kateremu je spadala tudi bajta na Dobračevi 1, obe hiši sta imeli od 1786 do okrog 1830 iste lastnike. Je pa vprašanje, ali je bila leta 1825 kmetija še dejavna, saj kataster ne omenja nobenega hleva, gospodarskega poslopja in dvorišča. Na stavbni parceli 11 je stala samo hiša, čeprav ji je pripadalo kar 35 zemljiških parcel. Lahko bi šlo za propadel grunt, saj je stavbna parcela dovolj velika, da bi pred tem na njej poleg hiše lahko stal tudi hlev. Vsekakor sta tako grunt kot hiša zamenjala precej lastnikov različnih priimkov. Leta 1786 je bila lastnica hiš na Dobračevi 1 in 7 Maruša Hajnrihar. Če sklepamo po priimku, bi bila lahko naslednica Petra Hajnriharja, ki je imel leta 1630 v lasti enega izmed gruntov na Dobračevi, in sicer planinsko kmetijo oz. sirnico. Vendar bi v tem primeru pričakovali, da bo priimek Hajnrihar omenjen tudi v starejšem urbarju leta 1772, pa ni. Kdo je bil prvi lastnik grunta, se torej ne ve, najbolj verjeten kandidat pa je Jožef Jerebec (glej Dobračeva 5). Njega je najpozneje leta 1783 nasledil Simon Ovsenk, medtem ko je bila 1786 lastnica že Maruša Hajnrihar. Njo je po urbarju nasledila Magdalena Peternel, ki je omenjena tudi na seznamu posestnikov okrog 1828 kot lastnica celega grunta na Dobračevi 7, le da pod imenom Margareta Peternel. Kataster leta 1825 je ne omenja, kot lastnik obeh hiš in tudi Dobračeve 20 je vpisan Gregor Erznožnik. Sklepali bi lahko, da se je Gregor Erznožnik poročil z Magdaleno Peternel. On je umrl v tej hiši 17. 11. 1839 v starosti 73 let in osem mesecev, Magdalena Erznožnik pa 11. 6. 1833 v Stari vasi 16, stara 79 let. Magdalena je bila torej 13 let starejša od Gregorja, kar pa ni bilo za tisti čas nič nenavadnega. Tudi kraj njene smrti ne moti, ker je bil grunt v Stari vasi 16 takrat Županov. Ko je Gregor Erznožnik umrl, je hiša prešla v last Matevža Nagliča, ki je bil verjetno iz Žirov.

Leta 1882 to ni bil več grunt, hiša je imela status bajte, v njej pa je živel gost Matevž Kristan (roj. 29. 8. 1841). V SA piše, da je bil z Dobračeve 29, verjetno pa je tudi tam le gostoval, ker je hiša pripadala Županu. Leta 1871 se je poročil z Nežo Bogataj (roj. 11. 1. 1847) z Dobračeve. Matevž je hiši dal takratno hišno ime Kristan. Če sodimo po drugem hišnem imenu Zetov Janez, je za Matevžem v hiši živel Janez Strlič, Zetov iz Rakulka. Tretje hišno ime Pod Potočnikom pa označuje lokacijo hiše.

Dobračeva 8: Potočnik

Tudi tu imamo opravka z enim od prvotnih gruntov. Leta 1825 je posestvo obsegalo 46 zemljiških parcel ter eno stavbno, na kateri so stali hiša, hlev in dvorišče. Hiša še vedno stoji na lokaciji, kot jo vidimo na vojaškem zemljevidu in na katastrskem načrtu, vendar ima malo drugačno lego. Bila je namreč na novo zgrajena po požaru leta 1881, v katerem je zgorela vsa zgornja Dobračeva razen Hribčarja.

Hišno ime izhaja iz priimka gospodarjev, ta pa bi lahko imel izvor v besedi potok, kot meni Stanonikova (2005, str. 64). Rodovnik in kronika družine Potočnik sta bila že predstavljena v ŽO (Potočnik, Gantar 2004), vendar se moji podatki o gospodarjih ne ujemajo povsem z njihovimi. Potočnik piše, da naj bi bila prva znana lastnica premožna vdova Katarina Potočnik (roj. ok. 1690), za njo naj bi dedoval sin Tomaž (roj. ok. 1720), za njim pa sin Blaž. Ta naj bi se leta 1773 oženil s Katarino in gospodaril na tej kmetiji od 1772 do 1810. Kot

Nekdanja
Tomincova (Ježeva),
zdaj Potočnikova
hiša na Dobračevi
/ Foto: Polona
Mlakar Baldasin

vidimo v urbarju, pa takratnemu lastniku ni bilo ime Blaž, temveč Miha. V lasti je imel dva grunta (glej Dobračeva 3) in je bil gospodar tako leta 1772 kot tudi še 1786. Njegov obstoj potrjuje tudi vpis v mrliško knjigo, ko je na tem naslovu 12. 9. 1775 umrla dveletna Mica, hči Mihaela Potočnika. Naslednji gospodar, Anton Potočnik, bi po logiki moral biti Mihov sin, vendar Ivan Potočnik trdi, da je bil sin Blaža in Katarine. Anton (roj. ok. 1776, u. 28. 1. 1844) je bil poročen z Mico Kavčič (roj. ok. 1779, u. 8. 12. 1833) s Sela in je imel najmanj sedem otrok. Leta 1825 je imel poleg te kmetije v lasti tudi preostanek drugega Potočnikovega grunta na Dobračevi 3. Verjetno ga je moral prodati, ker so bila leta 1813–1816 zelo slaba za kmeta, morda pa je bilo za prodajo krivo slabo gospodarjenje njegovega naslednika Janeza (Potočnik, Gantar 2004, str. 130). Kmetijo je za Antonom prevzel njegov najstarejši otrok Janez (1806–1875). Najbrž leta 1827, ko se je oženil, saj je že vpisan na seznamu posestnikov. Nadaljnjo zgodovino rodbine je podrobno opisal Ivan Potočnik, zato tu samo kratek povzetek: Janeza je nasledil sin Anton (1837–1924), njega spet Janez (1864–1913) in nato Ivan (1901–1977).

Nagrobni spomenik
Županovih na
pokopališču
Dobračeva / Foto:
Polona Mlakar
Baldasin

Dobračeva 9: Blažič (Župan)

To je danes najbrž najbolj znana hiša na Dobračevi. Vsekakor pa je najbolj obiskana, saj je v njej priznana gostilna Pri Županu. Čeprav je v SA vpisano samo hišno ime Blažič po priimku takratnega lastnika, je bila hiša že pred njegovim prihodom poznana pod imenom Pri Županu (Stanonik 2005, str. 88), ki ga omenja tudi Kronika Osnovne šole Žiri (Jan 1998, str. 51). Hišno ime je povezano z župansko funkcijo, saj je iz te hiše izhajalo največ žirovskih županov.

Gre za enega od prvotnih in največjih gruntov, priimek Grošelj pa je prišel k tej hiši in k Hribčarju od neznano kod po letu 1630¹¹.

Županov hlev in kozolec pred 1. svetovno vojno, detajl razglednice, našel Franc Temelj

Leta 1740 je bil gospodar hiše dvogruntar Blaž Grošelj, žirovski župan (Podobnik 2004). Posestvo je tudi zatem vedno obsegalo dva ali celo tri grunte, pa tudi župansko funkcijo so za Blažem opravljali vsi gospodarji. Najprej Nikolaj Grošelj, za njim Tomaž Grošelj, Matevž Grošelj in nazadnje Matevžev zet Franc Blažič.

Leta 1772 in 1786 je bil gospodar pri Županu Nikolaj oz. Miklavž Grošelj, lastnik dveh gruntov. Rojen je bil okrog leta 1735, junija 1791 pa se je pri 56 letih drugič oženil s trideset let mlajšo Marijo, takrat je živel v bajti na Dobračevi 1. Nasledil ga je domnevni sin Tomaž Grošelj (roj. ok. 1763, u. 30. 6. 1834), ki je dočkal 71 let. Gospodar je bil leta 1825, ko so posestvu pripadali hiša, hlev, dvorišče in gospodarsko poslopje na Dobračevi 9, bajta na Dobračevi 37 in 69 zemljiških parcel. Poleg tega je imel še hišo s tremi zemljiškimi parcelami na naslovu Dobračevo 10, hišo z devetimi zemljiškimi parcelami na naslovu Dobračevo 29 ter kmetijo v Stari vasi 16 (tri stavbne in 28 zemljiških parcel).¹² Tomaž Grošelj je bil župan v letih 1791, 1803 in 1805.¹³

Za Tomažem je vse tri grunte prevzel Matevž Grošelj (roj. ok. 1800, u. 4. 1. 1865), ki je bil gospodar še leta 1852. Tudi on je bil župan, menda v letih 1850–1854, vendar tudi njega Podobnik (2004) napačno umešča v Staro vas 17. Matevževi ženi, ki je umrla 15 let pred njim, je bilo ime Marija (roj. ok. 1805, u. 18. 5. 1850), klicali pa so jo Mina. To vemo zato, ker so na starem žirovskem pokopališču našli del Županovega nagrobnika s fragmentarno ohranjenim napisom (Mlakar 2002). Matevž in Mina sta imela hčer Terezijo Grošelj, nanjo sta prepisala grunt, ko se je leta 1857 poročila s Francem Blažičem (roj. 22. 3. 1834). Terezija je doživela le 30 pomladi (1835–1864), umrla je dober teden pred očetom Matevžem. V kratkem zakonu je rodila dve hčeri: Nežka je živela 11 mesecev, Micka samo pet dni. Morda je imela še kakšnega otroka, vsekakor pa se je vdovec Franc Blažič že 1865 ponovno oženil z Uršo Kavčič (roj. 20. 10. 1846) iz Žirov 44. Franc Blažič je bil žirovski župan v letih 1870–1877.

Dobračeva 10: Hribčarjev Franc

Ta hiša, ki je zdaj ni več, je včasih pripadala Županovemu gruntu. Leta 1825 je stala med Županom in Čelešnikom, kjer je zdaj poslopje Mizarske zadruge Sora, na stavbni parceli št. 12. Po katastru je imela samo tri zemljiške parcele. V nasprotju s katastrom pa seznam posestnikov omenja, da gre za cel grunt, ki je v lasti Županovega Matevža Grošlja.

Vse kaže, da je hiša služila Županu za bajto. To sklepam po vpisih smrti, saj so se v 35 letih v njej zamenjale kar tri družine. V njej sta dočakala starost 72-letna Jera Šubic (roj. ok. 1762, u. 16. 2. 1835) in 66-letni Boštjan Šubic (roj. ok. 1773, u. 9. 8. 1839), verjetno zakonca. Nato sta v njej živeli mladi družini po priimku More (1842 in 1845 sta umrla dva otroka, stara komaj teden dni) in Strlič (1848 in 1852 so umrli trije otroci, mlajši od enega meseca).

Glede na hišno ime je v njej živel tudi Hribčarjev Franc, ki bi se moral pisati Grošelj. SA ga ne omenja, leta 1882 je tukaj gostoval Matevž Gantar (roj. 21. 7. 1840, sin Andreja Gantarja in Jere Primožič) s Sela 14. Poročen je bil z Mino Peternel (roj. 13. 3. 1839) z Dobračeve 13.

Dobračeva 11: Čelešnik

Čelešnikova hiša na Dobračevi / Foto: Polona Mlakar Baldasin

To je ena od redkih na pogled starih hiš, ki sicer še stoji, se pa tudi ta žal že podira. Sedanjo podobo je verjetno dobila šele okrog leta 1880, ko so jo obnovili po požaru, ki je uničil skoraj pol vasi. Na pogled je dokaj mogočna, čeprav je imela leta 1882 le status četrtnskega grunta. Urbarji jo obravnavajo kot kajžo, seznam posestnikov je ne omenja, leta 1825 je imela 13 zemljiških parcel, na stavbni parceli pa je stala samo hiša brez hleva. V urbar je vpisana že z letom 1772, na vojaškem načrtu pa je ni videti. Kaže, da je status manjše kmetije dobila šele okrog leta 1825.

Hiša je bila ves čas v lasti rodbine Selak. Leta 1772 je bil njen gospodar Valentin Selak (roj. pred 1733), poročen z Magdaleno (u. 11. 4. 1779 v tej hiši, stara 50 let). Nasledil ga je sin Gregor Selak (roj. ok. 1753, u. 27. 1. 1818), ki je bil poročen z Agato Bogataj (roj. ok. 1758; po moževi smrti se je 1819 poročila z Janezom Grošljem iz Stare vasi, ona je bila stara 60 let, on pa 65). Gregor in Agata sta imela najmanj tri otroke: usoda najmlajšega Gašperja (roj. 31. 12. 1785) ni znana, Mica (roj. 7. 2. 1781) se je 1803 poročila z Janezom Pivkom z Dobračeve 25, hišo pa je nasledil Janez Selak (roj. 7. 4. 1784, u. 16. 1. 1857). Prvič se je oženil januarja 1806, vendar je žena Tina Gantar iz Nove vasi umrla že leto dni po poroki. Janez se je zato julija 1807 znova oženil, druga nevesta, Katarina Kavčič (roj. ok. 1786, u. 9. 5. 1863), je prišla iz Žirov. Kaže, da sta bila onadva tista, ki sta kajžo povzdignila na raven manjše kmetije, Janez pa je imel leta 1838 v lasti tudi sosednjo Mačkovo bajto na Dobračevi 23. Tudi za svoje otroke sta dobro poskrbela, vsaj za tistih šest sinov, za katere vem. Najstarejši Lovro (roj. ok. 1808, por. 28. 1. 1828) se je oženil z 20-letno Marijo Albreht in postal gospodar na ženinem domu v Sovri 3, pri Abrahtu. Simon (roj. 19. 10. 1815, u. 13. 8. 1898), ki ni zapustil potomcev, se je izšolal za pravnika in živel na Dunaju, kariero je končal kot višji finančni in dvorni svetnik, žirovski šoli pa je večkrat daroval nekaj denarja (Naglič 1998, str. 134). Jernej (roj. ok. 1819, por. 6. 2. 1837) se je poročil z Nežo Gantar iz Žirov 46 in postal gospodar na njenem domu, pri Štalarju.¹⁴ Četrty sin Gašper (roj. ok. 1821, por. 12. 2. 1844) je vzel Marijo Ovsenk s Sela 3 in tam tudi živel, to je pri Tinetu oz. pri Kafurju. Peti sin Janez (roj. ok. 1824, por. 6. 5. 1844) se je tudi odselil, poročil se je z Marjano Jenko iz Todraža 6. Doma je ostal najmlajši sin Martin Selak (roj. 21. 10. 1826, u. 29. 5. 1910), ki je bil poročen z Elizabeto Žakelj (roj. 17. 10. 1837, u. 1. 2. 1922) iz Stare vasi 30. Otrok nista imela, hišo pa je kupil čevljar Matevž Strlič, ki je moral poskrbeti tudi za staro gospodinjo Špelo.

Od kod izhaja hišno ime? Čelešnik pomeni vogal peči oz. stojalo, kamor so postavljali trske za razsvetljava. Zato Stanonikova (2005, str. 78) meni, da je morda domačija stala na vogalu nekega zemljišča ali poti. Iz katastrskega načrta je razvidno, da je bil leta 1825 tam res razcep poti: ena je vodila proti današnjemu Kočarjevemu Grogatu (*Dobratschova Veg*), druga pa po isti trasi kot sedanja Dobračevska ulica do Majnika, nakar je zavila k Šinkovcu v Rakulk (*U Nigivach Veg*). Lahko bi bilo tudi, da je bila ta hiša postavljena na vogalnem delu zemljišča večjega grunta, od katerega je pridobila zemljišča, prvotno je bila namreč kajža. Hišno ime je torej verjetno precej staro, hiša ga je dobila po lokaciji takrat, ko je bila zgrajena, pred letom 1800. Omenila sem tudi možnost, da se ime ne nanaša na lokacijo, ampak je povezano z rodbino Seljak (Leben-Seljak 2007). Se mi pa zdi ta hipoteza v luči tukaj predstavljenih dejstev manj verjetna.

Dobračeva 12: Trpin (prej Kosem)

Hišno številko 12 je imelo v preteklosti več hiš, najmanj tri. Hišno ime Trpin je dokaj mlado, povezano je z bajtarjem Francem Terpinom (roj. 25. 2. 1853), ki je na tem naslovu živel leta 1882. Njegova žena je bila Marjana Erznožnik (roj. 4. 6. 1855) z Dobračeve, verjetno Krošljeva, vzela sta se leta 1876. Ime se nanaša na hišo, ki je tudi zdaj znana pod tem imenom in stoji zraven Modrijana. Zgrajena je bila na stavbni parceli 19, kjer je leta 1825 stala bajta te kmetije brez

svoje hišne številke, in je hišno številko 12 dobila šele pozneje, verjetno po letu 1850. Trpini so v Modrijanovi bajti stanovali že leta 1851, ko je še na naslovu Dobračeva 15 zabeležena smrt dveh otrok, 10-mesečnega Janeza in štiriletne Frančiške Terpin.

Ivan Potočnik (1990, str. 72) omenja, da je bila prva Trpinova hiša lesena in da je stala nižje ob poti: kupili so jo od Kosma, ki jo je zgradil leta 1824, ravno zdaj (1971?) pa jo podirajo. In res je imela 1825 hišno številko 12 druga hiša, ki je zdaj ni več. Stala je na stavbni parceli št. 20, to je čez cesto nasproti Čelešnika, tik ob cesti pod današnjim Kolerjem. K hiši je sodilo sedem zemljiških parcel, se pravi, da je šlo za manjšo kmetijo oz. nekoliko boljše stoječo kajžo. V katastru je kot lastnik vpisan Valentin Mlinar (roj. ok. 1750). Okrog leta 1828 ga je že nasledil domnevni sin Andrej Mlinar, ki ga seznam posestnikov obravnava kot enotretjinskega gruntarja, protokol urbarja leta 1838 pa kot kajzarja. Andrej je bil poročen z Mico Filipič, v tej hiši sta se jima rodila sinova Jernej (roj. 22. 8. 1826) in Luka Mlinar (roj. 16. 10. 1830). Zdi se, da so se nato Mlinarji morda odselili, ker sta na tem naslovu leta 1830 in 1832 živela tudi Janez Potočnik in njegova žena Katarina Bajt.

Leta 1842 je večji del posestva hkrati z Dobračevo 15 kupil Janez Poljanšek iz Ledin 11. V družinski zapuščini so ohranjeni zapiski njegovega sina Janeza, ki okrog leta 1860 navaja vrednost posestva po »talih« in med drugim omenja Kosmov svet in Na Kosmovem. Omenja tudi, da je leta 1858 na sv. Gregorja dan umrla »Kasmule«. Ta podatek sem preverila v mrliških knjigah in na ta dan (12. 3. 1858) je na Dobračevi 15 zapisana smrt 60-letne Marije Mlinar. Očitno je bila to Mica Filipič, žena Andreja Mlinarja, ki je umrla pri Modrijanu. Iz tega nedvomno izhaja, da je bilo hišno ime Dobračeve 12 Kosem. Pozneje se je preneslo na drugo hišo, ki je bila zgrajena okrog leta 1850 na zemljišču, ki je leta 1825 po katastru pripadalo Dobračevi 12 (zemljiška parcela 61 in 62) in ni prešlo v last Modrijana. Dobila je hišno številko Dobračeva 46, zanjo pa sta v SA izpričani dve hišni imeni, Kosem na melinah in Sovir.

Hišo, ki je imela številko 12 in leta 1825 hišno ime Kosem ter je vrisana na katastrskem načrtu, je po pripovedovanju Potočnika zgradil Kosem šele leta 1824. Očitno je to hišno številko prej imela druga hiša, ki je morda stala na istem mestu ali pa v neposredni bližini. Na vojaškem zemljevidu ni vrisana, čeprav višina dajatev leta 1786 kaže, da je šlo takrat za manjši grunt. Njegova lastnica je bila Maruša Sova, njen priimek pa je verjetno ohranjen v hišnem imenu Sovir. Za Marušo je v urbarju vpisan Andrej Mlinar. Domnevamo lahko, da se je Maruša Sova poročila z Valentinom Mlinarjem, dedoval pa je njun sin Andrej. Za zdaj imam samo podatek o drugi Valentinovi poroki leta 1811, takrat je bil star 60 let, njegova žena Helena Peternel z Vrsnika pa 58. Tudi to, kdo je bil lastnik pred Marušo Sova, lahko samo ugibamo. Možnosti sta dve. Glede na mesto vpisa v urbarju 1772 je najverjetnejši kandidat Jožef Ferlan. Če pa sodimo po priimkih, bi bil to lahko tudi Andrej Mlinar, eden od glavnih gruntarjev v letih 1772–1783. Omenila sem že, da lokacija njegovega grunta ni znana (glej Dobračeva 5), lahko pa bi imel v lasti grunt na območju današnjega Mačka in Čelešnika, ki je propadel pred letom 1825.

Od kod hišno ime Kosem? Stanonikova (2005, str. 102) ponuja dve možni razlagi. Lahko bi izhajalo iz besede kosem, npr. kosem volne, in bi tako označevalo

gospodarsko dejavnost, ovčarstvo. Lahko pa bi izhajalo tudi iz osebnega imena Kozma. Verjetnejša se mi zdi prva možnost, ker je bila ovčereja na Žirovskem včasih precej razvita, krstno ime Kozma pa pri svojih raziskavah doslej še nisem srečala. Hišno ime je bilo 1825 nedvomno vezano na Dobračevo 12. O tem, kako je prišlo tja, pa sta tudi dve možni razlagi. Ena je ta, da je povezano z rodbino Mlinarjev in bi se torej tako reklo že prvotnemu gruntu leta 1772. Druga pa, da je povezano z rodbino Peternelov in se je na Dobračevo preneslo iz Žirovskega vrha.¹⁵

Dobračevo 13: Kolar

Hiša, ki je zdaj znana pod imenom Kolar, stoji pod pokopališčem, med Potočnikom in Modrijanom. Na približno istem mestu je vrisana tudi na katastrskem načrtu leta 1825, ko je imela hišno številko 13 in stavbno parcelo 13, k njej pa je spadalo še 10 zemljiških parcel. Po katastru naj bi bil njen lastnik Kavčič Pavel, ki pa ga drugi dokumenti ne omenjajo. V urbarju je 1786 vpisana Marija Pivk, za njo pa Nikolaj oz. Miklavž Peternel. Miklavž je omenjen tudi v seznamu posestnikov okrog leta 1828 kot polovični gruntar in leta 1838 v protokolu urbarja kot kajžar. Umrli je 21. 2. 1842 zaradi pljučnice, star 46 let. Bil je sin Janeza Peternela in Maruše Kogovšek, kraj rojstva ni znan, v letu poroke 1826 pa je že živel v tej hiši. Nevesta Marija Brenceta (hči Janeza Brenceta in Barbare Poljanšek, vdove Reven) je bila iz Jarčje Doline 7. Miklavž je imel najmanj štiri hčere. Dve po imenu Marija sta umrli v otroštvu. Enako ime je nosila tudi tretja, ki so jo klicali Mina (roj. 13. 3. 1839). Ta se je poročila z Matevžem Gantarjem in gostovala na Dobračevi 10. Četrta hči je dobila ime Ana (roj. 25. 7. 1833). Ostala je doma in se 1855 poročila z Antonom Kavčičem (roj. 26. 3. 1825) iz Zgornjega Vrsnika 2. Oba sta vpisana leta 1882 v SA kot kajžarja.

Stanonikova meni, da hišno ime verjetno označuje gospodarsko dejavnost, bodisi kolarja, oglarja ali kmeta. Drugačen naglas, t.j. Kóler namesto Kolár, bi morda lahko nakazoval na naseljenca iz Primorske (Stanonik 2005, str. 92). Razlaga je zelo verjetna, žal pa nimamo podatkov, s kakšno obrtjo – če sploh kakšno – so se ukvarjali lastniki. Hišno ime bi lahko izhajalo tudi iz priimka, urbar leta 1772 omenja Martina Kollerja. Naslovov takrat žal še ni, vendar pa mesto vpisa ustreza lokaciji hiše.

Dobračevo 14: Šinkovcova bajta

Tako kataster kot hišno ime nam povesta, da gre za bajto, ki je pripadala kmetiji Šinkovec v Rakulku (glej Dobračevo 19 in 32). V kroniki rodbine Kamškovih izvedemo, da je bajta stala tam, kjer je zdaj mrliška vežica in da je pogorela v požaru leta 1881 (Kavčič 1999). Na tem mestu je tudi vrisana na katastrskem načrtu leta 1825, ko je imela stavbno parcelo št. 14 in zemljiško parcelo št. 14.

V svoji bajti je 3. 4. 1779 umrl stari gospodar grunta, 80-letni Jakob Šinkovec. Nato se je priimek gospodarjev na gruntu spremenil v Ovsenk, bajto so pa verjetno oddajali drugim ljudem. V njej naj bi leta 1827 stanovala Ana Kržišnik (roj. 12. 6. 1810), ki se je poročila z Lukom Sedejem v Novo vas h Kamšku (Kavčič 1999). Morda le slučajno, ker je bil priimek pred tem značilen za Dobračevo 16. Nato sta v bajti starost dočakala domnevna zakonca, 72-letni Matevž (roj. ok. 1770, u. 3. 6. 1843) in 78-letna Urša Tratnik (roj. ok. 1773, u. 16. 7. 1851),

tu pa je v istem času umrla tudi 25-letna Marija Reven (roj. ok. 1823, u. 20. 1. 1849). Naslov se pojavlja tudi še v SA leta 1882, ko je v hiši prebival Matevž Žakelj, čevljar iz Goropek.

Dobračeva 15: Modrijan

Leta 1825 je hiša že stala na sedanji lokaciji, na stavbni parceli št. 18 pa so bili poleg hiše hlev, gospodarsko poslopje in dvorišče. K posestvu je spadala še bajta na sosednji stavbni parceli št. 19 in devet zemljiških parcel. Hiša oz. grunt je obstajal že leta 1770, vrisan je na vojaškem zemljevidu.

Prvi znani lastnik leta 1772 se je imenoval Valentin Jazbec. Za njim je leta 1786 navedena Jera Govekar, ki bi bila lahko njegova žena, vpisana z dekliškim primkom. Naslednji lastnik za njo se je namreč spet pisal Jazbec in je bil bržkone Valentinov in Jerin sin. To je bil Jožef Jazbec (roj. pred 1750), ki je vpisan kot priča ob poroki svojih dveh domnevnih otrok, ki sta se poročila na isti dan, 26. 2. 1794: 25-letni Miklavž Jazbec je vzel Mico Brencce iz Zavrataca, 28-letna Maruša Jazbec pa dve leti starejšega Blaža Majnika, stanujočega na Dobračevi 5. Verjetno je imel oče Jožef tudi sina z enakim imenom, ki je nasledil kmetijo in je vpisan v seznam posestnikov kot tretjinski zemljak, v protokolu urbarja pa kot kajžar. Ta Jožef Jazbec je bil poročen z Nežo Primožič. Med letoma 1827 in 1837 so se jima rodili štiri otroci: Marija, Janez, Peter in Lovro, njun sin pa bi bil lahko tudi Andrej Jazbec (roj. ok. 1820, u. 1845). V hiši sta živela tudi starša gospodinje Neže, Helena (u. 24. 4. 1833, 69 let) in Janez Primožič (u. 7. 11. 1836, 83 let).

Leta 1842 je posestvo zamenjalo lastnika, kupil ga je Janez Poljanšek. V zapiskih njegovega sina piše takole: *Kupili smo v letu 1842. Tri leta je bilo v štantu. Potem smo prišli sami dol na 12. dan velikega travna. Potem začnemo delat. Posejali smo šest mernikov in pol ovsu, zraslo ga je 30 mernikov. En mernik ječmena, zraslo ga je devet. Tri »zheterknize« fižola, zraslo ga je tri in pol. Tri in pol prosa, 16 funtov turšce, 1 boba in graha.*

Janez Poljanšek (roj. 1. 5. 1790, u. 18. 3. 1858), ki je kupil kmetijo skupaj z večjim delom Kosmove na Dobračevi 12, naj bi bil po hišnem izročilu krojač, po rodu iz Ledin oz. Pečnika. Zdi se, da je bila iz Pečniških mlinov doma njegova žena Marija Bogataj (roj. 2. 7. 1798, hči Janeza Bogataja iz Spodnje Kanomlje 23), medtem ko kraj Janezovega rojstva ni znan. Poročila sta se okrog leta 1813, okrog leta 1823 pa sta se preselila v kajžo v Ledinah 11. Imela sta najmanj pet otrok. Štiri hčere so se poročile, ko so še živeli v Ledinah. Na Dobračevo se je leta 1845 preselil le oče Janez z ženo in najmlajšim otrokom Janezom Poljanškom (roj. 10. 4. 1837, u. 1. 8. 1920). Ta je hodil v šolo, o čemer pričajo njegovi mladostni zapiski, ohranjeni v družinskem arhivu. Tudi pozneje je bil umen in skrben gospodar, ki je zapisoval podatke o gospodarjenju. Leta 1857 se je oženil z Marijo Sedej (roj. 17. 9. 1838), Kamškovo iz Nove vasi. Najprej se jima je rodila hči Marjeta (roj. 1860, por. Mohorič v Idrijo), pozneje pa še štiri sinovi. Jakob Poljanšek (roj. 13. 7. 1862) se je izučil za kovača in kupil kovačijo na Selu 13, zraven nje pa zgradil dve novi hiši, znani pod imenom Modrijanovec (Reven 1987). Kovaštva sta se izučila tudi njegova brata Franc in Tone, ki sta rudarila po svetu, umrla pa doma leta 1934 in 1944. Kmetijo je nasledil najmlajši sin Valentin Poljanšek (roj. 1882), ki se je oženil z Marjano Brencce iz Dolov ter

zapustil pet otrok. Tudi on je bil tako kot oče Janez izobražen človek in pesnik ter je imel precej zaslug za napredek vasi (Naglič 1982, 1983, 1998).

Hiša je dobila sedanje hišno ime Modrijan po Janezu Poljanšku st. Hišno izročilo pravi, da sta bila tako on kot njegova žena edina v Ledinah, ki sta znala pisati in brati in da so jima zato pravili Modrijana. Na žalost to ni res, ker sta bila oba nepismena: v družinskem arhivu so namreč ohranjeni dokumenti, na katerih sta se ob svojem imenu podkrižala. Vendar ima hišno ime Modrijan res izvor v Ledinah, le da nima prav nobene zveze s pismenostjo, pač pa s priimkom. Leta 1825 tega priimka v Ledinah sicer ni bilo več, bil pa je pogost leta 1630. Takrat sta se tako pisala lastnika dveh izmed šestih kmetij v Gorenjih Ledinah in nihče več v celotni hlevnovrški in žirovski županiji (Kos 1982). Kaže, da je Poljanškova kajža Ledine 11 stala na nekdanjem Modrijanovem svetu. V SA Ledine je za to hišo namreč še izpričano hišno ime Modrijanovše.

Preden je dobila hiša po novih gospodarjih hišno ime Modrijan, se ji je reklo Vever ali Pri Veveri. Janez Poljanšek v mladostnih zapiskih omenja, da so kupili »Kosmou svet« (to je bila Dobračeva 12) in »Viverjeve nive«. Stanonikova (2005, str. 110, 144) meni, da bi bilo to hišno ime lahko v povezavi z veverico ali bobrom, glede na obliko Pri Veveri pa bi lahko šlo tudi za žensko obliko hišnega imena, izpeljano z jecljanjem iz osebnega imena Vera. Slednje se meni ne zdi verjetno, ker je ime Vera moderno in se v žirovskih matičnih knjigah do leta 1900 sploh ne pojavlja. Morda bi lahko šlo za izpeljanko iz imena Jera, ki je bilo zelo pogosto, tako pa je bilo med drugim ime tudi lastnici te hiše leta 1786, Jeri Govekar. Moja domneva pa je, da hišno ime kaže na lokacijo hiše, ki stoji ob potoku oz. nekdanjem vaškem vodnjaku. Na katastrskem načrtu leta 1825 je vrisana kar precej široka vodna površina, bajerju oz. jezcu pa se je po nemško reklo weir oz. wejer. Obe obliki omenja Blaznik (1963) v kazalu besed, da je iz teh besed izpeljan slovenski bajer, pa izvemo tudi v Slovenskem etimološkem slovarju (Snoj 1997). V poštev bi morda prišla tudi izpeljava iz bobra, ker le-ti živijo ob vodi. V tem primeru bi se moralo hišno ime nanašati na gospodarja, bodisi na lokacijo njegove hiše ali pa na njegovo osebno lastnost (morda je bil zaradi velikih sekalcev podoben bobru). Da bi bobri tam živeli, pa ni verjetno, ker jih na naseljenih področjih ni, v Sloveniji pa so izumrli že sredi 17. stoletja (Sket, Gogala, Kuštor 2003, str. 589).

Dobračeva 16: Krošelj

Tudi ta hiša je že včasih stala tam kot danes, vrisana je tako na vojaškem zemljevidu kot na katastrskem načrtu. Leta 1825 je imela stavbno parcelo št. 16 in osem zemljiških parcel.

Prvi znani lastniki so se pisali Lukančič. Morda že leta 1740, ko je v fari sv. Leonarda zabeležena smrt dveh otrok Andreja Lukančiča, zagotovo pa leta 1772, ko je bil lastnik hiše Jakob Lukančič. Nasledila ga je Ana Lukančič, leta 1783 je vpisan Jurij Kržišnik, ki je prečrtan, leta 1786 pa spet Ana Lukančič. Morda se je domača hči Ana poročila z Jurijem Kržišnikom, ki je umrl in je bila zato za njim lastnica spet ona, ker so bili njuni otroci takrat še mladoletni ali pa samski. Vsekakor so poleg Lukančičev tukaj kratek čas živeli tudi Kržišniki. Leta 1791 se je poročil 23-letni Ignac Kržišnik (roj. ok. 1767), nevesta je bila 26-letna Marija Bogataj iz Nove vasi. Pet let zatem se je oženil tudi 40-letni Jurij Kržišnik (roj. ok. 1755), vzel je 35-letno Barbaro Mlinar, stanujočo na istem naslovu.

Iz te družine je bila morda tudi Ana Kržišnik, ki je šla leta 1827 za ta mlado h Kamšku in je takrat živela v bližnji Šinkovcovi bajti na Dobračevi 14, ker hiša takrat ni bila več Kržišnikova. V urbarju je za Ano Lukančič namreč vpisana Neža Šubic, po katastru pa je bil leta 1825 lastnik Štefan Šubic. Na seznamu posestnikov hiše ni, verjetno zaradi tega, ker je bil Štefan Šubic velik kmet iz Zabrežnika. Poleg Dobračeve 16 je imel v lasti še 31 zemljiških parcel in pet stavbnih (dve hiši, dva hleva in gospodarsko poslopje) na naslovu Zabrežnik 3 ter dve stavbni parceli (hiša in mlin) na naslovu Zabrežnik 4.

Leta 1838 tudi Šubicov ni bilo več tukaj, v protokolu urbarja je takrat že vpisan kajžar Matevž Erznožnik. Po rodu bi bil lahko z Dobračeve 20, kjer je priimek izpričan že leta 1772. Poročen je bil s Katarino Oblak, v tej hiši pa so se jima rodili sinovi Janez, Matevž in Pavel, ki je živel le šest let. Hišo na Dobračevi 20 je podedoval Matevžev v starejši sin Janez, Dobračevo 16 pa mlajši Matevž (roj. 14. 9. 1836). Leta 1871 se je poročil z Marjano Šraj (roj. 26. 12. 1855) iz fare Trata, oba sta omenjena v SA kot tretjinska zemljaka.

Hišno ime naj bi izviralo iz priimka Grošelj, kar verjetno drži. Informacija, da so se tako pisali lastniki hiše (Stanonik 2005, str. 49), pa očitno ni prava. Priimek je bil značilen za druga dva grunta, Hribčarja in Župana, na Dobračevi 2, 9 in 10. V njihovi lasti so bile leta 1825 tudi kmetijam pripadajoče bajte na Dobračevi 29, 30 in 37, ta hiša pa ne. Verjetno bi sicer bilo, da je bila v nekem obdobju Hribčarjeva: Valentin Grošelj, gospodar grunta 1825, je bil poročen z Marijo Kržišnik, ta priimek pa se pri hiši pojavlja med letoma 1783 in 1796.

Dobračeva 17: Na Potocih

Hišno ime Na Potoc se je s preselitvijo prebivalcev preneslo na drugo hišo na Dobračevi in se spremenilo v Potočen. Prvotna hiša naj bi stala ob potoku, ki so ga bili Dobračevci zaježili v vaški vodnjak (Stanonik 2005, str. 64). Hiša, pravzaprav bajta, je na katastrskem načrtu 1825 res vrisana na tem mestu (stavbna parcela 31), pripadajočega hleva z dvoriščem na večji stavbni parceli 32 na načrtu ni videti, edina zemljiška parcela št. 271 pa se nahaja na popolnoma drugem koncu, v Rakulku pod Bedrihom. Pred letom 1825 je bil tukaj manjši grunt, ki je vrisan na vojaškem zemljevidu.

Leta 1772 je kmetija pripadala Janezu Šubicu, v letih 1783 in 1786 pa Andreju Pavlinu. Ta je gospodaril tudi še leta 1796, ker je vpisan kot priča ob poroki sosedu Juriju Kržišniku z Dobračeve 16. Do leta 1825 je kmetija padla na raven bajte, njen lastnik je postal Gregor Reven (roj. ok. 1785, u. 7. 5. 1836). Gregorja je nasledil Anton Reven, ki je bil poročen bodisi z Elizabeto (roj. ok. 1810, u. 9. 5. 1863) ali pa s Katarino (roj. ok. 1814, u. 30. 1. 1865). Za njim je dedovala hči Elizabeta Reven (roj. 18. 11. 1837), ki se je 1864 omožila z Janezom Klemenčičem (roj. 1. 5. 1834) iz Stare Oselice. Oba sta vpisana leta 1882 v SA, medtem ko naj bi leta 1930 tukaj prebival čevljar Jernej Podobnik (1898–1967).

Dobračeva 18. Mežnija

Leta 1825 je hišna številka pripadala hiši z dvoriščem na stavbni parceli št. 29. Imela je tudi devet zemljiških parcel, njen gospodar pa v katastru ni vpisan z imenom, ampak je hiša označena kot »mesnaray«. Hiša je na tem mestu vrisana že na vojaškem zemljevidu, ob potoku med Majnikom in Burnikom. Kaže, da

so bili mežnarji najmanj sto let iz iste družine. V urbarju je za celotno obdobje 1772–1852 vpisano samo eno ime, in sicer Andrej Možina. Leta 1882 tukaj še vedno najdemo to rodbino. Takratni mežnar je bil Lovrenc Možina (roj. 6. 8. 1820), ki se je leta 1860 oženil z Elizabeto Lazar (roj. 6. 10. 1829) iz Stare vasi, verjetno Pivkovo. Morda so bili pred Možineta mežnarji Blažiči, ta priimek je v urbarju prečrtan. Se pa pojavlja v urbarju sv. Lenarta že 1739, ko je umrla Jera Blažič. Sto let zatem sta na Dobračevi 16 pri Krošlju zabeležena rojstvo Matevža Blažiča (11. 7. 1844, sin Lovra Blažiča in Barbare Majnik) in smrt 76-letne Marije Blažič (roj. ok. 1772, u. 10. 5. 1848), na Dobračevi 20 pa smrt 75-letnega Valentina Blažiča (roj. ok. 1768, u. 27. 1. 1844). Morda gre za potomce Jere Blažič in/ali sorodnike k Županu priženjenega Franca Blažiča.

Dobračeva 19: Šinkovcov malen

To hišno številko je imel leta 1825 mlin v Rakulku na stavbni parceli št. 36. V urbarjih in na seznamu posestnikov naslov ni posebej omenjen, ker je mlin pripadal tamkajšnji kmetiji Šinkovec (glej Dobračeva 32). Je pa mlin verjetno obstajal prej kot hiša, saj obe stavbi stojita skupaj, imata pa precej različni hišni številki.

Iz mlina se je 6. 2. 1843 poročila Jera Ovsenk (roj. ok. 1813), hči gospodarja Janeza Ovsenka in Marije Eržen. Vzela je 24-letnega Jakoba Zajca z Dobračeve 3. Leta 1882 je bil gospodar tretjinski zemljak in mlinar Janez Ovsenk (roj. 30. 5. 1847), poročen leta 1875 z Nežo Gantar (roj. 17. 12. 1851). Mlin je še deloval leta 1930, ko seznam obrtnikov omenja mlinarja Ivana Ovsenka (1903–1968).

Dobračeva 20: Hans

Hišno številko 20 je imela leta 1825 hiša na stavbni parceli 28, med mežnijo in Majnikom, pripadalo pa ji je 11 zemljiških parcel. Na tem mestu je vrisana že na vojaškem zemljevidu. Takrat, leta 1772, je bil njen lastnik kajžar Anton Erznožnik. Kmalu po letu 1786 ga je nasledil Gašper (dopuščam možnost, da sem narobe prebrala ime in da gre v resnici za Gregorja), 1825 pa je bil lastnik Gregor Erznožnik. Ta je bil precej podjeten človek, saj vse kaže, da se je priženil na grunt Dobračeva 7 (glej tam). Edino na ta način si za zdaj lahko razložimo, kako je postal njegov lastnik, kupil ali pridobil pa si je tudi Dobračevo št. 16. Stavbe na Dobračevi 1 in 7 je pozneje prodal. Gregorja je nasledil Matevž Erznožnik, ki je gospodaril leta 1838 tako tukaj kot na Dobračevi 16, kjer je prebival. Tamkajšnja hiša je vse do danes ostala njihov dom, to pa so verjetno uporabljali kot bajto. Matevž jo je sicer zapustil sinu Janezu Erznožniku (roj. 22. 5. 1834), vendar ni videti, da bi v njej živeli. V mrliški knjigi za obdobje 1831–1865 je namreč na tej hišni številki zabeleženih 12 primerov smrti različnih ljudi, tako otrok kot starcev, s priimki Oblak, Potočnik, Petrič, Blažič, Strlič, Burnik in More. Po urbarju je Janeza Erznožnika že pred letom 1852 nasledil Janez Strlič, ki je vpisan tudi v SA: Janez Strlič (roj. 10. 7. 1818) z Dobračeve, bajtar, poročen 30. 2. 1848 z Mino Oblak (roj. 17. 8. 1822) iz Opal.

Hišno ime Hans izvira iz osebnega imena Janez in se lahko nanaša tako na Erznožnika kot na Strliča. Stanonikova (2005, str. 43) omenja že spremenjeno obliko Ganza. Kaže, da je bila v tej hiši čevljarna. Potočnik (1990, str. 72) pravi, da so bili čevljarji pri Burniku, Ganzu in Fricu, Zajc (1999, str. 127) pa, da je okrog 1885 začel mojstrovati Jakob Burnik, po domače Ganza.

Dobračeva 21: Balantač

Leta 1825 je imela hiša pet zemljiških parcel, stala pa je na stavbni parceli št. 27. To je zadaj za mežnijo in Majnikom, blizu sedanjega Matička. Na vojaškem zemljevidu tam ni vrisane nobene hiše, temveč vrt grunta, katerega hiša je stala na mestu sedanjega Kočarjevega Grogata. Vendar je hiša številka 21 leta 1770 že obstajala, leta 1772 je bil njen lastnik kajzar Valentin Kavčič (roj. ok. 1746). Tukaj je živel tudi še 1804, ko se je pri 58 letih oženil (verjetno drugič) z Barbaro Majnik iz Nove vasi, ki je tudi štela že čez 50 pomladi. Je pa že pred letom 1786 hišo prepisal na hčer Alenko, ki je bila krščena za Heleno. Verjetno se je to zgodilo 26. 1. 1785, ko se je takrat 16-letna Helena Kavčič poročila z 20-letnim Gregorjem Pivkom iz Žirovskega Vrha 19. Po že znanem pravilu ta ni omenjen v urbarju, ampak le v katastru leta 1825. Že 1838, verjetno tudi še 1852, je bil gospodar Anton Pivk, domnevno njun sin. Zatem so se sem priselili ali priženili Kopači, domnevam, da iz sosednje hiše št. 23. Leta 1882 je tukaj gospodinjala Marija Bogataj, vdova Kopač (roj. 15. 9. 1855). Pri njej sta živela še njena mati Mina Bogataj (roj. 29. 7. 1824) in drugi mož Anton Žakelj (roj. 13. 5. 1841) iz Mrzlega Vrha 2.

Hišno ime Balantač je zdaj značilno za rodbino Kopač z Dobračeve, verjetno za tisto vejo, ki ima korenine v tej hiši. Po mnenju Stanonikove (2005, str. 41) izhaja iz osebnega imena Valentin. To pa bi bil lahko Valentin Kavčič, prvi znani lastnik hiše, ker pozneje tega imena pri tej hiši še nisem zasledila.

Dobračeva 22: Majnik

Hiša je stala na istem mestu kot danes že leta 1825 (stavbna parcela 30) in je takrat predstavljala skrajni rob strnjene vasi. Šlo je za manjšo kmetijo s hlevom in 14 zemljiškimi parcelami, ki je na seznamu posestnikov označena kot tretjinski grunt. Ta je na istem mestu vrisan tudi že na vojaškem zemljevidu.

Hišno ime je povezano s priimkom prvih znanih lastnikov. V letih 1772 in 1786 je bil gospodar namreč Gašper Majnik. Nato je prišlo do zamenjave priimka, bodisi zaradi ženitve ali zaradi prodaje posestva. Leta 1825 je bil lastnik Gregor Ovsenk, nekaj let pozneje pa seznam posestnikov navaja Marijo Ovsenk. Priimek Ovsenk se je obdržal pri hiši do 1875. Aprila tega leta se je namreč vdova Katarina Ovsenk (roj. Pivk 18. 4. 1852 na Dobračevi 28) znova omožila. Vzela je Jakoba Oblaka (roj. 4. 7. 1849) iz Žirov.

Dobračeva 23: Mačkova bajta, Kočarjev Grog

Hiša s štirimi zemljiškimi parcelami je leta 1825 stala na isti lokaciji kot danes, zadaj za Majnikom na stavbni parceli št. 26. Tam je na vojaškem zemljevidu vrisana glavna hiša grunta, leta 1772 pa sta na njegovem mestu že stali dve kajži, Dobračeva 21 in 23. Slednja je bila v lasti Luka Kopača, ki je bil gospodar tudi še 1786. Nato je prešla na njegovega domnevnega sina Janeza Kopača (roj. ok. 1788), verjetno 8. 1. 1806, ko se je oženil. Imel je 18 let, njegova nevesta Jera Burnik, ki je bila tudi z Dobračeve, pa 20. Poročni priči sta bila soseda, Majnikov Gregor Ovsenk in Balantačev Gregor Pivk. Koliko otrok sta imela Janez in Jera, ne vem. Je pa bil njun sin Miha Kopač (roj. 23. 9. 1826, u. 13. 3. 1883, por. z Mino Strel), ki je živel na Ledinici 6 pri Gričarju. Domnevam tudi, da sta imela vsaj še enega sina, ki se je priženil k sosеду na Dobračevo 21, njegovim

potomcem pa se še zdaj pravi Balantači. Kopačev leta 1838 ni bilo več v tej hiši, takratni lastnik je bil namreč Janez Selak (verjetno Čelešnikov), najpozneje leta 1844 pa ga je že nasledil Valentin Miklavčič. Od decembra 1844 do junija 1853 so v hiši umrli štirje člani družine Miklavčič, v naslednjih desetih letih pa še 19-letna Marija Šubic, triletna Marija Šubic in šestletna Marjana Guzelj.

Leta 1882 je v hiši živel Miha Jereb (roj. 28. 9. 1839) iz Žirovskega Vrha 55, kjer je hišno ime Kočar. Poročen je bil s precej mlajšo Marijo Podobnik (roj. 2. 9. 1875) iz Žirovskega Vrha 35, Trohovo. Nazadnje je v hiši gospodaril njun sin Gregor Jereb (roj. 11. 3. 1900), hiša je po njem dobila ime Kočarjev Grog. Če sodimo po SA, pa je bila pred tem znana kot Mačkova bajta, kar pomeni, da je približno med letoma 1840 in 1900 sodila k hiši na Dobračevi 30. Hiška danes še stoji, vendar je bila pred nekaj leti prenovljena. V njeni prvotni podobi pa jo je večkrat naslikal njen bližnji sosed, znani slikar Jože Peternelj – Mausar.

Dobračeva 24: Žnidar

Tudi ta hiša je že leta 1770 stala na sedanjem mestu, na obrobju Dobračeve v smeri proti Stari vasi. Leta 1825 je dobila stavbno parcelo št. 38, pripadalo ji je sedem zemljiških parcel¹⁶, njen lastnik je bil Gašper Otrin. Tako je bilo ime lastniku že v letih 1772 in 1786, glede na dolgo časovno razdobje bi lahko šlo za dva človeka, očeta in sina z enakim imenom. En Gašper Otrin je bil rojen okrog leta 1761, 1787 se je oženil z Nežo Kavčič iz Jarčje Doline, vendar je ob poroki prebival v Stari vasi 4, kar je sicer zelo blizu. Gašperja je kmalu po letu 1825 nasledil sin Primož Otrin (roj. ok. 1794, u. 30. 3. 1834), omenjen v urbarju in tudi na seznamu posestnikov kot tretjinski zemljak. Poročen je bil s Heleno Brenc, umrl pa je v starosti 39 let na Bedrihu. Verjetno je tam stala bajta njegove kmetije – hišno številko Dobračeva 42 je dobila leta 1833. Obe hiši je podedovala Primoževa vdova Helena Otrin (roj. ok. 1796), ki je vpisana leta 1838 v protokolu urbarja kot kajzarica. Leta 1839 se je drugič poročila in se preselila na Bedrih, lastnik Dobračeve 24 pa je postal Anton Trček. To ni bil prav dolgo, ker se je verjetno že leta 1842 vanjo vselil Franc Erznožnik (roj. 30. 8. 1820). Takrat se je namreč poročil z Elizabeto Kavčič (roj. 8. 11. 1819) z Dobračeve. Nasledil ju je sin Anton Erznožnik (roj. 3. 1. 1865, u. 1933), ki je omenjen na seznamu obrtnikov leta 1930 kot krojač. Po njem, morda pa že po njegovem očetu, je hiša dobila hišno ime Žnidar, danes Žnidarčk. Anton po pripovedovanju ni imel potomcev in je hišo zapustil sedanjim lastnikom, Enikovim.

Dobračeva 25: Krošljeva bajta, Balantačev Bine

Če sklepamo po vrstnem redu hišnih števil, je tudi ta hiša na sedanjem mestu stala že leta 1770. Njen lastnik je bil v letih 1772 in 1786 Valentin Frelih. Februarja 1803 je v njej živel 32-letni Janez Pivk, ki se je oženil z 22-letno Mico Selak z Dobračeve, Čelešnikovo. Leta 1825 je hiša dobila stavbno parcelo št. 39, pripadale pa so ji štiri zemljiške parcele. Njen gospodar je bil Anton Jerebc, ki ga je v urbarju nasledila Jera Jerebc, domnevno njegova vdova. Leta 1838 je bil lastnik kajzar Janez Jerebc. Poročen je bil z Nežo Erznožnik, tu sta se rodili njuni hčeri Neža (20. 1. 1828) in Mina (20. 1. 1835). Ti Jerebci bi bili lahko potomci Jožefa Jerebca, ki je bil leta 1772 lastnik enega izmed gruntov na Dobračevi.

Nato je bila hiša začasno prebivališče za različne družine. Na dan poroke 26. 6. 1836 je v njej živela 30-letna Maruša Otrin (roj. ok. 1806, hči Gašperja Otrina in Marije Kavčič), verjetno s sosednje Dobračeve 24. Ženin Blaž Frelih (roj. ok. 1794, sin Luka Freliha in Elizabete Kosmač) pa je bil star 42 let in doma z Zabrežnika 6. Med letoma 1845 in 1865 so v hiši umrli še 42-letni Jakob Majnik, 75-letna Margareta Zelenc, 14-mesečni Andrej Burnik ter 80-letna Marija Kramer.

V SA je na tem naslovu vpisan Albin Kopač (roj. 21. 2. 1901, u. 1982). Omenjen je tudi na seznamu obrtnikov iz leta 1930, po poklicu je bil čevljar. Po njem je hiša dobila hišno ime Balantačev Bine, saj je bil po rodu iz Balantačeve veje Kopačev. Prej naj bi bila to Krošljeva bajta. Morda je bila iz te rodbine že Neža Erznožnik, žena Janeza Jerebca, po drugi strani pa bi bila lahko bajta njihova šele med letoma 1865 in 1900 (za ta čas nimam podatkov o prebivalcih).

Dobračeva 26: Trček

Tudi ta kmetija je na današnji lokaciji vrisana že na vojaškem zemljevidu, hišno ime pa zelo verjetno izhaja iz priimka prvih gospodarjev. Leta 1772 je bil lastnik Anton Govekar, 1786 Jera Trček, za njo pa Janez Govekar. Vrstni red lastnikov napeljuje na misel, da se je Anton Govekar oženil z domačo hčerjo Jero Trček, za njo pa je dedoval njun sin Janez Govekar (roj. ok. 1771, u. 8. 1. 1846). Kmetijo je prevzel leta 1795, ko se je oženil z Marijo Kavčič (roj. ok. 1770) iz Nove vasi. Lastnik je bil tudi še leta 1825, ko je hiša dobila stavbno parcelo št. 40. Bil je tretjinski zemljak, kmetija je imela 10 zemljiških parcel. Domnevam, da sta Janez in njegova žena Marija imela hčer Elizabeto Govekar, ki je podedovala kmetijo in se poročila z Andrejem Kavčičem (roj. ok. 1805, u. 5. 4. 1863). V SA je leta 1882 vpisan njun sin, bajtar Jožef Kavčič (roj. 24. 4. 1840). Januarja 1904 se je poročil z Marijo Justin (roj. 29. 8. 1841) iz Žirovskega Vrha 45, Mr-lakovo. Verjetno gre za njegovo drugo poroko, saj sta bila oba z nevesto stara že 64 let. Iz prvega zakona je imel sina Janeza Kavčiča, ki se je istega leta kot oče oženil z Marijo Strlič s Sela (Primožič, 2002).

Stari gospodar Jožef je imel leto dni mlajšega brata Miklavža Kavčiča (roj. 5. 12. 1841, u. 25. 6. 1916). Ta se je 4. 2. 1874 oženil z vdovo Marijo Kavčič, katere dekliški priimek je bil prav tako Kavčič. Doma je bila z Breznice 10, priženila se je k Možinetu v Koprivnik 10, z drugim možem Miklavžem pa sta stanovala v Možinetovi bajti Koprivnik 11.

Dobračeva 27: Bizjak, Tavčarjev Johan

Leta 1825 je imela to hišno številko hiša oz. bajta s tremi zemljiškimi parcelami, ki je stala na stavbni parceli št. 25 – ob poti, ki je vodila od Čelešnika do današnjega Kočarjevega Grogata, približno na mestu današnjega Pagona. Hiša je obstajala že leta 1772, ko je bil njen lastnik Andrej Guzelj, že pred letom 1783 pa ga je nasledil domnevni sin Luka Guzelj. Leta 1825 in 1838 je bil gospodar Janez Guzelj (roj. ok. 1786, u. 10. 12. 1862). Poročen je bil z Marijo Pivk, okrog leta 1819 se jima je rodila hči Mina, ki je 1848 omožila Matevža Bruna iz Koprivnika 37. Janez je bil gospodar verjetno vse do svoje smrti, ker je umrl v tej hiši. Je pa v tistem letu že živel tukaj tudi naslednji gospodar, 29-letni Anton Govekar (roj. 30. 12. 1832 v Novi vasi 11, sin Jožefa Govekarja in Jere Bačnar),

ki se je 19. 5. 1862 oženil z Nežo Kavčič (roj. 8. 1. 1841, hči Urbana Kavčiča in Marije Kogovšek), Pelehanovo iz Mrzlega Vrha 1. Oba sta na tem naslovu vpisana tudi še leta 1882 v SA.

Povezave hišnega imena Bizjak s priimki lastnikov ni videti, tako da ga je hiša dobila morda šele v zadnjih sto letih. Gre namreč za bajto, ki je bolj podvržena spremembi hišnega imena kot kmetija. Po drugi strani pa bi mislili, da je bila pod tem imenom znana že leta 1882, saj so ga takrat vpisali v SA. Morda je hišno ime precej staro, včasih je bil priimek namreč prisoten na Dobračevi: pri sv. Lenartu je leta 1739 umrl dveletni otrok Janeza Bizjaka (Joanis Weziakh).

Dobračeva 28: Burnik

Hišno ime izvira iz priimka gospodarjev pred letom 1770. Na vojaškem zemljevidu je namreč na sedANJI lokaciji (med mežnijo in Mačkom) že vrisan grunt, 1772 je bil njegov lastnik Jakob Burnik. Leta 1825 je hiša dobila stavbno parcelo 24, imela je 10 zemljiških parcel in status tretjinskega grunta. Takrat je bil njen gospodar Jernej Albreht, leta 1828 pa Jurij Albreht. V urbarju priimka Albreht ni, tam je za celotno obdobje od 1786 do 1852 vpisano samo eno ime, Jernej Pivk (roj. ok. 1770, u. 15. 4. 1839). Jernej je bil poročen z Marijo Selak (roj. ok. 1782, u. 1. 4. 1845), nasledil pa ga je sin Luka Pivk (roj. ok. 1817). Ta se je februarja 1843 oženil z Mino Albreht (roj. ok. 1823, hči Jožefa Albrehta in Elizabete Kavčič), ki je takrat živela pri sosedu Majniku na Dobračevi 22. Hišo je nasledila njuna hči Marija Pivk (roj. 17. 9. 1844). Prvič je bila poročena Gantar, njen drugi mož pa je postal Janez Kopač (roj. 23. 12. 1841, sin Franca Kopača in Jere Kržišnik) iz Nove vasi 13. Oba sta omenjena kot kajžarja leta 1882 v SA. Po seznamu obrtnikov je leta 1930 tukaj stanoval čevljar Jakob Kotelj (1876–1957).

Nagrobni spomenik rodbine Zajec (Deklovi) na pokopališču Dobračeva / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Dobračeva 29: Pri dekli

Hišno številko Dobračeva 29 sta nosili dve različni hiši. Hišno ime Pri dekli je v SA izpričano za hišo, ki nosi to ime še zdaj. V njej sta stanovala Janez Zajec (roj. 27. 2. 1898) in njegova žena Marija Oblak (roj. 18. 12. 1898), ki sta se vzela leta 1923. Marija je bila iz Stare vasi 33, Janez pa z Dobračeve 43. Hišno ime naj bi izhajalo od prejšnje prebivalke, saj naj bi hišo zgradila ženska, ki je bila dekla pri Tomincu (Stanonik 2005, str. 126).

Leta 1825 je imela to hišno številko druga hiša, ki je stala na stavbni parceli št. 23, med Burnikom in Mačkom. Šlo je za tretjinski grunt z devetimi zemljiškimi parcelami, ki je bil Županov. V letih 1772–1852 so bili lastniki Miklavž, Tomaž in Matevž Grošelj. Kaže, da je po letu 1825 rabila kot bajta: marca 1847 je v njej umrla 62-letna Uršula Oblak, decembra 1856 pa 70-letna Neža Kavčič. Tudi Ivan Potočnik (1990, str. 72) pravi, da je včasih med Burnikom in Mačkom stala lesena bajta, ki so ji pravili Županova Pustota.

Dobračeva 30: Maček, Malnarčk

Mačkova hiša na
Dobračevi / Foto:
Polona Mlakar
Baldasin

Hiša je leta 1825 spadala k Hribčarjevemu gruntu, njen lastnik je bil tamkajšnji gospodar Anton Grošelj. Stala je na stavbni parceli 22, kjer je še zdaj Mačkova hiša. Po katastru so ji pripadale samo tri zemljiške parcele, okrog leta 1828 pa je na seznamu posestnikov opisana kot tretjinski grunt v lasti Luka Grošlja. V urbarju se hiša pojavi z letom 1826, takrat in tudi še 1838 je bil njen lastnik kajžar Blaž Grošelj, verjetno Hribčarjev. Marca 1832 je v hiši umrla njegova leto dni stara hči Marija, oktobra 1835 pa 22-letna Katarina Grošelj, verjetno Blaževa žena. Domnevam, da sta imela Blaž in Katarina tudi hčer Heleno Grošelj (roj. 2. 6. 1829), ki je nasledila hišo. Helena je bila namreč rojena v tej hiši in je tu živela tudi še 1882. Poročena je bila z Janezom Kopačem (roj. 31. 5. 1821) iz Nove vasi, ki je v urbarju vpisan kot naslednji lastnik za Blažem Grošljem. Njun sin Boštjan Kopač (roj. 14. 1. 1854) je imel z Ano Grošelj hčer Marijo Kopač (roj. 26. 6. 1888, umrla v Pančevu), naslednico te hiše. Poročila se je 23. 5. 1910 s Francem Seljakom (roj. 1. 2. 1884, u. 7. 6. 1916) z Ledinice 5, Ratačanovim. Hišno ime Maček je bilo pri hiši že pred letom 1882, v svojih zapiskih ga omenja tudi dobračevski kronist Ivan Potočnik. Zaradi visokih davkov je namreč Potočnikova kmetija okrog leta 1867 skoraj propadla. Gospodar Anton si je denar izposodil pri posojevalcu »Mačku«, in ker ga ni mogel vrniti, mu je moral prodati najlepšo njivo, veliko 1,75 ha, ki jo je bilo zares škoda (Potočnik, Gantar 2004, str. 135). Takrat je dobila ime Mačkova njiva, zdaj je to Mačkov travnik. Glede na čas dogajanja sklepam, da je bil ta posojevalec verjetno Janez Kopač.

Hišno ime zelo verjetno izvira iz priimka Maček. Značilen je bil npr. za Sestransko vas v fari Trata, od koder se je v Žiri primožilo kar nekaj Mačkovih deklet. Tako se še zdaj pišejo v starih Žireh, kjer najdemo Mačke tudi že leta 1739, ko je pri sv. Martinu umrl triletni otrok Martina Mačka. So pa tega leta živeli tudi na Dobračevi, saj je pri sv. Lenartu umrl 53-letni Janez Maček (Joannes Ma-

zikh). Morda hišno ime izvira še iz tistega časa, lahko pa bi ga s sabo prinesel tudi kdo od poznejših lastnikov.

Dobračeva 31: Martinec

Ta hiša je bila zgrajena med letoma 1770 in 1780 v smeri proti Selu. Šlo je za bajto, ki je 1825 dobila stavbno parcelo št. 79, imela pa je le dve zemljiški parceli. Stala je na sedanjem mestu, blizu kapelice na Selu. Zgradil jo je verjetno Andrej Ferlan, ki je bil njen gospodar tako leta 1786 kot tudi še 1825, nato pa ga je nasledil Tomaž Tratnik.¹⁷ Po urbarju je za Tomažem v hiši prebival Matevž Kavčič, decembra 1834 je umrla njegova hči Neža. Se pa ta priimek pojavlja tu že pred tem, leta 1785 (poroka 31-letnega Pavla Kavčiča in 26-letne Marije Zajc) in 1831 (smrt Martina Kavčiča). Za Kavčiči se v hišo spet vrne priimek Tratnik. V SA je leta 1882 kot gospodar vpisan Martin Tratnik (roj. 7. 11. 1800), ki je hiši verjetno dal hišno ime Martinc. Za njim je dedovala hči Marija Tratnik (roj. 31. 1. 1851), ki se je 28. 8. 1870 poročila z Antonom Moretom (4. 1. 1847) z Dobračeve 30.

Dobračeva 32: Šinkovec

Glede na to, da imata stavbi iste kmetije, ki stojita druga ob drugi v Rakulku, zelo različni hišni številki, se zdi verjetno, da je kmetija najprej imela številko Dobračeva 19. Ta je ostala mlinu, hiša, zgrajena kmalu po letu 1770, pa je dobila hišno številko Dobračeva 32. Hiša ima hišno ime po priimku prvih lastnikov. Leta 1772 je bil to Jakob Šinkovec, ki je umrl 3. 4. 1779 v svoji bajti na Dobračevi 14, star 80 let. Rojen je bil torej okrog 1699, gospodar pa je bil verjetno že leta 1740, ko je v fari sv. Lenarta zabeležena smrt njegovega štiriletnega sina Luka. Jakoba je nasledila domnevna hči Maruša Šinkovec, ki se je okrog leta 1782 poročila s Tomažem Ovsenkom. Njuna hči Maruša Ovsenk (roj. ok. 1790) se je leta 1819 poročila z Lukom Ferlanom iz Stare vasi 1, njen starejši brat Janez Ovsenk (roj. 10. 5. 1783) pa se je 10. 2. 1806 oženil z Marijo Eržen in podedoval kmetijo. Njen lastnik je bil tudi še leta 1825, ko je obsegala mlin, hišo in gospodarsko poslopje v Rakulku, bajto na Dobračevi 14 in osem zemljiških parcel. Priimek Ovsenk se je ohranil v mlinu na Dobračevi 19, pri hiši pa ne, ker se je dedovala po ženski liniji. Za Janezom je v urbarju vpisana Marija Ovsenk, verjetno njegova hči, omenjena je tudi leta 1838 v protokolu urbarja kot kajžarica. Marija Ovsenk (roj. ok. 1811, u. 15. 4. 1854) je bila poročena z Gašperjem Bogatajem (roj. ok. 1807, u. 8. 5. 1862), oba sta v mrliški knjigi označena kot polovična zemljaka. V tej hiši se jima je rodila hči in naslednica Katarina Bogataj (roj. 19. 4. 1829, u. pred 1878), ki se je 1860 omožila z Antonom Bogatajem iz Goropek 10. Po Katarinini smrti se je vdovec Anton 8. 7. 1878 oženil s Katarino Ovsenk (roj. 19. 4. 1851), Svetletovo iz Stare vasi 5. V tej hiši ga je nasledila hči Marjeta Bogataj (roj. 9. 7. 1884), ki se je 13. 9. 1909 poročila z Antonom Pišlarjem iz Raven 3.

V SA se naslov Dobračeva 32 pojavi še enkrat, tokrat s hišnim imenom Fortuna. Tu sta stanovala druga hči gospodarja Antona, Ana Bogataj (roj. 19. 7. 1881), ter njen mož Janez Bogataj (roj. 7. 4. 1877), Erženov iz Žirovskega Vrha. Na seznamu obrtnikov leta 1930 pa je na tem naslovu in s hišnim imenom Fortuna naveden mizar Jakob Fortuna (1885–1959).

Dobračeva 33: Kloboček

Ta hiša je bila zgrajena v bližini sedanjega otroškega igrišča. Po katastru je imela stavbno parcelo št. 46, pripadala pa ji je le zemljiška parcela, na kateri je stala. Njen prvi znani gospodar je bil Boštjan Majnik (roj. ok. 1770, u. 14. 1. 1835), ki je vpisan v urbar z letom 1808. Njegovi ženi je bilo verjetno ime Marija (roj. ok. 1762, u. 10. 9. 1842). Boštjana je nasledil Matevž Majnik, lastnik leta 1825¹⁸. Poročen je bil z Rezo Bačner. Med letoma 1840 in 1854 so jima umrli štirje otroci, nasledil pa ju je sin Blaž Majnik (roj. 22. 1. 1832), v SA označen kot bajtar. Februarja 1860 se je oženil z Marijo Čeferin (roj. 18. 4. 1837) z Breznice 9, med letoma 1861 in 1864 so se jima rodili in tudi umrli štirje otroci. Izvor hišnega imena povezuje Stanonikova (2005, str. 53) z besedo klobuk oz. kloboček. Zelo verjetno je, da je bil eden od Majnikov po poklicu klobučar, po letih sodeč najbrž Blaž. Rado Jan (2002, str. 87) namreč omenja, da je leta 1880 poleg klobučarja Franca Žaklja iz Nove vasi obstajal tudi eden na Dobračevi, za katerega pa žal ne ve, kdo je bil, ker ga statistični vir ne navaja.

Dobračeva 34: Tinčnova bajta, Pucar

Hiša v urbarju ni omenjena. Zdi se, da sta imeli to hišno številko dve hiši na popolnoma različnih lokacijah, obe bajti brez lastnih zemljiških parcel pa sta 1825 pripadali Tinčnovemu gruntu, Francu Oblaku z Dobračeve 6.

Leta 1825 je imela številko 34 hiša brez zemlje na stavbni parceli št. 47. Ta bajta je stala ob sedanjem otroškem igrišču, na mestu Murove hiše na Čevljarski ulici.

Je pa verjetno že kmalu nato hišna številka prešla na drugo Tinčnovo bajto, ki leta 1825 še ni imela svoje hišne številke in je stala v Rakulku na stavbni parceli 33. Hišno ime Pucar je namreč zdaj značilno za to hišo. Januarja 1833 je v njej umrl 11-letni Urban Strlič, februarja 1859 pa 73-letna Elizabeta Otrin. Leta 1882 je na tem naslovu vpisan Blažič Andrej (15. 2. 1888–22. 2. 1916), morda Županov.

O izvoru hišnega imena obstajata dve razlagi, obe povezani z gospodarsko dejavnostjo. Njen lastnik bi bil lahko konjederec, v spominih domačinov pa živi kot brivec (Stanonik 2005, str. 95, 140).

Dobračeva 35: Zet

Hiša je v urbarju vpisana z letom 1826, kot lastnik je naveden Lovro Kavčič. Ta je vpisan tudi v katastru leta 1825 kot lastnik ene zemljiške parcele št. 221 in dveh stavbnih parcel št. 37 in 46. Ugotovila sem, da je stavbno parcelo 46 imela hiša Dobračeva 33, ki je stala ob sedanjem igrišču. Hišno ime Zet pa je še zdaj značilno za hišo v Rakulku. S katastrskega načrta je razvidno, da se tam nahaja stavbna parcela 37, hiša pa stoji na pripadajoči ji zemljiški parceli 221¹⁹.

Za Lovrom Kavčičem je imela hiša do leta 1852 še dva lastnika, Štefana Pivka in Jurija Kavčiča. Leta 1836 je v njej umrla 16-letna Agata Kavčič, januarja 1853 novorojenček očeta Jurija Kavčiča, aprila 1854 pa 71-letna Katarina Kavčič. V parcelnem protokolu katastra je stavbna parcela prečrtana, zraven pa je napisana letnica 1856. Verjetno je takrat spet zamenjala lastnika, za hišo je bil pozneje namreč značilen priimek Strlič.

Hišno ime Zet naj bi označevalo status lastnika (Stanonik 2005, str. 88). Ta se je verjetno priženil na grunt in postal zet tamkajšnjega gospodarja, bajto pa je

za doto dobila domača hči. Na katerega izmed lastnikov se to nanaša, se brez rodovnika seveda ne da ugotoviti. Zelo verjetno na prvega, Lovra Kavčiča. Če sodimo po lokaciji parcel, so te verjetno spadale k Tinčnovemu gruntu, tam pa je v ustreznem času prišlo tudi do spremembe priimka, iz Oblaka v Kavčiča med letoma 1825 in 1828.

Dobračeva 36: Tominc, Urban, Arhar

Kljub zapisu priimka v katastru in urbarju, ki bolj spominja na Jesih, pa so se lastniki verjetno pisali Jež, tak je namreč zapis v matičnih knjigah. Naslov se prvič pojavi z letom 1825, kot lastnik je v urbarju vpisan Simon Jež (roj. ok. 1788, u. 18. 12. 1833, star 45 let), v katastru pa Helena Jež. V lasti sta imela skromno bajtico in hlevček na stavbnih parcelah št. 15 in 16 ter dve zemljiški parceli. Stavbi sta stali nad sedanjim pokopališčem oz. nad takrat obstoječo Šinkovčevo bajto. Simona je po urbarju nasledil domnevni sin Gregor Jež (roj. ok. 1803, u. 10. 9. 1854). Poročen je bil s Heleno Kopač, verjetno pa sta imela vsaj tri otroke. Okrog leta 1837 se jima je rodil sin Janez Jež, ki se je 8. 6. 1857 poročil s Katarino Primožič (roj. ok. 1830, u. 15. 4. 1865), Žuštovo iz Koprivnika 3. Njuna hči je bila verjetno tudi Helena Jež, ki se je 1865 poročila z Janezom Zajcem (roj. 1825 v Jarčji Dolini 16) z Dobračeve 3, v tej hiši je aprila 1857 umrl njun šestmesečni sin Janez Zajc. Tretji Gregorjev otrok pa naj bi bil Urban Jež (roj. 24. 1. 1834, u. 28. 4. 1898), poročen z Nežo Semič (1. 1. 1843–2. 10. 1909). Oba sta na tem naslovu vpisana v

SA, na pokopališču pa še stoji nagrobnik z njunima fotografijama. Bila sta trgovca: Neža Jež je v družinskem arhivu Svetletovih omenjena kot upnica, pa tudi Potočnik (1990, str. 73) piše, da je Tominka Neža s kupčijo obogatela.

Hišno ime Tominc, ki je pozneje izpričano tudi za hiši na Dobračevi št. 3 in 44, izhaja iz te hiše. Povezano je z njenim prvim lastnikom Simonom Ježem, ki se je sem priselil okrog leta 1825 ali nekaj let pred tem. Morda s Tolminskega, bolj verjetno pa kar iz Koprivnika ali Oselice. Tamkajšnje prebivalce Žirovci še zdaj označujejo kot Tolmince, priimek Jež pa se npr. pojavlja med 1775 in 1788 pri Dermeku v Koprivniku 22, ki spada pod faro Ledine, takrat pa je sodil še pod žirovsko.

Drugo hišno ime Urban se očitno nanaša na Urbana Ježa, medtem ko mora biti zadnje Arhar mlajšega izvora in se je na Dobračevo morda preneslo iz Javorjevega Dola²⁰.

Dobračeva 37: Lemovic, Kristan, Šimončik

Hišno številko je imela leta 1825 hiša na stavbni parceli 92, ki zdaj sodi v naselje Selo. Lastnih zemljiških parcel ni imela, pripadala pa je Županovemu Tomažu Grošlju z Dobračeve 9. V urbar je vpisana z letom 1825, ko je v njej živel Matevž Kristan (roj. ok. 1789, u. 1. 3. 1845).

Nagrobni spomenik rodbine Jež (Tomincovi) na pokopališču Dobračeva / Foto: Polona Mlakar Baldasin

V SA je ta hiša vpisana dvakrat. Prvič ima hišno ime Kristan in Šimončk. V njej je stanoval, Simon Kristan (roj. 3. 10. 1829, sin Matevža Kristana in Anice Potočnik), leta 1850 se je oženil z Jero Vehar (roj. 17. 3. 1830) iz Raven. Drugič je vpisana s hišnim imenom Lemovic, takrat je v njej živel Janez Kristan (roj. 18. 8. 1872). Prvič se je oženil leta 1895 z Nežo Gruden iz Ljubljane, drugič pa 1897 z Marjano Kavčič (roj. 22. 1. 1870) iz Nove vasi 14.

Dobračeva 38: Kališar

Hiša leta 1825 še ni obstajala, pa tudi urbar je do leta 1852 ne omenja. V SA je kot njen prvi prebivalec naveden Pavel Jesenko (roj. 24. 6. 1882), poročen leta 1909 s Terezijo Bogataj (roj. 15. 10. 1883). Leta 1930 pa je v hiši stanoval mizar Franc Miklavčič (1904–1983).

V tej hiši je bila rojena tudi Marija Stanonik. Po hišnem izročilu naj bi se ime Kališar v začetku 20. stoletja preneslo z Gabrške Gore na Žirovski vrh, od tam pa šele leta 1926 na Dobračevo (Stanonik 2005, str. 63, 143). Ker pa je za to hišo izpričano že pred tem, gre morda za prvobitno hišno ime, ki označuje lokacijo hiše. Pomeni namreč močviren, moker oz. blaten kraj ali pa izvir studenca. Pred izsuševanjem travnikov ob Sori je bilo to področje močvirno, hiša je bila ena izmed prvih postavljenih na tem terenu, mimo nje pa teče tudi potok.

Dobračeva 39: Na tratah

Hiša je bila postavljena po letu 1825, pa tudi urbar je do 1852 ne omenja. Obstajala pa je že leta 1863, ko je v njej živela 31-letna vdova Jera Eržen (roj. 4. 5. 1832), hči Franca Petriča in Urše Kavčič. Tega leta se je znova poročila z Lukom Revnom (roj. 15. 10. 1829, sin Luka Revna in Helene Seljak) iz Žirovskega Vrha 7.

Hišno ime najbrž označuje lokacijo hiše (Stanonik 2005, str. 77).

Dobračeva 40: V skalah

Hišna številka v katastru ni vpisana, pojavi pa se v urbarju leta 1826, ko je vpisan Jožef nečitljivega priimka. Po pripovedovanju Ivana Potočnika (2004) naj bi tukaj stala Potočnikova bajta, ki jo je za doto dobila domača hči Marija, ko se je 1859 poročila s Hlipčarjevim Tinetom. Oba sta vpisana tudi v SA. Marija Potočnik (roj. 4. 9. 1840) je bila hči Janeza Potočnika in Magdalene Rejc z Dobračeve 8, Valentin Grošelj (roj. 14. 2. 1834) pa sin Valentina Grošlja in Marije Kržišnik z Dobračeve 2. Ivan Potočnik nam pove, da sta imela štiri otroke, doma je ostal Martin. Ta je imel sina Tineta, ki je hišo po prvi svetovni vojni prodal Majniku in kupil hišo »Na pepelci« na Ledinici, po drugi svetovni vojni pa je ostal na Koroškem. Ta Tine je bil Valentin Grošelj, ki se je 14. 9. 1919 oženil s Katarino Eniko (roj. 19. 4. 1898 pri Eniku na Mrzlem Vrhu 8), ki je v času poroke živela »Na Kovku« v Jarčji Dolini 15 pri materi in njenem drugem možu. Morda je kupil hišo na Ledinici zato, ker je stala v neposredni bližini ženinega doma.

Stanonikova (2005, str. 68) meni, da je hišno ime povezano z besedo skala, kar naj bi se nanašalo na ostanke bližnjega gradu ali utrdbe. Hiša stoji v bregu, nad pokopališčem.

Dobračeva 41: Kovač

Tudi ta hiša v katastru še ni omenjena. Verjetno je bila zgrajena kmalu potem, saj je bil po urbarju 1826 njen lastnik Anton Potočnik, 1834 pa Martin More. So pa Moreti živeli tu že nekaj let pred tem. Marca 1824 se je na tem naslovu rodila Helena More, hči Martina Moreta in Helene Možina, njen brat Jakob More pa je bil nekaj let zatem (3. 7. 1831) rojen v Stari vasi 7. Izučil se je za kovača, se leta 1855 oženil z Marijo Demšar (roj. 18. 6. 1825) iz Žirov in leta 1882 stanoval v tej hiši. Verjetno je po njem hiša dobila hišno ime, čeprav ni izključeno, da je bil kovač že njegov oče. Kovač je bil tudi Ivan More (1893–1969), po letih sodeč Jakobov vnuk. Leta 1923 se je oženil z Marjano Seljak (roj. 11. 12. 1901), Merlakovo iz Korit 4 – tam je bila doma njena mati Marija Mohorič, oče Janez Seljak pa se je priženil iz Sovre 4. Leta 1930 se je hiši reklo Kovač v klancu. Kovačije zdaj ni več, hiša še stoji, klanec se pa še zdaj imenuje Kovačev.

Dobračeva 42: Bedrihar

Tudi ta hiša v katastru še ni omenjena, v urbar pa je vpisana z letom 1833. Njen takratni gospodar je bil Primož Otrin (roj. ok. 1794, u. 30. 3. 1834), ki se je na Bedrih verjetno priselil od sedanjega Žnidarčka (glej Dobračeva 24) in leto zatem tu umrl. Morda je tukaj stala bajta njegove kmetije, kar bi bilo treba preveriti v katastru k. o. Žirovski vrh, kamor spadajo zemljišča na Bedrihu. Hišo je podedovala Primoževa vdova, Helena Otrin (roj. ok. 1796, hči Martina Brenceta in Neže Brodnik ali mogoče Burnik). Februarja 1838, ko je bila stara 42 let, se je poročila s precej mlajšim 24-letnim Jožefom Kolencem (sin Antona Kolenca iz Stare vasi 19 in Neže Govekar z Dobračeve), naslednje leto pa se jima je rodil sin Urban Kolenc. Sočasno z njimi so v hiši bivali tudi Burniki. Triletni Anton Burnik je umrl leta 1837, osemletni Boštjan leta 1838, tega leta pa se je rodila tudi Terezija, hči Blaža Burnika in Marije Erznožnik.

V SA je na tem naslovu vpisan novohišar Anton Kavčič (roj. 21. 1. 1830, u. 2. 1. 1908) iz Osojnice 5. Na dan poroke 24. 2. 1862 je stanoval pri Kamšku v Novi vasi 23, medtem ko tašča ve povedati, da je bil Polonkarjev. Anton je bil sin Tomaža Kavčiča in Terezije Kolenc. Njegova žena je bila Helena Erznožnik (roj. 10. 5. 1842, u. 2. 10. 1910) iz Nove vasi 8 (hišno ime Corn), hči Jakoba Erznožnika in Marije Žakelj.

Mladoporočenca Anton in Helena Kavčič sta po poroki prebivala v Račevi 19, kjer so se jima rodili prvi trije otroci, po letu 1870 pa sta se preselila na Bedrih, kjer so bili rojeni še trije. Imela sta torej šest potomcev, pet hčera in sina. Hči Katarina (roj. 26. 4. 1864, u. 24. 4. 1950) se je poročila Malavašič v Podlipo, Marija (roj. 1. 10. 1866) je menda tudi živela v Podlipi, Helena (roj. 7. 5. 1873) in Janez (roj. 12. 5. 1883, u. 23. 12. 1933) pa na Jesenicah. V Žireh sta ostali Johana in Marija. Johana (roj. 18. 4. 1881) se je leta 1915 poročila z Antonom Modicem z Dobračeve 84. Marjana (roj. 26. 1. 1870, u. 14. 9. 1941) pa je ostala doma in se junija 1899 omožila s Štefanom Oblakom (roj. 24. 12. 1872, u. 14. 8. 1939) iz Lučin.

Izvor hišnega imena je prava uganka, verjetno je izpeljano iz ledinskega imena (Stanonik 2005, str. 78). Na katastrskem načrtu k. o. Žirovski vrh je ta kraj označen z imenom Na Bedrico, tako leta 1825 kot tudi 1869. Morda bi res lahko šlo za izpeljanko iz besede na Berdih oz. na Brdih: sosednji lokaciji sta

na načrtu namreč označeni kot Debelo brdo (Debellin Verdu) in Malo brdo (U Mallin Verdu). Bedrih je omenjen tudi na mapi k. o. Dobračeva leta 1825 z naslednjimi imeni: Pod Vedrich na raun, Pod Vedrich in Vedrich Grappa.

Dobračeva 43: Matičk

V katastru te hišne številke še ni, v urbarju pa se pojavi z letom 1836, ko je bil gospodar Blaž Frelih (roj. ok. 1792, u. 27. 10. 1862). Po rodu je bil mogoče iz Zabražnika 6, na Dobračevo pa se je priženil (glej Dobračeva 25). Poleg Blaža Freliha sta v tej hiši umrli tudi 69-letna Helena Pivk (u. 19. 12. 1837) in 12-letna Neža Frelih (u. 7. 7. 1857).

Na seznamu obrtnikov leta 1930 je na tem naslovu vpisan čevljar Matija Zajec (1870–1943), po katerem bi hiša lahko dobila hišno ime.

Dobračeva 44: Jež – Tominc

V urbarju se hiša pojavi šele leta 1845. Njen lastnik je bil Matija Semič, poročen z Mino Potočnik. Njun sin Janez Semič je bil rojen 1845 na Dobračevi 43, umrl pa je tukaj, star le štiri mesece. Leta 1862 in 1863 sta umrla še dva domnevno njegova otroka, 11-letni Luka in triletni Jernej Semič. Njegova hči je bila najbrž tudi Neža Semič (roj. 1. 1. 1843), ki je vzela za moža Urbana Ježa (glej Dobračeva 36). Po njem je hiša dobila tudi hišno ime. Leta 1930 je v njej živel trgovec s teleti Janez Jež (1871–1952), domnevno sin Urbana Ježa in Neže Semič.

Tabela 1: Seznam hiš na Dobračevi po franciscejskem katastru leta 1825, katastrska občina Dobračeva

Hišna št.	Stavbna parcela				Število zemljiških parcel
	št.	klaftre ²	m ²	namembnost *	
1	78	34,17	122	H	1
2	2	39,20	140	g	
	3	175,12	627	H + d + h	40
3	4	74,58	267	h + d	
	5	56,00	200	H + d	1
4	6	275,63	987	H + d + h	38 + 1 k. o. Žiri
5	7	180,38	646	H + d + h	37 + 3 k. o. Ledinica
6	8	131,07	469	H + d + h	25 + 8 k. o. Ledinica
	33	34,92	125	H	
7	11	120,00	430	H	35
8	10	205,88	737	H + d + h	46
9	9	293,07	1045	H + d + h + g	52
10	12	87,50	313	H	3
11	21	43,20	155	H	13
12	20	63,86	229	H	7
13	13	32,00	115	H	10
14	14	20,90	75	H	1
15	18	171,70	615	H + d + h + g	8 + 1 k. o. Žiri
	19	31,66	113	H	
16	17	45,60	163	H	8
17	31	20,21	72	H	1
	32	91,33	327	h + d	
18	29	37,60	135	H + d	9
19	36	22,78	82	mlin	
20	28	98,93	354	H	11
21	27	45,36	162	H	5
22	30	72,47	260	H + h	14
23	26	41,42	148	H	4
24	38	45,90	164	H	7
25	39	47,30	169	H	4
26	40	62,40	223	H	10
27	25	45,90	164	H	3
28	24	72,85	261	H	8
29	23	60,64	217	H + d	9
30	22	30,80	110	H	3
31	79	26,79	96	H	2
32	34	17,05	61	g	
	35	63,75	228	H	8
33	46	46,75	167	H	1
34	47	49,00	175	H	0
35	37	28,20	101	H	1
36	15	13,02	47	H	2
	16	5,40	19	h	
37	92	27,04	97	H	0

* H = hiša, h = hlev, g = gospodarsko poslopje, d = dvorišče

Tabela 2: Gospodarji hiš na Dobračevi v letih 1772–1882

	1772–1783 ^a	1786–1852 ^b	1825 ^c	ok. 1828 ^d	1838 ^e	1882 ^f	1882 ^f
Hišna št.							Hišno ime
1		Marusha Heinricher, Magdalena Peternel, Georg Albrecht	Gregorio Erschenoricht		Georg Albrecht		Sedejeva Katra
2	Josephus Grosse	Anton Groschel, Valentin	Antonio Grosel	Valentin Grosel, 1		Lovre Grošelj, zemljak	Hribčar
3		1834: Valentin Seitz, Anton Ganthar	Antonio Patoschnig	Jos. Potoshnig, 1		Janez Gantar, bajtar	Gantarjev Janez
4	Georgius Ganthar	Jury Gonthar, Sebastian	Sebastiano Gantar	Seb. Ganthar, 1		Peter Gantar, zemljak	Gantar
5	Andre Mliner	Andre Mliner, Johann Wogathay, Lucas Oblak	Giovanni Vagatay	Johan Wogathay, 1		Oblak Janez, zemljak	Jerebc
6	Valentin Sterliz	Valentin Sterliz, Miza Oblak	Francesco Oblack	Miz. Kautschitsch, 1		Anton Kavčič, zemljak	Tinčna
7	Joes. Jerebiz, Simon Ofsenk	Marusha Heinricher, Magdalena Peternel, Matthaus Naglizh	Gregorio Erschenorich	Marg. Peternell, 1		Matevž Kristan, gost	Kristan, Zetov Janez
8	Michaël Potozhnik, 2	Micha Pototschnick, Anton, Johan	Antonio Patoschnig	Johan Potozhnik, 1		Anton Potočnik, zemljak	Potočnik
9	Nicolaus Grosel, 2	Niclas Groschel, Tomas, Matthaus	Tomaso Grosel	Matth. Grosel, 1		Franc Blažič, zemljak	Blažič
10			Tomaso Grosel	Matth. Grosel, 1		Matevž Gantar, gost	Hribčarjev Franc
11	Valentinus Sellak, unt.	Gregor Selack, Joanes	Giovanni Sellak		Johann Sellak	Martin Seljak, ¼ zemljak	Čelešnik
12	(Josephus Ferlan)	Marusha Sova, Andreas Mlinar	Valentino Mliner	And. Mliner, 1/3	Andreas Mlinar	Franc Trpin, bajtar	Trpin
13	(Martin Koller, Joan. Schinkouz Saiz)	Maria Piuck, Niklaz Peternel	Paulo Kautsitch	N. Peternel, 1/2	Niklaus Peternel	Anton Kavčič, kajžar	Kolar
14			Giovanni Osenk			Matevž Žakelj, čevljar z Goropek	Šinkovcova bajta
15	Valentinus Jasbiz	Jerra Goveckar, Joseph Jasbitz, Janez Polenšek	Giuseppe Jasbitz	Jos. Jasbitz, 1/3	Joseph Jasbiz	Janez Poljanšek	Modrijan
16	Jacobus, Anna Lukantschiz, Georg Karshisnig, unt.	Anza Luckanteshitsch, Agnes Shubitz, Matthaus Erznožnik	Steffano Subtz		Matthaus Ershnoschnik	Matevž Erznožnik, 1/3 zemljak	Krošelj
17	Joannes Schubiz, Andreas Paulin, unt.	Andre Paulin, Gregor Reuven, Anton	Gregorio Reuven		Anton Reuven	Janez Klemenčič, kajžar	Na potocih
18	Andreas Blasitsch Moshina	Andre Moschina, lantfal.	Mesnaray			Lovrenc Možina, mežnar	Mežnija
19						Janez Ovsenk, 1/3 zemljak, mlinar	Šinkovcov malen
20	Antonius Reschnoschnik, unt.	Anton Reschnoschnik, Kaspar, Matthaus, Johann Erznožnik, Johann Strlič	Gregorio Erschnorich		Matthaus Ershnoschnik	Janez Strlič, bajtar	Hans
21	Valentinus Kautschiz, unt.	Alenka Kautschitsch, Anton Piuk	Gregorio Puick		Anton Piuk	Marija Bogataj, vdova Kopač	Balantač

DOBRAČEVA

	1772–1783 ^a	1786–1852 ^b	1825 ^c	ok. 1828 ^d	1838 ^e	1882 ^f	1882 ^f
Hišna št.							Hišno ime
22	Casparus Maynik	Kasper Mainick, Gregor Oufsenik	Gregorio Osenk	Maria Osenk, 1/3		Jakob Oblak, 1/3 zemljak	Majnik
23	Lucas Kopatsch, unt.	Lucas Kopatsch, Joanes, Johann Sellack, Valentin Miklauzhizh	Giovanni Kopatsch		Johann Sellak	Miha Jereb	Mačkova bajta, Kočarjev Groga
24	Casparus Ottrin	Kasper Votrin, Primus, Anton Terzhik	Gaspero Ottrin	Primus Otrin, 1/3	Helena Ottrin	Franc Erznožnik, kajžar	Žnidar
25	Valentinus Frölich, unt.	Valentin Frolich, Anton Jerebtz, Gertraud Jerebtz	Antonio Jerebetz		Johann Jerebiz	Albin Kopač	Krošljeva bajta, Balantačev Bine
26	Antonius Govekar	Jerra Tertscheck, Jochann Gabekar	Giovanni Goveker	Johan Gobe- kar, 1/3		Jože Kavčič, bajtar	Trček
27	Andreas Gussel, Lucas, unt.	Lucas Gusel, Joanes	Giovanni Guzel		Johan Gusel	Anton Govekar	Bizjak, Tavčarjev Johan
28	Jacobus Wurnik	Jernij Piuck	Jerny Albrecht	Jurij? Albreht, 1/3		Janez Kopač, kajžar	Burnik
29	Martinus Jessenko	Niclas Groschel, Matthaas, Thomas	Tomaso Grosel	Math. Grosel, 1/3		Janez Zajec	Pri dekli
30		Blas Groschel, Johann Kopazh	Antonio Grosel	Lukas Grosse, 1/3	Blas Groschel	Janez Kopač, kajžar	Maček, Malnarček
31		Andre Ferlan, Thomas Tratnig, Matthaas Kauzhizh	Andrea Ferlan			Martin Tratnik	Martinec
32	Jacobus Schinkouz, Thomas Ofsenik	Thomas Aussenick, Jochan, Maria Ousenik, Kaspar Wogathay	Giovanni Ossenik		Maria Aussenik	Anton Bogataj, 1/2 zemljak	Šinkovec
33		1808: Sebastian Mainik	Matteo Meinig			Blaž Majnik, bajtar	Kloboček
34			Francesco Oblak			Blažič Andrej	Tinčnova bajta, Pucar
35		1825: Lorenz Kautschitsh, Stephan Piuk, Georg Kauzhizh	Lorenzo Kausitch				Zet
36		1825: Simon Jessich, Gregor	Ellena Jessik			Urban Jež, Neža Semič	Tominc, Urban, Arhar
37		1825: Matthaas Kristan	Tomaso Grosel			Simon Kristan, Janez Kristan	Lemovic, Kristan, Šimonček
38						Pavel Jesenko	Kališar
39						Luka Reven	Na tratah
40		1826: Joseph ?				Valentin Grošelj	V skalah
41		1826 Anton Potoshnig, 1834 Martin Morre				Ivan More	Kovač
42		1833: Primas Otrin			Helena Ottrin	Anton Kavčič	Bedrihar
43		1836: Blasius Frohlih					Matiček
44		1845: Matthias Shemiz					Jež, Tominc

^a Urbar podružnične cerkve sv. Lenarta na Dobračevi 1772–1783

^b Urbar podružnične cerkve sv. Lenarta na Dobračevi 1786–1852

^c Franciscejski kataster 1825: abecedni seznam lastnikov in seznam stavbnih parcel

^d Seznam škofjeloških podložnikov v okraju Idrija

^e Urbar podružnične cerkve sv. Lenarta na Dobračevi 1786–1852, Protokol

^f Status animarum, fara sv. Martina v Žireh

Opombe

¹ To so bili Hannse Gossar, Ruprecht Tolminatz, dvojni gruntar Gregor Strelatz, Michel Pitschekh, Crisse Petak (sirnica), Martin Streytt, Michel f. Caspar in Simon Saklitsch (sirnica).

² Gruntarji so bili Ivan Strelec (kupil je zadolženo kmetijo od Boštjana Kalčiča), Gregor Reven, Andrej Naglič (zapustil jo je hčeri Majdi), Primož Strelec, Peter Hainricher, Marko Obriven, Majda Ultrin (podedoval sin Jernej, sedanji lastnik je Lenart Kalčič), Matija Trepal in Jakob Pivek. Dvojnega grunta ni bilo več, obstajali pa sta še obe sirnici v lasti Petra Heinricherja in Lenarta Kalčiča, slednji je imel tudi hišni mlin. Sedem kmetij je plačevalo okrog sedem goldinarjev davka, Naglič in Heinricher pa po 10. Ta dva sta plačevala tudi krčmarino. Pri Jakobu Pivku je omenjeno, da seje pšenico, rž, ječmen, ajdo, oves in lan ter redi 10 glav goveje živine in dva konja.

Imena 10 kajzarjev bi morali iskati v posebnem razdelku kajzarjev. Vsega skupaj jih je v žirovski županiji omenjenih 66, vendar brez naslova. Mislim, da bi na Dobračevo lahko umestili dva, pri katerih je navedeno, da desetino (enako kot na Dobračevi) pobirajo Fanklovi dediči in poljanski župnik. To sta bili Lucija Jurkovec (njeno kajžo je kupil Jakob Pivek, za katerega vemo, da je bil gruntar z Dobračeve) in Maruša Zelenec, navedeni pod zaporednima številka 5 in 9. Glede na to, da sta obe vpisani na začetku seznama, je možno, da so kajzarji popisani po naseljih. V tem primeru bi deset dobračevskih kajzarjev morali iskati med zaporednimi številkami od 1 do 10 ali pa od 5 do 14.

³ Iste lastnike je leta 1783 in 1786 imelo 17 hiš na Dobračevi (Dobračeva 2, 4, 6, 8, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 27 in 32), Nova vas 11, Žirovski Vrh 45, 46 in 49. Lastniki so se spremenili pri hišah Dobračeva 1, 5, 12, 13, 21, 26, 28 in 31, Zabrežnik 1 ter Žirovski Vrh 47 in 48. Nekatere sem lahko identificirala s pomočjo podatkov iz matičnih knjig (npr. Dobračevo 21 in 26), pri preostalih sem si pomagala z lokacijo vpisa v urbarju. Lastniki v urbarju niso vpisani po naključnem vrstnem redu, ampak sistematsko.

V urbarju 1772–1783 so začeli s sedmimi velikimi gruntarji v središču vasi ob cerkvi. Prvi je dvojni gruntar Miklavž Grošel, sledijo pa dvojni gruntar Miha Potočnik, Jožef Jerebec, Jožef Grošel, Jurij Gantar, Andrej Mlinar in Valentin Strlič. Pet izmed teh je omenjenih tudi leta 1786, tako da vemo, da so bili lastniki Dobračeve 9, 8, 2, 4, 5 in 6. Neidentificiran je ostal le Jožef Jerebec, ki ga je 1783 nasledil Simon Ovsenk in bi torej moral biti lastnik Dobračeve 1 oz. 7.

Za gruntarji z Dobračeve so popisani tisti v Žirovskem Vrhu. Teh je leta 1786 šest, enako kot v letih 1772–1783. Trije grunti imajo v obeh urbarjih iste lastnike (Andrej Justin, Mihael Kristan in Jakob Pivk iz Žirovskega Vrha št. 45, 46 in 49), trije pa ne več (leta 1772 so vpisani Gašper Pivk, Janez Peternel in Anton Mohorič, ki ga je nasledil Valentin, leta 1786 pa Maruša Petrič iz Zabrežnika 1, Valentin Vehar iz Žirovskega Vrha 47 in Neža Primožič iz Žirovskega Vrha 48, vulgo Petelin).

Nato je popisanih 14 manjših gruntarjev in kajzarjev z Dobračeve. Najprej Jakob Šinkovec v Rakulku, nato še tistih pet, ki so imeli hiše na zgornji Dobračevi, v smeri od cerkve do vaškega vodnjaka (Martin Koler, Jožef Ferlan, Valentin Jazbec, Ana Lukančič in Janez Šubic). Sledi osem hiš na drugi strani ceste, v obratni smeri od Majnika do Čelešnika (Gašper Majnik, Anton Režnožnik, Valentin Kavčič, Luka Kopač, Andrej Guzelj, Jakob Burnik, Martin Jesenko in Valentin Selak). Nato so vpisane štiri hiše, ki niso ležale v strnjeni vasi, ampak so bile raztresene v smeri proti Stari vasi: Jurij Kavčič (leta 1786 gospodar v Novi vasi 11) ter Gašper Otrin, Valentin Frelih in Anton Govekar, ki so bili leta 1786 lastniki Dobračeve 24, 25 in 26. Edina hiša, ki izstopa iz logičnega vrstnega reda, je mežnija, ki ni vpisana glede na lokacijo hiše, ampak ima – verjetno zaradi statusa – posebno, zadnje mesto v urbarju.

Tudi v urbarju 1786–1852 so hiše popisane po lokaciji, vendar je vrstni red drugačen in predvsem na začetku precej zmešan. Začne se z dvema hišama na mestu današnjega Matička in Pagona (Dobračeva 27, 21), ki jima sledi Čelešnik (Dobračeva 11). Te tri hiše so sosedje, vse imajo status kajž, postavljene pa so na zemlji, kjer je bil pred tem na vojaškem zemljevidu vrisan grunt. Sledijo jim štiri hiše brez logičnega reda: Dobračeva 16, 25, 1 in 20. Zdi se, kot da so se tukaj ravnali po lastniku. Gospodarji, ki so vpisani pri teh hišah, so sicer različni, vendar so vse hiše nekako povezane s Krošlji oz. Erznožniki: leta 1825 so bili lastniki Dobračeve 20 in 1, pozneje so si pridobili tudi Dobračevo 16, hišno ime Dobračeve 25 pa kaže, da je bila v nekem obdobju tudi ta njihova. Po tej »zmedi« v urbarju spet zavladata red. Vpisan je Hribčar na Dobračevi 2, ki mu sledijo hiše nad cesto v smeri proti vaškemu studencu (Dobračeva 12, 13, 15, 17), nakar so na vrsti Luka Kopač z Dobračeve 23 na drugi strani ceste, današnji Žnidarč oz. Dobračeva 24, Šinkovec na Dobračevi 32 v Rakulku in Nova vas 11. Nato se urbar spet vrne v središče vasi in popiše vseh pet gruntarjev na Dobračevi 4, 5, 6, 8 in 9, ki jim sledi mežnija na Dobračevi 18. Za mežnarjem je na vrsti njegov neposredni sosed Majnik na št. 22, precej oddaljeni Trček na št. 26, nato spet mežnarjeva sosedja na drugi strani, Dobračeva 28 in 29. Predzadnja med hišami Dobračeve je vpisana št. 31, to je Martinc, ki že nakazuje premik v smeri proti Selu. Sledijo mu namreč Zabrežnik 1, nato še pet hiš v Žirovskem Vrhu in pa Dobračeva 7. Vse te hiše so bile vpisane hkrati, leta 1786. Naslednje so vpisane glede na to, katerega leta so začele plačevati datjate: 1801 Dobračeva 7, 1808 Dobračeva 33, 1825 Dobračeva 36 in 37, 1826 Dobračeva 30 in 40, 1833 Dobračeva 42, 1834 Dobračeva 3 in 41, 1836 Dobračeva 43 in na koncu leta 1845 Dobračeva 44.

⁴ Pet hiš leži levo oz. zahodno od cerkve. Lokacija štirih gruntov se do leta 1825 in tudi do danes ni spremenila: to so Hribčar, Gantar, Potočnik in Župan. Peta je vrisana med Potočnikom in Hribčarjem, brez vrta, na lokaciji današnje gostilne Pr' Zet. Tudi v urbarju je en gospodar vpisan med tema dvema gruntarjema, zato se zdi precej upravičena domneva, da je bil lastnik tega grunta Jožef Jerebec.

Preostalih devet hiš leži desno oz. vzhodno od cerkve. Tri od njih so na isti strani ceste kot cerkev: največji grunt je vrisan na mestu današnjega Modrijana, dva manjša na področju Krošlja in hiše Na potocih, medtem ko med Potočnikom in Modrijanom ni še nobene hiše. Šest hiš je vrisanih na drugi strani ceste, sedanje Dobračevske ulice: en grunt zaseda območje današnje Mizarske zadruga Sora in Čelešnika, drug zraven njega območje Mačka in Burnika, sledita dve hiši na mestu Hansa in mežnjijske ter Majnikov grunt, zadaj za njim pa je vrisan še en grunt.

Poleg teh 14 hiš v vasi so na zemljevidu vrisani še štirje grunti, ki ležijo nekoliko zunaj vasi. Dva sta južno od vasi, ob cesti, ki vodi proti Stari vasi (sedanja Loška cesta). Eden od njiju leži bližje vasi, približno na mestu sedanje hiše Pri dekli ali pa gasilskega doma (tam je verjetno stala prvotna hiša Tinčnovega grunta), bolj oddaljen pa ustreza lokaciji sedanjega Trčka. Desno in navzgor od Trčka je kmetija na mestu sedanjega Žnidarčka in Bineta (držijo se jo hiše Stare vasi, ki pa so na drugi strani ceste, sedanje Čevljarske ulice), v Rakulku pa Šinkovčev grunt.

⁵ Prva postavka je davek (Der Steuer), ki ga plačuje samo sedem hiš. Štiri plačujejo po devet krajcarjev (Dobračeva 1, 11, 16, 20), tri pa med 35 in 40 krajcarji (Dobračeva 25, 21, 27). Gre za hiše, ki so imele v urbarju 1772–1783 status kajž.

Druga postavka je urbarijalni prispevek (Der Urbarszinch). Plačuje ga zgoraj omenjenih sedem kajž: tiste štiri, ki imajo po devet krajcarjev davka, plačujejo nižji urbarijalni prispevek v višini 14 krajcarjev, pri preostalih treh pa je skladno z večjim davkom višji tudi prispevek, od 52 krajcarjev do enega goldinarja oz. 61 krajcarjev. Poleg kajž plačuje to dajatev še osem hiš na Dobračevi in ena v Novi vasi. Zdi se, da gre za majhne tretjinske grunte (izjema je le Hribčar), pri čemer večji oz. bolje stoječi plačujejo manj. Zneski so različni, v večini primerov pa nižji kot pri kajžarjih. Šest hiš plačuje od tri do 19 krajcarjev (Dobračeva 12, 2, 32, 15, 13, 23), Dobračeva 24 po 29 krajcarjev in Dobračeva 17 po 46 krajcarjev.

Tretja postavka so obresti (Der Interesse) od glavnice (Der Capital). Te plačujeta samo dve hiši. Valentin Strlič in njegovi nasledniki na Dobračevi 6 po en goldinar in 20 krajcarjev letno vse do leta 1852, medtem ko Gašper Majnik z Dobračeve 22 plačuje le 11 krajcarjev do leta 1806.

Četrta in zadnja postavka je enotna za vse hiše in znaša pet krajcarjev na gospodarja. Med 33 plačniki (z Dobračeve jih je 26) je le pet izjem: Nova vas 11 nima tega prispevka, Dobračeva 31 plačuje manj – 3,2 krajcarja, oba dvojna gruntarja na Dobračevi 8 in 9 plačujeta dvojno po 10 krajcarjev, mežnar pa kar 29 krajcarjev in dva vinarja.

Vseh 15 dobroračevskih hiš, ki plačujejo prvi dve postavki, je navedenih tudi v dodatku na koncu urbarja, v protokolu, napisanem oktobra 1838. Označene so kot »undersas«, kar pomeni podložniki oz. kajžarji. Vendar je treba vedeti, da med njimi niso bili samo kajžarji, temveč tudi štirje posestniki, ki so imeli v lasti kajže in so zanje plačevali (Dobračeva 2, 15, 24, 32).

⁶ Začeli so pri cerkvi brez hišne številke, ki je dobila stavbno parcelo številka 1 (v nadaljevanju p.).

Naslednja je bila na vrsti bližnja Dobračeva 2 (p. 2 in 3; Hribčar), nato Dobračeva 3 (p. 4 in 5; kratrak je pripadala Potočniku, v urbarjih pa ni omenjena). Sledijo sosedje na isti strani ceste: Dobračeva 4 (p. 6; Gantar), 5 (p. 7; Jerebc), 6 (p. 8; Tinčna). Nato pa še na drugi strani: Dobračeva 9 (p. 9; Župan), 8 (p. 10; Potočnik), sedem (p. 11; na njej stoji zdaj gostilna Pr' Zet) in 10 (p. 12; pripadala je Županu, zdaj stojijo na njenem mestu poslopja Mizarske zadruga Sora). Nato so popisali hiše nad cesto (sedanja Dobračevska ulico), v smeri od cerkve proti Rakulku: Dobračeva 13 (p. 13; sedanji Kolar), 14 (p. 14; Šinkovčeva bajta, ki je stala na mestu današnje mrliške vežice), 36 (p. 15 in 16; kajža nad Šinkovčevo bajto), 16 (p. 17; sedanji Krošelj), 15 (p. 18 in 19; sedanji Modrijan) ter 12 (p. 20; Kosem oz. kasnejši Trpin). Sledijo hiše na drugi strani ceste, spet v smeri od cerkve proti Rakulku: Dobračeva 11 (p. 21; Čelešnik), 30 (p. 22; Maček), 29 (p. 23; med Mačkom in Burnikom), 28 (p. 24; Burnik), 27 (p. 25; zdaj Pagon), 23 (p. 26; zdaj Kočarjev Grog), 21 (p. 27; Balantač), 20 (p. 28; Hans), 18 (p. 29; mežnjijska) in 22 (p. 30; Majnik). Sledi Dobračeva 17 (p. 31 in 32; Na potocih), od tam pa so se popisovalci premaknili v Rakulk, kjer so stale štiri hiše: ena brez hišne številke (p. 33; Tinčnova bajta), Dobračeva 32 in 19 (p. 34, 35 in 36; Šinkovčev grunt in mlin) ter Dobračeva 35 (p. 37; Zet). Potem so šli navzdol ob potoku Mala Rakulščica, kjer ni bilo nobenih hiš vse do Dobračeve 24 (p. 38; zdaj Žnidarčk), 25 (p. 39; Krošljeva bajta, zdaj Bine) in 26 (p. 40; Trček). Tam se je začela že Stara vas, hiše so dobile parcelne številke od 41 do 77. Dve stavbni parceli med njimi sta še pripadali Dobračevi, ker sta stali na drugi strani ceste (zdaj Čevljarska ulica) kot Stara vas, na mestu sedanjega otroškega igrišča: stavbna parcela 46 ni imela svoje hišne številke (gre za Dobračevo 33), stavbna parcela 47 pa je pripadala Tinčnu in je imela hišno številko Dobračeva 34. S popisom so nato nadaljevali na Selu. Na tistem koncu sta pod Dobračevo spadali dve hiši s številkami 1 (p. 78) in 31 (p. 79), ki sta bili pozneje znani pod hišnim imenom Sedejeva Katra in Martinc. Sledile so hiše Selo 6 (p. 80), 7 (p. 81, 82), 3 (p. 84–87) in 2 (p. 83, 88–91), nato pa še Dobračeva 37 (p. 92; poznejši Šimonček), ki je bila Županova. Nato so se pomaknili v smeri proti Žirovskemu Vrhju ter popisali Selo 5 (p. 93–95), Zabrežnik 3 (p. 96–100), Brežnik 2 (p. 101, 102) in 1 (p. 103–106) ter Žirovski Vrh 49 (p. 107, Javornik). Sledi hiša, ki je spadala k Selu 6 (p. 108), nato Zabrežnik 4 (p. 109, 110; mlin v grapi) ter Žirovski Vrh 48 (p. 111 in 112, Petelin) in 47 (p. 113; Čič). In to so bile vse hiše, ki so obstajale v katastrski občini Dobračeva leta 1825.

⁷ Seznam hrani nadškofjski arhiv v Ljubljani. V njem je precej nečitljivo vpisanih devet imen v Doleh, dve v Potoku, pet v Zavrtaču, štiri v Izgorjah, 8 v Opalah, šest na Vrhju, pet v Hlevišah, štiri v Hlevnem Vrhju, 12 v Lavrovcu, 49 v Žirovskem Vrhju (med njimi je pet prečrtanih), sedem v Račevi, 13 v Novi vasi, pet v Goropekah, pet v Brekovicah, tri v Podklancu (od tega dva prečrtana), šest v Ravnah, tri v Sovri, dve v Žirovnici, osem v Idršku, štiri v Pečniku, osem v Ledinah, šest na Breznici, štiri v Koritih, tri v Krnicah, pet v Sernjaku, osem v Gornjem Vrsniku, sedem v Dolnjem Vrsniku, tri v Osojnici, 20 v Žireh, 11 v Stari vasi, 18 na Dobračevi, pet v Zabrežniku, štiri na Selu, pet na Ledinici, 10 v Jarčji Dolini in pet v Javorjevem Dolu. Letnice nastanka seznama ni. Pomagala sem si z imeni v Jarčji Dolini, kjer vem, kdaj in kako so

se menjali lastniki. Zdi se, da je seznam nastal nekako v istem času kot kataster, verjetno pa kakšno leto pozneje, v letih 1828–1832/33. V Jarčji Dolini 11 je kot lastnik namreč že vpisan Simon Selak, na katerega je še živi oče Jurij (u. 1847) kmetijo najbrž prepisal takrat, ko se je oženil, to pa je bilo 4. 2. 1828. V Jarčji Dolini 9 pa je bil lastnik še oče Anton Selak, njegov sin Janez je prevzel kmetijo spet v letu poroke, to je 11. 2. 1833.

⁸ Gruntov je bilo leta 1772 in 1786 devet, gruntarjev pa le sedem, ker sta imela Potočnik (Dobračeva 3 in 8) ter Župan (Dobračeva 9 in 10) v lasti dva grunta. Seznam posestnikov okrog 1828 še vedno omenja devet gruntov (Dobračeva 2 – 10), pri čemer sta Županov in Potočnikov dvojna. Tudi v katastru je navedenih sedem gruntarjev, Potočnik in Župan pa imata v lasti več zemljiških parcel kot preostalih pet. SA leta 1882 omenja le še šest gruntarjev, pri čemer bi bilo gruntov lahko sedem, če je imel Župan morda v lasti še vedno dva. Dva grunta sta torej razpadla: drugi Potočnikov grunt na Dobračevi 3 in Dobračeva 7. Od šestih gruntarjev leta 1882 je mogoče do 1772 slediti štirim. To so Hribčar, Gantar, Potočnik in Župan: lokacija hiš se ni spremenila, hišne številke 2, 4, 8 in 9 tudi ne, priimek gospodarjev pa prav tako ne. Preostalima dvema gruntoma lahko z gotovostjo sledimo le do 1825: čeprav se je priimek gospodarjev spreminjal, sta Tinčna in Jerebc takrat že stala na današnji lokaciji. Tinčnu lahko sledimo vse do 1772 s pomočjo priimka, hišna številka 6 se, kot kaže, tudi ni spremenila, spremenila pa se je lokacija hiše, ki je pred tem stala na mestu gasilskega doma. Najbolj zapleten je Jerebc na Dobračevi 5, kjer je prišlo med 1770 in 1825 do spremembe lokacije in priimka, morda pa tudi hišne številke, saj obstajajo povezave z izginulim gruntom na Dobračevi 7.

Manjših gruntov je bilo 1772 devet oz. deset, če upoštevamo tudi mežnijo na Dobračevi 18. Tudi 1828 jih je bilo devet, brez mežnije. V obeh letih je imelo enak status sedem hiš (Dobračeva 12, 13, 15, 22, 24, 26, 28). Leta 1772 sta kot grunta obravnavana še Dobračeva 32 in Martin Jesenko (vpisan za Burnikom, verjetno torej Dobračeva 29), leta 1828 pa Dobračeva 29 in 30. Leta 1838 so od prvotnih devetih hiš kot manjši grunti obravnavane le še štiri (Dobračeva 22, 26, 28, 29), preostale pa kot kajže. Kajzarjev je bilo v letih 1772 in 1828 osem (Dobračeva 11, 16, 17, 20, 21, 23, 25 in 27), leta 1838 pa petnajst (poleg že naštetih še Dobračeva 1, 12, 13, 15, 24, 30 in 32; Dobračeva 1 je verjetno nastala na novo oz. predstavlja ostanek Dobračeve 7, preostale pa so bile poprej manjši grunti). Nedvomno je prišlo na Dobračevi med 1772 in 1838 do sprememb in razpada ali delne prodaje najmanj enega grunta, lahko pa tudi treh. Vsa razhajanja pa niso posledica tega, ampak tudi različnega vrednotenja manjših gruntov. Že Blaznik omenja, da je včasih težko ločiti med manjšimi kmeti in kajzarji, za leto 1825 navaja na Dobračevi osem celih gruntov, šest tretjinskih in 24 kajž (Blaznik 1988). Primer tega je tudi mlinar Šinkovec na Dobračevi 32 v Rakulku, za katerega se ne zdi verjetno, da bi v sto letih lahko doživel toliko sprememb. Leta 1772 je obravnavan kot manjši gruntar, grunt je vrisan tudi na vojaškem zemljevidu. Po seznamu posestnikov in protokolu urbarja naj bi bil 1828 in 1838 le kajzar, medtem ko je 1882 spet kmet: mlinar na Dobračevi 19 je opisan kot tretjinski zemljak, gospodar kmetije na Dobračevi 32 pa kot polovični zemljak. Takrat naj bi bili po SA poleg njiju le še trije manjši kmetje na Dobračevi 11, 16 in 22 ter seveda že omenjenih šest zemljakov.

⁹ Od kod je prišel na Dobračevo, ne vem, lahko pa bi bil enako kot Matevž Naglič iz Žirov. En Jurij Albreht je bil namreč po katastru leta 1825 kajzar v Žireh 39, urbar pa na tem naslovu omenja Primoža Albrehta (1786), ki ga nasledi Jurij Bogataj. Priimek je od tam torej izginil, na Dobračevi pa se je pojavil po letu 1786, najprej pri hiši št. 28 (1825 Jernej Albreht in 1828 Jurij Albreht). Ker pa tam Albrehti niso dolgo živeli, so se morda preselili na Dobračevo 1. Lahko bi prišli tudi iz Stare vasi 16, potem ko je njihov grunt kupil Župan (glej Dobračeva 9).

¹⁰ Tega ali podobnega priimka leta 1630 v žirovski in hlevnovrški županiji še ni bilo (Kos 1982), pa tudi Blaznik (1963) ga pred tem ne omenja. Je pa bil v Žireh prisoten verjetno že okrog leta 1700. Dne 25. 5. 1739 je v fari sv. Martina namreč umrl 60-letni Michael Grossel, 8. junija 1740 pa v fari sv. Lenarta hči Janeza Grošlja (Ia. Joannis Grossll).

¹¹ Glej op. 10.

¹² Tudi Ivan Potočnik (2004) omenja, da so bili včasih pri Županu celo trije grunti, ker je gospodar kupil še Likerjev grunt v Stari vasi. Očitno se je tako reklo v Stari vasi 16: v urbarju p. c. na Ledinici je tam kot prvi lastnik leta 1786 vpisan še Janez Albreht, za njim pa Tomaž in Matevž Grošelj. V abecednem seznamu katastrske občine Žiri je Tomaž omenjen tudi kot lastnik dveh stavbnih parcel št. 54 in 55 v Stari vasi 7, vendar sta ti v stavbnem protokolu k. o. Žiri vpisani na ime Janeza Grošlja iz Stare vasi 17.

¹³ Ta podatek navaja Nejko Podobnik (2004), ki pa Tomaža napačno locira v Staro vas 17 namesto na Dobračevo. Res so se tudi tam pisali Grošelj, vendar se je gospodar v času Tomaževega županovanja imenoval Janez, ne pa Tomaž. Tudi po katastru je bil leta 1825 gospodar Janez Grošelj, v urbarju podružnične cerkve na Ledinici pa sta vpisana Janez Grošelj in njegov naslednik Pavel. Ta je res županoval od 1854 do 1864, hiša je verjetno po njem nosila hišno ime Pri Pavletu, pozneje pa je bila preimenovana v Vrabc po priimku takratnega stanovalca. Nadžupana Tomaža Grošlja omenja tudi Rado Jan (2002), ki pa enako kot Podobnik navaja napačen naslov, tokrat Dobračeva 16. To je zagotovo posledica napačnega vpisa v katastru k. o. Žiri. Tam je namreč vpisan Tomaž Grošelj z Dobračeve 16, prav pa bi bilo bodisi Dobračeva 9 ali pa Stara vas 16.

¹⁴ Iz te veje izvirajo »Homcovi« Seljaki. Njihova hiša Stara vas 10 je imela že leta 1816 hišno ime »Hamz«. Takrat je bil njen gospodar Janez Mlinar, poročen z Marijo Gantar. Dedoval je njun sin Janez Mlinar (roj.

ok. 1803), ki se je 4. 2. 1839 poročil z Marjano Poljanšek (roj. ok. 1819, njen oče Janez je 1842 kupil Dobračevo 15). Za njim je dedoval njun sin Andrej Mlinar, ki pa je kmalu umrl. Hišo je namreč nasledila njegova vdova Marija Maček (roj. 28. 5. 1850 na Trati 25, u. 10. 2. 1876), ki se je poročila s sinom Jerneja Selaka, Antonom Selakom (roj. 15. 1. 1840, u. 28. 12. 1910). Ker je tudi Marija kmalu umrla, se je Anton 5. 2. 1877 drugič oženil s Prebevčkovo Marijo Prebil iz Goropek 2.

¹⁵ Enako hišno ime Kosem je namreč v SA izpričano tudi za hišo v Žirovskem Vrhu 39, ki je spadala pod podružnično cerkev sv. Ane na Ledinici. Po urbarju so bili njeni lastniki od 1786 do 1852 Peternel Maruša, Matevž in Gašper, za njimi pa še Otrin Miha in Kavčič Jožef. Zato se zdi, da bi bila hišno ime Kosem in priimek Peternel lahko povezana, Peternele najdemo okrog 1800–1840 tudi na Dobračevi v neposredni bližini hiše št. 12. Tako sta se pisala lastnica grunta Dobračeva 7 in gospodar polovičnega grunta na Dobračevi 13. Ker Potočnik omenja, da je Dobračevo 12 zgradil Kosem leta 1824, bi bil to lahko tudi Miklavž Peternel, Mlinarji pa so hišno ime dobili posredno, ko so se vselili v to hišo.

¹⁶ Sklepam, da bi lahko imela več zemlje, vendar se je ta nahajala na Bedrihu v k. o. Žirovski vrh, tega katastra pa nisem pregledovala.

¹⁷ Zdi se, da bi Ferlani in Tratniki pred tem lahko živeli v Šinkovčevi bajti na Dobračevi 14. Tam je 1772 prebival Jožef Ferlan (naslova takrat sicer še ni, mesto vpisa v urbarju pa ustreza Dobračevi 12, 13 ali 14), ki bi bil lahko oče Andreja Ferlana. V letih 1843 in 1851 sta tam umrla stara zakonca Tratnik, ki bi bila lahko starša Tomaža Tratnika.

¹⁸ V abecednem seznamu katastra je vpisan Matevž Majnik z Dobračeve 33, ki pa ni imel v lasti nobene stavbne parcele, ampak le zemljiško parcelo št. 302. Po katastrskem načrtu gre za parcelo ob sedanjem otroškem igrišču med Delavsko in Čevljarsko ulico. Na načrtu je na njej vrisana tudi stavbna parcela št. 46, ki pa po parcelnem protokolu katastra ne pripada Majniku, pač pa Lovru Kavčiču z Dobračeve 35. Morda gre za napako vpisovalca, saj se zdi precej čudno, da bi imeli Majniki v lasti samo zemljiško parcelo, na njej stojече hiše, v kateri so stanovali, pa ne.

¹⁹ Po katastru ji je pripadala samo ta zemljiška parcela, morda je imela še kakšno v k. o. Žirovski vrh. Hiša je namreč stala prav na meji med obema katastrskima občinama, mejo predstavlja potok Mala Rakulka.

²⁰ Mislim, da so mi povedali, da so tam neke živeli tudi Sedeji. V SA Ledine je hišno ime Arhar vpisano pri hiši Javorjev Dol 2, v njej pa so živeli Gašper Sedej (roj. 29. 12. 1785) in Elizabeta Kavčič (roj. 28. 11. 1796, u. 1865) ter Luka Sedej (roj. 18. 10. 1832) in njegova žena Frančiška Žakelj (roj. 28. 9. 1830).

Viri

Status animarum župnije Žiri 1879, 1882. Župnijski urad Žiri.
Status animarum župnije Ledine 1848–1865, 1868–1878. Župnijski urad Spodnja Idrija.

Dokumenti župnije sv. Martina, Žiri. Nadškofjski arhiv, Ljubljana:
Rojstne knjige 1738–1769, 1769–1784, 1784–1796, 1796–1808, 1808–1826, 1826–1845, 1846–1865, 1866–1874, 1875–1896.
Poročne knjige 1738–1771, 1784–1815, 1816–1858, 1859–1876.
Mrliške knjige 1738–1762, 1763–1784, 1784–1806, 1807–1831, 1831–1865, 1866–1874, 1875–1902.
Urbar in inventar župne cerkve 1792–1802.
Urbar farne cerkve v Žireh (s. Martin) 1786–1848.
Urbar podružnične cerkve na Dobračevi (s. Leonard) 1772, 1786–1851.
Urbar podružnične cerkve na Goropekah (s. Joannes) 1772, 1786–1852.
Urbar podružnične cerkve na Ledinici (s. Anna) 1786–1852.
Urbar podružnične cerkve na Vrsniku (s. Thoma) 1786–1848.
Urbar podružnične cerkve na Breznici (s. Canciani) 1786.
Seznam škofjeloških podložnikov v okraju Idrija, 19. stoletje.

Dokumenti franciscejskega katastra. Arhiv RS, Ljubljana:
Alphabetisches Verzeichniss der Grund-Eigenthümer der Gemeinde Dobratschova.
Protocoll der Bau-Parcellen der Gemeinde Dobratschova.
Alphabetisches Verzeichniss der Grund-Eigenthümer der Gemeinde Ledinze.
Protocoll der Bau-Parcellen der Gemeinde Ledinze.
Alphabetisches Verzeichniss der Grund-Eigenthümer der Gemeinde Ledine.
Protocoll der Bau-Parcellen der Gemeinde Ledine.
Alphabetisches Verzeichniss der Grund-Eigenthümer der Gemeinde Sairach.
Protocoll der Bau-Parcellen der Gemeinde Sairach.

Načrti franciscejskega katastra katastrskih občin A22 Dobračevo, A89 Ledinica, A160 Žiri, A163 Žirovski vrh. Podatkovna zbirka: pregled map zemljiških katastrov 19. stoletja (digitalizirano arhivsko gradivo), <http://www.arhiv.gov.si/>

Dokumenti osebnih arhivov rodbin Modrijan (Denis Žust, Ljubljana in Dobračeva) in Svetle (Polda Seljak, Jarčja Dolina 17).

- BAJT, Drago (ur.), 1993. Vsevednik. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.
- BLAZNIK, Pavle, 1963. Urbarji freisinške škofije, Srednjeveški urbarji za Slovenijo, zvezek 4. Ljubljana, SAZU.
- BLAZNIK, Pavle, 1973. Škofja Loka in loško gospodstvo (973–1803). Muzejsko društvo Škofja Loka.
- BLAZNIK, Pavle, 1988. Kolonizacija Poljanske doline (fotoponatis). ŽO 14, 67–128.
- CANKAR, Mirko (ur.), 2001. Selo pri Žireh: Selo-Sela-Sele. Žiri.
- ČADEŽ, Nataša (ur.), 2002. Breza, brezno ... Breznica. Žiri.
- JAN, Rado, 1998. Žiri in Žirovci v letih 1848–1918. ŽO 27, 46–69.
- JAN, Rado, 2002. Žiri in Žirovci v letih 1750–1880. ŽO 32, 76–102.
- JAN, Rado, 2004. O začetku in začetnikih ljubiteljske dejavnosti v Žireh. ŽO 34, 93–114.
- KAVČIČ, Edi, 1999. Zgodba o Kamškovi domačiji. ŽO 29, 89–117.
- KOS, Franc, 1982. Loško gospodstvo leta 1630. ŽO 4, 133–149.
- MLAKAR, Anton, 2002. Novi pridobitvi muzejske zbirke v Žireh 2002. ŽO 32, 240–241.
- NAGLIČ, Miha, 1982. Izbrani dopisi Valentina Poljanška 1882–1968. ŽO 4, 69–105.
- NAGLIČ, Miha, 1983. Pavel Perko kontra Valentin Poljanšek (besedni spoprijem). ŽO 5/6, 77–120.
- NAGLIČ, Miha, 1998. Kdo je kdo na Žirovskem, nekoč in danes? ŽO 28.
- PODOBNIK, Nejko, 2004. Žirovski župani v zgodovini. ŽO 34, 65–76.
- POTOČNIK, Ivan, 1981. Požar in strašna povodenj (27. IX. 1926). ŽO 3, 45–50.
- POTOČNIK, Ivan, 1983. Spomini na I. svetovno vojno. ŽO 5/6, 205–213.
- POTOČNIK, Ivan, 1989. Spomini na mojo mladost. ŽO 15, 67–98.
- POTOČNIK, Ivan, 1990a. Iz pripovedovanj. ŽO 16, 67–74.
- POTOČNIK, Ivan, 1990b. Požari na Žirovskem (1882–1967). ŽO 16, 95–100.
- POTOČNIK, Ivan in Marija GANTAR, 2004. Kronika Potočnikovih na Dobračevi. ŽO 34, 127–145.
- POTOČNIK, Ivan in Marija STANONIK, 1982. Mlekarska zadruga v Žireh (1936–1949). ŽO 4, 157–165.
- PRIMOŽIČ, Tadeja, 2002. Trčkova Ančka. ŽO 32, 35–41.
- RAJŠP, Vincenc in Majda FICKO, 1997. Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787, 3. zvezek. ZRC SAZU in Arhiv RS, Ljubljana.
- REVEN, Ivan, 1987. Vloga Poljanškov – Modrijanov v razvoju združništva na Žirovskem. ŽO 13, 122–124.
- SKET, Boris, GOGALA Matija in KUŠTOR Valika (ur.), 2003. Živalstvo Slovenije. Ljubljana.
- STANONIK, Marija, 1980. Žirovska tragedija (o prvi elektriki in še o čem v Žireh). LR 27, 151 – ?)
- STANONIK, Marija, 1983. Dobračevi na grob. ŽO 5/6, 17–19.
- STANONIK, Marija, 1987. Promet na Žirovskem. Žiri.
- STANONIK, Marija, 2002. Dobračeva gori: 100 let Prostovoljnega gasilnega društva Dobračeva. Žiri.
- STANONIK, Marija, 2005. Hišna imena v Žireh. Zora 37, Slavistično društvo, Maribor.
- TEMELJ, Franc, 2001. Franc Grošelj – Krtar. ŽO 31, 139–141.
- ZAJC, Ivan, 1999. Ivan Zajc (1876–1962), čevljarški podjetnik. ŽO 29, 118–158.
- ZAJEC, Alfonz, 1996. Dokument, ki je spomenik žirovske podjetnosti. ŽO 23/24, 52–124.
- ZAJEC, Alfonz, 1997. Dopolnila in popravki. ŽO 25/26, 201–202.

ICONOTHECA VALVASORIANA

Izbrani listi

Iconotheca Valvasoriana je Valvasorjeva grafična zbirka, ki jo hrani Biblioteka Metropolitana v Zagrebu. Doslej so zanjo vedeli le poznavalci, letos pa je **dr. Lojze Gostiša**, umetnostni zgodovinar in žirovski rojak, poskrbel za njen celotni natis. Ob njeni prvi predstavitvi v veliki dvorani Slovenske filharmonije 18. junija 2008 jo je pospremil na pot z govorom, v katerem je med drugim dejal: »Pred nami je Valvasorjeva grafična zbirka, ki obsega 7752 listov v 17 svežnjih in je vse od zbiralčeve smrti pred več kakor 300 leti ostala shranjena v zagrebški nadškofijski knjižnici – zdaj pa smo poskrbeli za njen faksimilni in obenem znanstvenokritični natis. Poimenovali smo jo Iconotheca Valvasoriana. Vsebuje dragocene risbe in grafične liste Albrechta Dürerja, Lucasa Cranacha, Jacquesa Callota, Rembrandta van Rijna in drugih znanih in neznanih nemških, avstrijskih, nizozemskih, flamskih, francoskih, italijanskih, angleških in kranjskih mojstrov 16. in 17. stoletja. To je zgodovinski in umetniški vir 'neovrgljivega spoštovanja', umetnostni spomenik svetovnega merila.« K temu lahko brez pretiravanja dodamo, da je Gostišev natis zbirke v 18 knjigah velikega formata tudi velik založniški podvig, med slovenskimi morda največji po Dalmatinovi Bibliji in Valvasorjevi Slavi. Našega rojaka smo naprosili, da nam dovoli nekaj izbranih grafičnih listov natisniti tudi v Žirovskem občasniku.

261

Wann einer was der ander treibt
Und einer wo der ander bleibt
So sehn sie schiel einander an
Von andern keiner dulden tun.

VIII/261 Matthäus Merian (1593–1651), Pretep beračev

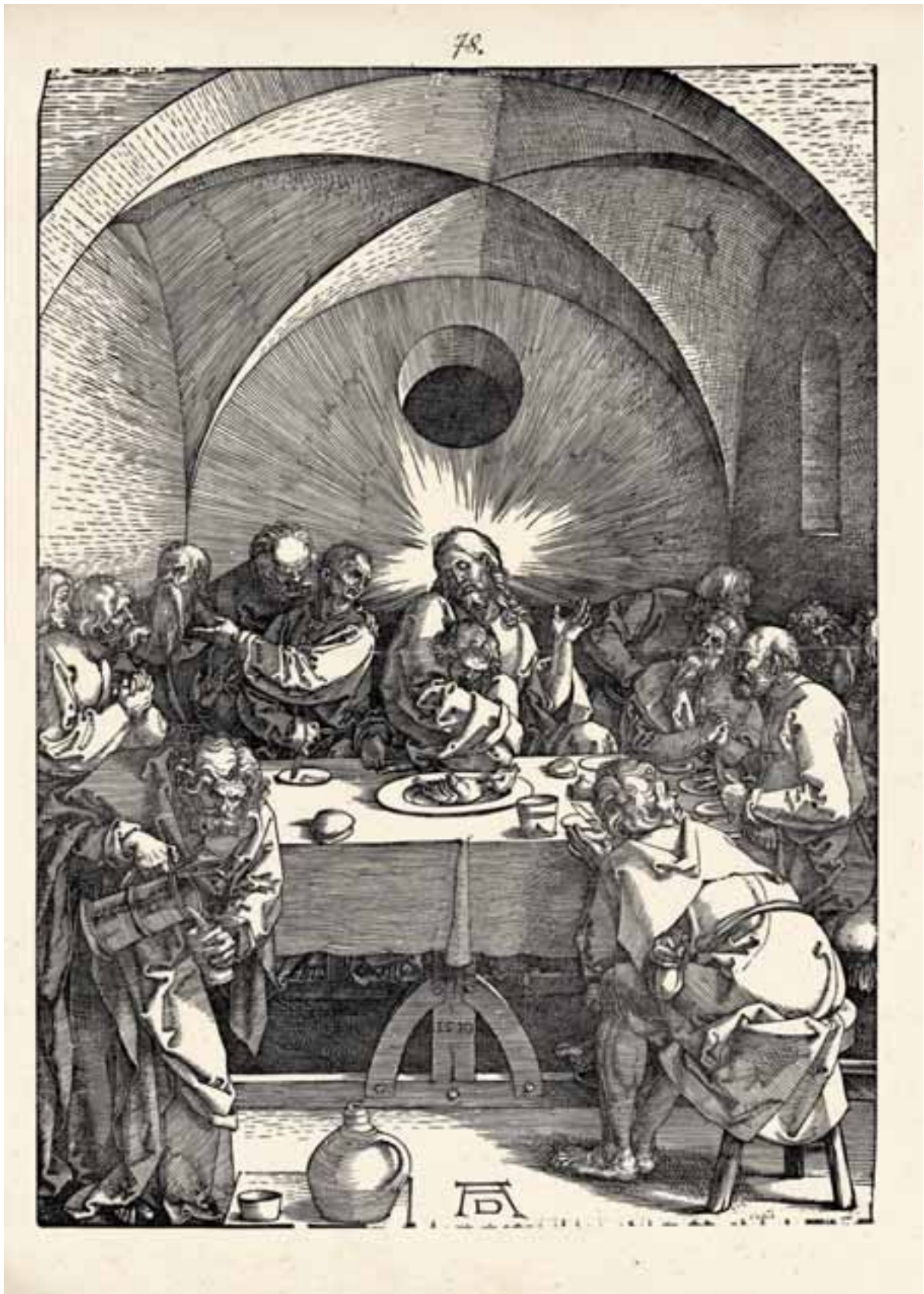
X/231 Georg Walch (1630–1655), Tizian z Metreso

XV/45 Albrecht Dürer (1471–1528), Ljubosumje in veliki Herakles

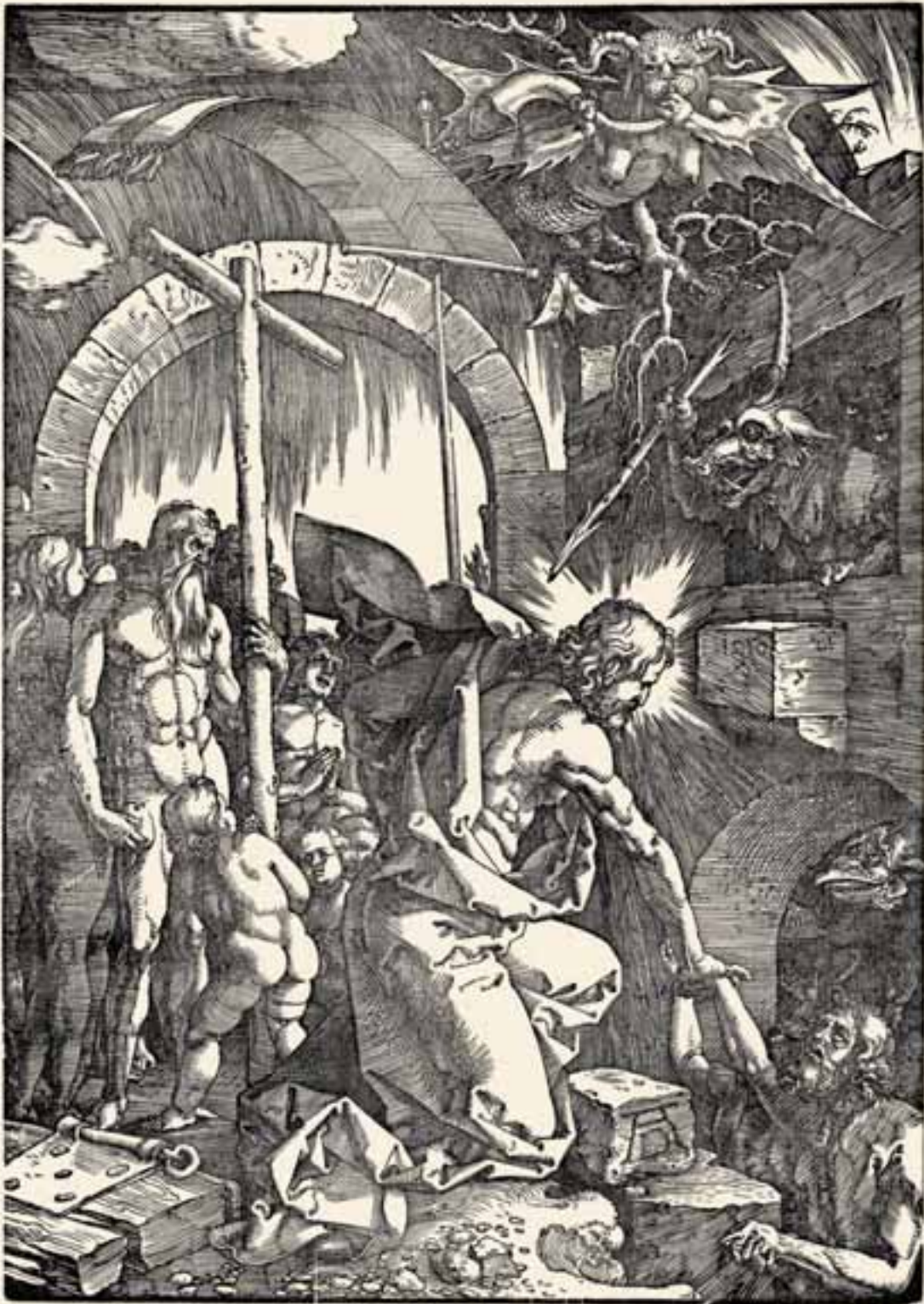
XV/47 Albrecht Dürer (1471–1528), Melanholija

XVI/78 Albrecht Dürer (1471–1528), Zadnja večerja

XVI/87 Albrecht Dürer (1471–1528), Jezus nese križ

XVI/94 Albrecht Dürer (1471–1528), Jezus v predpeklju

XVI/215 Albrecht Dürer (1471–1528), Samson ubije leva

XVI/274 Delavnica Lucasa Cranacha ml., Žena in zmaj (zgoraj), Lažni prerok in zver, vržena v ognjeno jezero, v katerem gori žveplo (spodaj)

XVI/275 Delavnica Lucasa Cranacha ml., Tretji angel zatrobi – padec velike zvezde (zgoraj), Četrti angel zatrobi – angel, ki kliče gorje (spodaj)

XVI/276 Delavnica Lucasa Cranacha ml., Prvi angel – toča in ogenj (zgoraj), Drugi angel zatrobi – potopijo se ladje (spodaj)

XVIII/9 Lisasta mrtva kopriva

XVIII/35 Orlica

XVIII/66 Navadni jagodnjak, plodeč

XVIII/113 Robida, plodeča

ŽIROVSKI PREDKRŠČANSKI SVETI KRAJI

Franc Temelj

Žirovski tročan

Žirovski predkrščanski sveti kraji?

Ko sem se vračal iz Idrije, kjer sem na muzejskem večeru poslušal zanimivo predavanje dr. Andreja Pleterskega o stari veri v vasi Police, so mi v glavi odmevale njegove besede, da je krajev, kjer je najti ostanke stare vere, po Sloveniji sorazmerno veliko. In če je res tako, ali lahko to trdimo tudi za Žiri? Prebral sem še nekaj njegovih člankov in začel iskati odgovor na zastavljeno vprašanje.

Tročan

Tročan je izraz za tri kamne, razporejene na različnih mestih, in predstavljajo tri naravne sile, ki so vir življenja: zemljo, sonce ali ogenj in vodo. Tako naj bi pri zidavi hiše odbrali tri kamne, ki so predstavljali tročan: dva so vzdali v hišo, za tretjega, imenovanega binkelj, pa je vedel samo gospodar, ta pa naj bi skrivnost prenesel na tistega, ki ga je nasledil. Ker se je znanje prenašalo samo ustno, lahko zdaj strokovnjaki o marsičem samo sklepajo. Tako kot hiše naj bi tudi naselja imela tri točke, zaznamovane s tremi kamni. To naj bi bila znamenja, ob katerih in med katerimi naj bi se opravljali predkrščanski sveti obredi. In kje jih je iskati v Žireh?

Znamenje vode

Današnji vhod v Maršotno jamo

Pa začnimo s pravljico o Maršoti oziroma pri Jerneju Lenčku, žirovskem Valvasorju, ki o njej piše naslednje: »Enak votlinski prostor je v skalnatem berdu pod cerkvijo svete Ane na Ledinici, v katerem je nekdanje v spominu tukaj ohranjena divja in kervoželjna ženska Maršota bivala in v tisti, kakor pravijo Maršotni jami svoje zaklade varovala.« Podzemna jama v povezavi z žensko pa je simbol vode, ker se ženska in voda smatrata kot vir življenja. Iz tega lahko sklepamo, da je bila točka vodnega znamenja na skalnem platoju, nad Maršotnico, ki jo je, potem ko so mimo nje speljali poljsko pot, komaj še kaj ostalo.

Znamenje sonca

Pikrej s cerkvijo Janeza Krstnika v ospredju

Znamenje sonca oziroma ognja bi po logiki sodilo na kraj, kjer že njegovo ime spominja na to. To so Goropeke. K temu pripomore še dejstvo, da je cerkev v Goropekah posvečena Janezu Krstniku, katerega god se praznuje na dan, ko ima sonce največjo moč, in je nadomestek predkrščanskega Kresnika. Kje točno je bilo znamenje locirano, je težko reči, še najbolj bi ga bilo smiselno iskati na Goropeškem griču, ali kot mu domačini pravijo na Pikreju. Mogoče pa je prav ime Pikrej še edini ostanek goropeškega dela tročana, kajti Nejko Podobnik, ki preučuje žirovska ledinska imena, trdi, da mu nihče ne zna razložiti, kaj ta beseda pomeni in od kod izhaja.

Znamenje zemlje

Če potegnemo linijo iz Goropek proti Ledinici in drugo pod kotom 24° , ki je kót zemeljske ekliptike in predstavlja sveti kót, nam ta kaže proti Dobračevi. Ker iščemo tretji kamen našega tročana, ki naj bi bil znamenje zemlje, se zdi lo-

gično, da ga bomo iskali v Skalalah. Dr. Marija Stanonik v knjigi *Hišna imena v Žireh* trdi, da se domačija pri Skalarju imenuje po razvalinah rimskega kastela, ki naj bi stal pod Skalarjevo domačijo. O tem priča tudi bližnje ledinsko in hišno ime »na Kastel«. Toda vzpetina nad Skalarjem z izrazitim vrhom z nadmorsko višino 649 metrov, ki je na zemljevidih označena z imenom Skale, po vsej verjetnosti ni dobilo ime po njem. Tudi svet ni tu nič bolj skalnat kakor v širši okolici, zato obstaja možnost, da so Skale dobile ime po ostankih tročana. Da gre za znamenje zemlje, je mogoče sklepati po tem, da lahko iz doline do nje pridemo po grapi, ki jo domačini imenujejo Pekel, ta pa je simbol zemeljskih sil.

Vrh Skal, zdaj močno poraščen z mladimi smrekami

Tudi krščanska svetišča so bila pozneje zgrajena blizu omenjenih lokacij, zato zgornje predpostavke imajo neko logiko, če odmislimo, da so Skale del Dobračeve, katere ime naj bi izhajalo iz besede dob ali hrast. Hrast pa je drevo, ki igra pomembno vlogo pri običajih, povezanih s soncem. V Latviji, ki je bila zelo pozno pokristjanjena, še zdaj na kresni večer plešejo okrog hrastovega drevesa. Na božični večer pripadniki pravoslavne vere kurijo »badnjak«, to je mlado hrastovo drevo. Da je imel hrast pomembno vlogo pri verskih obredih, dokazuje tudi beseda druid, ki označuje predkrščanskega duhovnika, v prostem prevodu pa pomeni »tistega, ki pozna hrast«. Zanimivo je tudi pričevanje Balantačevih na Dobračevi, ki so poleg čevljarke delavnice imeli tudi nekaj glav živine in nekaj gozda. Ko so namreč vozili les iz gozda še s konji, so pogosto, preden so se sklonili k hrastovemu hlotu, da bi ga ročno naložili na voz, izrekli besede »Hrast ima svojo čast«, kar bi lahko predstavljalo preostanek nekih davnih verskih obredov. Zato bi lahko Skale predstavljale tudi točko sonca.

Tudi pravljica o žirovskem zmaju, ki naj bi počival v Žirku in v navalu besa bruhal iz njega vodo, nakazuje, da bi bilo znamenje vode lahko tudi na Žirku. Vendar, če predpostavimo, da je bilo vodno znamenje na Žirku in sončno v Skalalah, nam potem tretje ostane popolna neznanka.

Materialnih dokazov, s katerimi bi podkrepil zgornje domneve, seveda nimam, zato sodbo o tem, kje so bili sveti kraji naših prednikov, prepuščam bralcu, predvsem pa strokovnjakom. O svetih krajih nikakor ne pišem zato, da bi jih spet začeli častiti, temveč zato, da namesto da tarnamo, češ da »u Žerih tak neč ni«, poskušamo odkriti vsaj to, kar je oziroma je bilo.

MOTOKLUB SAIRACH

Polona Mlakar Baldasin

Deset svinjskih let

Junija je v Žireh potekal deseti motozbor motokluba Sairach. Kot se za okroglo obletnico spodobi, je tudi to srečanje pustilo velik pečat, če drugega ne, zaradi ogromne količine blata in obilnega dežja, ki se je odločil padati prav tisti konec tedna.

Pa se vrnimo na začetek ...

Pred mnogimi leti so se pod mostom ob Sori dobivali žirovski metalci Black angels, tako imenovani žirovski netarji in motorčkarji. Za njimi je v Žireh nekaj časa deloval motoklub Rolling Bones, ki je organiziral nekaj motozborov na Ledinici in v Goropekah, imeli pa so tudi klubske prostore ob Loški cesti. V Bonse je še dolgo po njihovem razpadu rada zahajala tudi druga žirovska mladina.

Leta 1997 pa se je na pobudo dvajsetih motoristov uradno registriral klub, ki so ga poimenovali Sairach, kar je staro nemško ime za Žiri. Njihov grb krasi divja svinja, ki v gobcu drži vejico z žirom. Klub od vsega začetka vodi Roland Plantan - Roli, ta čas pa je v njem 38 članov, od tega dve motoristki. Seveda je treba zraven prišteti še prijatelje, punce, žene in otroke članov, ki se udeležujejo izletov, potovanj, pomagajo na motozborih in sodelujejo pri raznih dejavnostih. Enkrat na leto za člane organizirajo žirovski krog – izlet v neznano, ki kdaj seže tudi čez državne meje. Vsako leto člani kluba obiščejo veliko motozborov po vsej Sloveniji in Evropi. Letos je pet motorjev šlo na potovanje vse do Sirije in Turčije.

Že prvi motozbor leta 1998 je zaznamoval dež, posledično je bil tudi obisk majhen. Z leti pa se je junijski drugi konec tedna prijel in vsako leto srečanje obišče več motoristov. Odkar ni motozborov v Lendavi, žirovski velja za enega večjih in najpopularnejših v Sloveniji. Je edini motozbor, ki ni komercialen. Vedno ga obišče več motoristov kot navadnih smrtnikov, velika pa je tudi mednarodna udeležba. Lansko leto je bil obisk ob desetletnici delovanja kluba rekorden. Srečanja se je udeležilo 130 klubov iz kar 17 držav. Iz tujine vsako leto pride največ Nemcev, Avstrijcev, Francozov in Italijanov. Ob tem je treba omeniti celo anekdoto, ko sta se dve 'mamci' lani na banki pogovarjali, da toliko 'švabov' hkrati v Žireh ni bilo niti med okupacijo. Skratka, niso samo čipke tiste, ki privabljajo goste v naš domači kraj. Tudi motoristi so Žiri naredili prepoznavne po vsej Evropi.

Če je včasih veljalo, da so stare gospe zavijale z očmi in se ob cestah pritoževale nad hrupom motoristov, tega že davno ni več. Motoristi, ki se udeležujejo srečanj, v večini vozijo zgledno, ne divjajo in z vožnjo ne ogrožajo drugih. Motor je za užitek, marsikdo celo leto služi denar samo za tistih nekaj izletov, ki si jih potem privoščijo med poletjem. Večina jih čaka prav na to srečanje in tudi domačini vsako leto držimo pesti za dobro vreme. Tudi sicer velja, da se žirovski motozbor ponaša z najrazličnejšimi dejavnostmi. Od tetoviranja, body paintinga, stojnic, do družabnih iger, ki potekajo čez dan. Med njimi je zagotovo najbolj legendarno pljuvanje govejih oces. Tega so si izposodili od nekega avstrijskega kluba. Tisti brez motorjev pridejo zaradi druženja in radovednosti. Čez dan z družinami in otroki, da si ogledajo jeklene konjičke in stojnice ter popijejo kakšno pivo in pojedjo porcijo čevapov, zvečer pa zaradi dobre rokglasbe in seveda tradicionalnega striptiza.

V vseh teh letih na nobenem izmed srečanj ni prišlo do večjih poškodb, nesreč in nemirov, razen mogoče kakšnega padca v blato in spanja pod prometnim znakom na glavnem križišču sredi Žirov.

Z leti je srečanje postalo ena izmed največjih žirovskih prireditev. Tega pa ne bi bilo brez vloženih sredstev, ki jih prispevajo občina in zasebni podjetniki. Za elektriko vsako leto poskrbi Elektro Ljubljana, največ zaslug pa imajo člani, njihovi prijatelji in družine, ki že tedne pred prireditvijo prostovoljno delajo za to, da bo vse potekalo gladko. Jure Možina, ki se ukvarja s poslikavo motorjev, med drugim pa je tudi avtor grba, za vsako srečanje nariše novo, drugačno umetniško risbo z motivom svinje. Posebna zahvala gre tudi škofjeloški policijski postaji in starožirovskim gasilcem, ki na srečanjih skrbijo za preusmerjanje prometa in redarstvo.

Žal je letošnje srečanje res zaznamoval dež, nekaj nevšečnosti je bilo tudi zaradi dveh ločenih lokacij. Vendar so člani kluba izredno zadovoljni, saj je bil obisk kljub slabemu vremenu kar dober. Količine blata, ki se je naredilo v dveh dneh, pa se baje ne bi branili niti na Rock Otočcu.

Kakor koli že, deset zglednih let je naokrog, mi pa jim želimo še veliko sončnih junijskih vikendov in varno vožnjo!

Med tradicionalnimi igrami je med drugim najbolj priljubljeno vlečenje vrvi, posebno ko med seboj tekmujejo klubi iz različnih držav.

Motoristi radi razkažejo svoje jeklene konjičke, obiskovalci pa jih lahko vse dni občudujejo na travniku pred prizoriščem.

Igre so vsako leto odlično obiskane prav po zaslugi pljuvanja govejih oces, ki si ga privoščijo le najbolj pogumni.

Motoristi so ob prihodu na srečanje deležni posebne dobrodošlice, ki po dolgi vožnji vedno prija.

Tipičen prizor v popoldanskem delu srečanja, ko potekajo družabne igre in koncerti. Foto: Borut Šorli

Nekateri čez noč kampirajo v šotorih, drugi pa se znajdejo malo drugače.

Vsako leto srečanje obišče tudi veliko triciklov iz tujine, med njimi je veliko takih, ki se vedno vračajo.

Brez dobro podloženega želodca res ne gre. Organizatorji vsako leto poskrbijo, da sta hrana in pijača vedno na razpolago.

Čez dan se tudi za otroke najde veliko zanimivega, kot so stojnice z motoristično vsebino in kače vseh vrst.

Poleg koncertov je najbolj obiskan nočni dogodek tradicionalni striptiz. Foto: arhiv MK Sairach

V dežju pride prav veliki šotor, čeprav za večino obiskovalcev slabo vreme ni nobena ovira.

Člani Motokluba Sairach pred odhodom na enega izmed izletov.

LEPOSLOVJE

Franc Kopač (1953–2008)

Franc Kopač, zadnja fotografija, posneta z mobijem na koncertu Neila Younga v Milanu, februarja 2008 / Foto: Drejc Kopač

Umrli je človek.
Svetilnik med brati.
Pisec neverjetne knjige.
Pisma mrtvemu bratu.
Pokropim, se pokrižam
in odidem v temno noč,
kjer dan žalovanja
je večn.

Maksim Sedej ml.

Drevesa, ki pohajkujejo po Barju

Z

eleni so hribi in zelene so reke
 Zeleno je Barje in zelena so drevesa, ki samotno pohajkujejo po njem
 Zelena je Reka, ki vijuga po Barju, in zeleni so grmi, ki jo objemajo
 Zelene so sence listov, ki hladijo samotne gozdne poti
 Zelene so globeli, kjer trop jelenov pase zeleno brstje
 Zelene so meglice, ki zastirajo poglede v zeleno daljavo
 Zeleno večnost in spokoj zmoti le šelest vetrca, ki hiti na Barje, da prežene meglice
 Sredi zelene pravljice se kaže velikanski tujek, obdan s sivkasto kopreno
 To je Mesto, ki je kdo ve kdaj in kdo ve od kod pristalo na Barju
 Vem, da Mesto ni vesoljska ladja, ki bi pristala v tem zelenem raju
 To vem zato, ker popotniki po Vesolju ne morejo biti takšni, kakor so ljudje v Mestu
 Nikogar ne obtožujem
 Rodil sem se v Mestu in Mesto je moje Vesolje
 Vse, kar vem, čutim, slutim, obožujem, ljubim, se mi studi, česar ne maram ali sem od
 nečesa očaran pa vse, kar sem naredil dobrega in slabega, odkrivam v odnosu do Mesta
 Reka je ujeta v beton, drevesa so obkrožena z asfaltom, grmovnice rastejo v ličnih
 betonskih koritih
 Sivkaste množice meščanov v jutranjih urah hitijo na delo
 Ulice so ozke in nihče ne pogleda v nebo, vsi gledajo v tla, v beton ali asfalt
 Le redki vidijo še koga drugega in ga bežno pozdravijo
 Ko sem nekega dne s to sivkasto množico hitel po ulici, me je nekaj ustavilo in pogledal
 sem v nebo
 Bilo je modro kakor morje, sijalo je, hip zatem pa je postalo spet sivkasto
 Tako sem odkril modro sijoče nebo
 Zeleno Reko, ki se spokojno pretaka po betonskem dnu in boža dolge lasaste mahove, ki
 rastejo iz razpok v betonu
 Zelene pašnike, močvirja in mogočna drevesa, potovce, ki pohajkujejo po Barju
 Zelene gore in hribovja
 Noč in njene skrivnostne besede
 Nočno nebo in zvezde, prečudovito galaksijo, ki objema našo Zemljo
 Andromedo, njeno daljno sestro
 Samega sebe, ko sem se v sivkasti množici ustavil in zazrl v sinje nebo
 Odkril sem ljubezen, želim in upam, da je večna

Tončka Stanonik

Poslovilni večer, ko je plesal tudi Knjižni molj

Točno ob sedmih zvečer je v nedeljo pri Pesnikovih prvič pozvonilo. Na vratih je stala teta Neža. Tinina navodila je vzela zares in bila točna kot ura. Bila je oblečena v temno modro obleko v princes kroju in z belim ovratnikom in tokrat za spremembo res ni bila v copatih.

Prišla sta tudi dedek in babica pa Barica in Ninika. Gospod Pesnik je kar zažvižgal. Takih cvetov še ni imel na kupu. Takoj se je ponudil za prvega dvornega strežnika.

Gospa Tina je kričala, naj si obuže črne lakaste čevlje in ji ne dela sramote v hiši, ko je spet pozvonilo. Zadnji čas, saj so čakali samo še njega, gospoda Poldija. In res je stal pred vrati: v sivih hlačah, modri srajci in sivi jopici. Samo aktovka mu je še manjkala.

»Ježeš,« je pomislila Tina. »Kako se mi je oblekel. Pa tako sem mu naročala. Saj ta človek sploh ne ve, kaj se pravi večerna toaleta.« Kljub temu so ga bili vsi veseli. In Barica je vedela, da ji bo prav takšen za vedno ostal v spominu.

Šele zdaj je Pesnik lahko popeljal goste k mizi in vse, razen obleke Knjižnega molja, je bilo, kot je določila gospa Tina v svojem protokolu. Večerja je bila slovesna kot le kaj. Za vsako pijačo drugi kozarci. Za aperitiv jih je posodila Barica, ker so pri Pesnikovih vse sproti razbili, nekaj tekočih dobrot je iz svoje zakladnice prispevala tudi babica.

»O ti,« se je čudil dedek. »Le kje si imela skrito, da moj nos ni ničesar zavalhal?«

A tudi dedek ni prišel praznih rok. »Gobice, gobice,« je vriskala gospa Tina, ki je oboževala zrezke v gobovi omaki. In potem je na veliko namigovanje vseh žensk vstal gospod Pesnik in imel slavnostni nagovor, ki pa tokrat ni bil v verzih.

»Nič pesmice, ne bo nič pesmice?« se je čudila Neža, ki je mislila, da se verzi kar iz rokava stresajo.

»O, draga moja, vse to bo prišlo za nami. Tudi za tabo, Neža, ko se bomo spominjali starih časov,« je pojasnjeval Matevž.

A ker Tina ni marala žalostnih ljudi, so brž spremenili vsebino pogovora.

Ninika in Ančka sta se kljub slovesni večerji neznansko dolgočasili. Ninika je ves čas navijala laske na drobne prste. Zanimala jo je le njena oblekica, Ančka pa je gledala izpod čela in se bala, kdaj jo bo mami začela priganjati, naj jé solato. Toda na srečo je Tina tokrat čisto pozabila na svojo zdravo prehrano.

Poleg zelenjavnih težav je imela deklica ta večer samo še eno skrb: rada bi čim prej smuknila domov k televizorju! Začela se bo nova ameriška nadaljevanka. Pomagal ji je oči, ki se je spomnil, da bosta otroka morala spat. Še prej je Tina pomignila hčerki in v hipu sta se nekam izgubili. Ko sta se vrnili, je Ančka drža-

la v rokah šopek za Poldija, njena mami pa darilo vseh sosedov, veliko sliko, na kateri si z malo fantazije odkril Poldijevo kraljestvo v kotu med frančiškansko cerkvijo, tržnico in Konjsko grivo.

»Da ne boš prehitro pozabil na nas,« je dejala Poldiju.

A tudi on je mislil nanje. Prijel je Matevža za komolec in ga odvedel v svoje stanovanje. Ančka jo je popihala za njima, ker je slutila, da bo tam nekaj tudi zanje. In že se je zaslišalo s hodnika:

»Mami, mami, moj stolček, moj stolček. Glej, kaj mi je dal Poldi.«

»Ja, Poldi, kaj ti pa pride na misel,« se je delala hudo mami Tina.

»Ne, ne, je že prav tako. To je stolček naše Vrtajčke. In Vrtajčk ni veliko na svetu. Tudi v vasi pod Kopastim vrhom ne. Zato ga mora dobiti naša deklica. Zdaj bo na njem naredila še kako stajo, ko bo večja, pa se bo z njega gledala v ogledalo. Tako je to.«

Tudi Ninika je dobila svoje darilo: Poldkovo knjigo pravljic, Pesnik pa originalne Heinejeve pesmi, gospa Tina star porcelanast čajnik, iz katerega bo nalivala čaj samo ob posebno slovesnih priložnostih. Babici je namenil knjigo, ki je govorila o tem, kako »okusno kuhati navadna in imenitna jedila«, Neži pa zeliščne bukve. Barica, vsi so vedeli, da sta s Poldijem sorodni duši tudi po tem, da sta na moč negovala pisno kulturo, je dobila prekrasni izvod Prešernove Zdravljice iz 1944, zraven pa še velik omot Poldijevih rokopisov.

»Te papirje sem mislil pometati stran, potem pa sem si premislil. Če ti je kaj do njih, vse mogoče zapise sem zbiral, saj veš ... Ne vem pa, ali bi lahko bilo v tem tudi kaj koristnega,« se je opravičeval in mencial Knjižni molj, da se je zbranim kar inako storilo.

Gospa Tina se je ozrla po gostih.

»A tako, zdaj bomo pa še jokali. Ne, ne, stvari sem si drugače zamislila. Plesali bomo. Alo, kdo bo moj prvi plesalec?«

Od mize se je dvignil dedek.

»Že od mladih nog sem občudoval dame z rožo v laseh. Prosim, gospa Tina.«

In jo je odpeljal v dnevno sobo. In še preden je babici vzelo sapo, se je pred njo priklonil Pesnik. In Knjižni molj se je zavrtel z Barico, Ninika in Ančka pa sta pograbili za roke teto Nežo in se zrinili prav na sredo sobe, tako da je ta trio zasedel skoraj vse plesišče. Po drugem plesnem krogu, ko sta se otroka noro zabavala na račun Poldijeve okornosti, je morala Barica prav zakričati, da je preglasila glasbo.

»Alo, dekletič, spat!«

»Mami, ali lahko nocoj z Ančko skupaj gledava televizijo?« je vprašala Ninika. Barica je bila tega večera bolj popustljiva kot navadno.

»Lahko,« je dejala, »samo preden misliš zaspati, steci domov. Pretežka si, da bi te ponoči nosila po stopnicah.« Ni povedala do konca, deklici sta vedeli, da ju nocoj starši ne bodo pogrešali, stekli sta v Ančkino sobo, se stisnili v kot kavča in na televiziji komaj še ujeli Emily iz Mesečeve hiše. Pri Pesnikovih pa so še enkrat zavrteli ploščo. Zdaj je Poldi plesal s Tino, Pesnik z Nežo, babica pa je že vnaprej povedala, da je to za njene noge preveč. Dedek, ki je bil še vedno fant od fare, se je zato hitro priklonil Barici. Šele po tem plesnem krogu so vsi skupaj posedli za mizo.

»Se spomniš, kako je bilo, ko smo se vselili v Log?« je načel pogovor Matevž. S Poldijem – on je bil tu star stanovalec, sva se spoprijateljila že prvi dan. Z Nežo pa sta se merili, kakor da bi hoteli tekmovati, katera bo poslej imela v hiši prvo besedo.«

»Kaj, obrekovali bi radi,« se je ujezila Neža, »z nikomer se v življenju nisem bolje razumela kot z gospo Tino.«

»A najhuje je bilo takrat, ko nam je Poldi pobegnil v hribe in ni o svojem pohodu črhnil niti besedice. Takrat še nismo poznali njegovih muh. Na policijo smo ga šli iskat,« se je spominjala Neža pripetljaja iz prvega obdobja življenja v Cvetlični hiši.

Česa vsega se v teh urah niso spomnili. Deset let življenja v tej hiši so prečesali po dolgem in počez. Pozno ponoči sta se s slavja prva poslovila dedek in babica, nato je odšla Barica in prav nazadnje Poldi. »Dobro si se držal, fant moj,« je dejala Tina možu, potem ko sta ostala sama. »Če bi to vedela, bi te že kdaj prej spravila na plesišče, a sem mislila, da je ni stvari, ki bi ti šla bolj na živce kot ples na družabnih prireditvah.«

»Tudi ti si bila O. K., sploh nisi preveč razgrajala,« jo je pohvalil Pesnik in ugašnil luč na nočni omarici.

Barica je po prstih stopila v svoje stanovanje in pogledala v Ninikino sobo. Deklico je našla spečo na odeji. K sebi je tiščala rjavega medvedka, na tleh poleg nje pa so bile odprte Poldijeve Pravljice.

»Pa kar v obleki ... od kdaj pa spet to?« ji je govorila, ko jo je pokrivala z odejo. Potem se je še sama spravila v posteljo. Z blazinami si je uredila ležišče, da bi ji bilo čim udobneje, in vzela v roke Poldijev rokopis. Obračala je list za listom in vsakega podržala pred očmi: »Saj nič ne vidim,« se je jezila. »Tako drobno piše in še s svinčnikom. Čuden je ta naš Knjižni molj, piše s svinčnikom, čeprav danes že vsak uporablja računalnik.«

A tudi to je bila ena od Poldijevih razvad. Misli, ki jih je zapisoval, se je moral dotikati tudi z blazinicami prstov, ne samo z možgani. Za nič na svetu se zato ne bi odpovedal dobrim starim svinčnikom. Porabil je še tako majhne koščke. In ko jih je šilil, se je začelo v njegovi glavi kar bliskati od idej. Vsak umetnik ima namreč pod kapo kako skrivnost, kako spodbuditi ustvarjalnost. Tudi Poldi je bil na svoj način umetnik.

Ninikina mami je obračala liste in sploh ni videla, kako je urni kazalec odšteval čas, namenjen za spanje. »In naš Knjižni molj misli, da lahko te papirje vržem proč,« se je čudila Barica. »Le kaj mu pade v glavo. Spravila jih bom med svoje najdragocenejše stvari.« Barica je namreč imela nekeje v omari kotiček, ki ga je imenovala »shramba za spomine«. In včasih si je vzela čas in se kot majhna deklica skrila vanj. »Zdaj pa spat!« je morala ukazati še sebi, kajti ko je izza zavese pokukala skozi okno, je bil ves Log potopljen v temo.

Odlomek je iz knjige Cvetlična knjiga, ki bo izšla pri Založbi Genija; nekoliko spremenjeno besedilo je julija in avgusta 1987 kot slikanica izhajalo v časopisu Delo; obakrat je delo ilustrirala Dunja Kofler.

Tomaž Kosmač

Pankrt

O

bedoval sem bevando, kar je bilo s popito pijačo prejšnjih treh dni dovolj, da me je nosilo po ulici. Spal skoraj nisem, le za kakšno uro sem zadremal, kjer je pač nanese. Podnevi ali ponoči. Nisem več razložil časa. Pred očmi stalen mrak. Vsakih deset korakov me je zaneslo in moral sem popravljati tirnico. Ljudje so se me na daleč izogibali in gledali v tla, da jih ne bi ogovoril. Naslonil sem se na zvonec v bloku. Brž ko je Irma zagledala pijano karikaturu na vratih, je vzrojila:

»Ne hodi tak k meni! Stokrat sem ti povedala! Trezen si dobrodošel, takega te ne želim imeti v bližini!«

Umaknil sem roko z zvonca. Zaneslo me je ravno toliko, da sem elegantno zdrsel mimo nje v dnevno sobo. Začel sem tipkati po telefonski številčnici na steni. Ko sem nameraval preprijeti slušalko, mi je zdrsnila iz primeža. Na kablu je zanihala kot bandži. Milo sem jo pogledal:

»Bi pobrala?«

Pobrala je mene, me zrinila na hodnik, zaloputnila vrata in dvakrat obrnila ključ v ključavnici. Koga sem sploh mislil klicati? Zakaj sem se sploh ustavil pri njej? sem se tresel, sunkovito dihal in lovil ravnotežje. Po žepih sem iskal morebitno cigareto in v suknjiču naletel na pozabljenih pet evrov. Namenil sem se v trgovino. Pred njo so ljudi nadlegovali trije klošarji. Oblajali so vsakega, ki je prišel mimo.

»Daj malo drobiža!« me je prijel Jernej.

»Nimam.«

»Vem, da imaš! Poznam te,« se je priključil Krasni.

»Daj no!« je pristopil še Pankrt.

Popustil sem zaradi Pankrta. Ob vsaki uri mi je odprl kontejner, ko sem rabil prenočišče. Potrepljal me je po ramenu in ukazal Krasnemu, naj gre v nakup.

»Zakaj prav jaz?«

»Ker si najšibkejši člen,« je rekel Jernej.

»Ja, jaz pa najšibkejši!«

»Tako šibek si, da sploh ne veš več, da obstajaš na tem svetu,« ga je Pankrt porinil v delikateso.

Krasni se je vrnil s štirimi litri in popeljali so me v zapuščeno bajto. Večkrat sem lazil tam mimo, pa nisem vedel, da je prazna. Razpadala je sredi ljudi, ne da bi se je zavedali. Paziti je bilo treba na luknje v podu, ki so te zlahka potegnile nadstropje niže. Čeznje me je, kakor čez minsko polje, vlekel Pankrt. Ponavljal sem vsako njegovo stopinjo. Na cilju sta nas pričakala dva strgana fotelja ob preprelem jogiju. Naokoli so bile nastlane steklenice in vrečke s komaj prežve-

čenim kruhom, ki je postajal prepečenec. Sedel sem, praznil flašo in vse bolj me je zmanjkovalo. Čisto nalivanje v megli.

Pod noč sem spet visel na Irminem zvoncu. K sreči ni imela kukala. Če bi vedela, kdo je pred vrati, ne bi dobil cvenka. Tako je morala razpreti denarnico, da se me je znebila. Odplesal sem do gostilne. V njej me je čakal Pankrt. Tarnal je, da že več dni ni jedel. Človek bi mu še verjel, če ne bi videl zavrženih ostankov kruha. Res je imel okrogel vamp kot Unicefovi otroci, toda njihovi trebuhu so bili napihnjeni, njegov pa viseč. Vseeno sem ga povabil domov in mu obljubil meso z narezano čebulo. Za popotnico sva vzela dva litra belega. Svoje vino sem takoj prelil v plastenko z vodo. Med hojo me je večkrat navilo v čopiču. Zaustravljal sem se, vendar nisem mogel odtočiti.

»A ne gre?« je Pankrt veselo zalival drevje.

»Bom doma,« sem zapel hlače in iz vrečke potegnil bevando.

»Ubila te bo ta voda! Še krote se ti bodo zaredile!« je bil sila duhovit. »Poglej mene! Pijem čisto, pa mi nič ni!«

Prišla sva na rob mesta in začela štopati. Avtomobili so nama bežali čez prst. Prav počasi se je mimo privalil miličniški golf in poblisnil z modro lučjo. Vrnil sem pozdrav. Parkiral je na nasprotnem voznem pasu in potrpežljivo čakal, da napraviva prekršek. Bila sva zanesljiva sedmica na lotu.

»Hudo bo, če takoj ne stakneva prevoza,« sem rekel.

»Kaj nama pa moreta?!« je Pankrt visoko dvignil flašo ter izzivalno vabil kurirčka v akcijo.

Pritisk v vodovodu ni več dopuščal odlašanja. Obrnil sem se in sprožil slap po pločniku. Lučka na strehi je takoj zaigrala znano pesem.

»Šestdeset evrov bo. Toliko, da veš,« sta uniformiranca spustila šipo.

»Saj vem,« sem potegnil zadrگو. »Naju peljeta zdaj domov?«

Skoraj bi mi ustregla, če se ne bi vtaknil Pankrt.

»A je Kosmo slab človek!? A je slab človek!?« se je drl.

»Če ne boš zaprl gobca, ti ga bova midva!« sta se policista takoj zresnila.

Vlekel sem ga stran in zložilo naju je po tleh. Miličnika sta pritisnila na plin in se odstranila. Dosegla sta svoje. Brž ko sva se pobrala, nama je ustavil človek z nadurami.

»Moram bežati v delo,« je pravil. »Da se odpočijem od žene.«

»Zakaj je ne ukrotiš?« je vprašal Pankrt.

Zakaj si se poročil, sem molčal jaz.

Doma vhodnih vrat nisem mogel odkleniti. Ključ je padal iz rok in silil nekam po svoje.

»Bom jaz,« se je ponudil Pankrt in prinesel sem mu tisto čebulovo jed z odtenki goveda v sobo. Napolnil je svoje sestradane celice in takoj postal zaspan. S sabo sem ga privlekel, da bi imel družbo pri pitju. Zdržal je le dva kozarca. Kaj sem hotel kot tankati sam. Padel je med rjuhe, sezul čevlje in zazdelo se mi je, da stanujem v greznici. Zrak je postal kisel. Mukoma sem ga obdal z odejami in povil v mumijo. Nato je prostor postal vlažen in nekam zatohel. Spoznal sem, da mu je ušlo. Odprl sem omaro, raztegnil spalno vrečo in prenočil na tepihu.

»Lačen sem. Je še kaj mesa?« je zanimalo Pankrta zjutraj.

Brez zadrege. Očitno mu je bilo ležanje v urinu vsakdanje. Siten zaradi omamnega vonja sem se ga želel čim prej znebiti. V kleti sem našel breskov kompot in ga napotil v smer, od koder sva prišla. Nato sem v pralni stroj vrgel celo spalnico in dva tedna izpiral smrad za njim.

Kmalu je oblast obema izstavila račun za štopanje. Ker nisva plačala, sva šla pozimi v zapor. Sedela sva dva dni. Izpustili so naju ob štirih popoldne, ko je termometer že kazal minus 13 stopinj. Januar se je prevešal v februar. Za avtobus nisva imela dovolj, zato sva v prodajalni kupila par litrov vina in se kakor trola na palec prebijala proti domu. Iz kraja v kraj. Postal sem čuden v prezebljih nogah. V zadnji odprti krčmi sem izprosil liter vode in si v plastenki napravil bevando. Pankrta je znova popadla znana duhovitost:

»Še krote se ti bodo zaredile!«

Pisano sem ga pogledal in se tresel od mraza. Do doma je bilo še trideset kilometrov, tema, pa enajst zvečer. V ječo nama je šlo hitreje.

»Poglej mene! Pijem čisto, pa me nič ne zebe!«

Zabaven človek. Nekajkrat na leto ga srečam, pa še takrat me obdeluje s stokrat prežvečenimi dovtipi. Kar razpredal je:

»Mlako piješ, zato sva obtičala!«

»Saj!« sem bil na tem, da ga počim po zobeh, in zaškrtal: »Samo dve varianti sta. Ali greva peš ali pa tu spustiva duši!«

»Samo še pet minut potrpi, samo še pet minut,« me je drezal v talent, ko vendar ni bilo nobenega upanja na prevoz.

Navsezadnje sem presekal:

»Jaz se bom sprehodil, četudi tavam celo noč, ti pa, kakor hočeš!«

»Še pet minut ...«

Izginjal sem za ovinkom. Ko je opazil, da mislim resno, je prisopihal za mano. Vštric sva grela prste v dolgih korakih, nakar je v hribu uzrl barako:

»Utopiva se v senu!«

»Utopi se ti!«

Inje je prekrivalo obraz in veter je rezal kožo. Nosu skoraj nisem več čutil. Zagrabil je slano v grič. Deset minut sem čakal, da se premisli. Mravljinčasto sem stopical na mestu in kirurgi so že brusili skalpele. Zastonj sem ga prepričeval, naj pride nazaj. Odločil se je zmrzniti.

Pot sem nadaljeval sam in si prigovarjal, da sem z vsakim korakom bliže odrešitvi. Šest ur sem migal z repom in naposled v domači kamri s premrlimi prsti komaj spravil šal z vratu. Moral sem ga razlomiti. Bil je trd kot beton. Ledeni kapniki so padali z njega. Kapa se je pilepila na lica in očala. S sebe sem jo povlekel kakor čelado. Bil sem živi mrtvec. Premražen – ne do kosti – temveč skozi kosti.

Pankrta so čez nekaj dni odkrili domačini. Seno je zanj postalo hladilna skrinja. Sam si je bil kriv za smrt. Odpeljali so ga na obdukcijo in kremirali. Pospremil sem ga k zadnjemu počitku. Razen mene so bili prisotni samo še trije komunalni delavci po uradni dolžnosti. Položil sem cvet na žaro in brez slabe vesti odšel v mesto. Če Pankrt ne bi na štopu težil policajema, bi lahko postane vice otresal v nedogled.

Pred trgovino sta me prestregla Jernej in Krasni:

»Daj malo drobiža!«

Na Pankrta sta že pozabila. Bil je preteklost. Bolj kot njega sta pogrešala pijačo.

Odvrnil sem:

»Počakajta v parku.«

Na klopco sem prinesel liter vina za vsakega in pri bližnjem vodnjaku svojega zmešal z vodo. Rekla sta:

»Še krote se ti bodo zaredile v vampu! Poglej naju! Pijeva čisto, pa nama nič ni!«

Nasmehnil sem se in mogoče zadnjič nazdravil z njima.

NAŠIM SODELAVCEM V SLOVO

Viktor Žakelj

Radu Janu (1925–2008)

Profesor Rado Jan,
poleti 2005 / Foto:
Polona Mlakar
Baldasin

Bil je še topel dan, a jesen se je že nakazovala, ko si odšel, dragi Rado, v svet mrtvih, v Had, kamor – kot je rekel pesnik – moč preganjavcev ne seže. Tako, drug za drugim, odhajate priče velikih dogodkov prejšnjega stoletja, ko se je skušalo svet na novo utiriti, preurediti družbeno-ekonomske odnose in celo preoblikovati, kot je upal Kocbek, nacionalni, torej človeški značaj.

Ti si zato v dvojem dober primer tega gigantskega projekta. Najprej zato, ker si prehodil trnovo pot otroka bolj ali manj revne družine, od pastirčeka, hlapčiča, vajenca, fantiča, ki so mu naredi nemško uniformo, partizana, študenta, učitelja, pisca, družbenopolitičnega delavca, kar do tedaj tako rekoč ni bilo mogoče, in dalje zato, ker si iskreno verjel v projekt ekonomske in politične emancipacije naroda, ki tedaj še ni bil nacija. Verjel si, da si bo Tvoj narod poslej pisal sodbo sam, da mu je ne bo ne frak in ne talar, kot je želel Tebi ljubljeni Cankar. V svojih zrelih letih si verjetno, morda celo skrušeno, spoznal, da zgodovina ni premica, ki se pne vedno višje in višje, ampak je spirala; spoznal, da je človek ujetnik svoje narave, da je resnično novega bore malo, da se človek in človeštvo vedno znova vračata k svojemu začetku, da se vse ponavlja, a res je, da na nov način.

Tudi Ti si se po upokojitvi vrnil v svet svoje mladosti, na rob žirovskih travnikov, ki so bili poligon Tvoje mladosti. Preživel si svoje vrstnike, Pavleta, Marjana, Staneta in druge. Z njimi si se igral, pozneje prijateljeval, igral, režiral, politiziral.

Spominjam se časov, ko je bila Bahačeva gostilna ob mnogih sobotah Tvoja učilnica, kjer si modroval, mi smo rekli – filozofiral. Hodil si od mize do mize. V desnici si držal kozarec belega, z levico si si popravljaval ravne, že rahlo osivele lase, ki so Ti padali na čelo. Misel sogovornika si navadno z nasmeškom popravljaval: no ja, ampak ... Svoj »seminar« si obvezno sklepal s katero od Puškinovih v originalu. Neukim si bil tuj, Janov filozof pač, nam, šolajočim, zanimiv, nekaj posebnega.

Ti si poznal vse Žirovke in Žirovce po hišnih imenih. Posebno ljubi so Ti bili posebneži, ki so na klovnovski način odslikavali podobo patriarhalnega časa, ki ga je izrinjala industrializacija. A tudi Ti, Janov Rado, si bil nekaj posebnega, namreč, Ti si bil eden tistih, danes redkih, humanistov – romantikov, ki so do

Vladka in Rado
Jan na vrtu njune
hiše v Žireh, poleti
2005 / Foto: Polona
Mlakar Baldasin

konca verjeli, da je bila najprej beseda – kakšna ironija glede na Tvoj nazor – a imel si ves čas ob sebi ljubljeno soprogo Vladko, ki je, ne le, da je oplemenitila vajin rod z umetniškim talentom, ampak je tudi ves čas vedela, da je treba najprej jesti in piti, potem šele pride na vrsto filozofiranje.

Nikoli si Te nisem mogel predstavljati kot ravnatelja, ki po organizacijski in ekonomski plati skrbi za šolo, videl sem Te le kot pedagoškega vodjo, ki po vsebinski plati skrbi za brušenje mladih ukaželjnih glav, nikoli kot direktorja gledališča, vedno kot umetniškega vodjo ... O Tvoji poklicni poti so odločali kadroviki, Ti verjetno nikoli ... Taki časi, pač.

Dvoje, bi rekel, Te je bremenilo: prvo, da so Te najstnika oblekli v nemško uniformo – kdaj točno in zakaj, ne vem; k partizanom si verjetno pobegnil – slučajno, dogovorjeno – tudi ne vem. Drugo, da nisi nadaljeval akademske poti. Ti si bil študiozen, razmišljujoč človek. Res škoda!

Ko se vajinemu prvorojencu, Veljku, prikrade na lice nasmešek, pogosto zagoneten, včasih malce ironičen, začnjam verjeti, da je nasmeš dedna kategorija. A spomin nate, dragi Rado, ne bo živel le v Tvojih. Namreč, za sabo puščaš pisne sledi in nihče, ki bo kdaj pozneje brskal po kulturni, politični, duhovni preteklosti ljudi iz loškega gospostva, ne bo mogel mimo Tvojih spoznanj. Hvala Ti!

In še nekaj: Ti si bil učiteljska natura, užival si v poučevanju, v mentorstvu. Mnogim, med njimi tudi Žirovcem, si bil vodnik v njihov svet umetnosti. Nekatera literarna dela, kot je Svetinova Ukana, slovenska Vojna in mir, si utiril med bralstvo. To Ti ni bilo težko. Prvič zato, ker je to bilo del Tvoje stroke, drugič zato, ker si partizanstvo kot socialno-revolucionarno in narodnoosvobodilno bistvo nosil v sebi. Ko si v zrelih letih na delu ob sotočju velikih južnoslovanskih rek spoznal, da Srbi razumejo Jugoslavijo kot razširjeno Srbijo, Hrvati pa je sploh ne sprejemajo, prepričani namreč, da med te narode preprosto ne sodijo, si se najbrž zdrznil. Tvoj svet, zrasel v primorskem partizanstvu, se je, verjajem, začel sesuvati. Poznam to čutenje.

Zdaj Te ni več. Žena je izgubila ljubečega moža, otroci očeta, vnuki in vnukinje dedka. Mi, ki smo Te leta poznali, zanimivega sobesednika, ki se je iskreno odzival na kulturna in politična dogajanja. Bil si *homo politicus* v žlahtnem pomenu besede. Naj spomin nate še dolgo ne zbledi!

Pripis urednika: Rado Jan, ki je bil več let stalni sodelavec Žirovskega občasnika, je umrl v soboto, 6. septembra 2008, v bolnišnici na Golniku. Pokopali smo ga na Dobračevi, v sredo, 10. septembra, ob 17. uri. Ob tej priložnosti je imel Viktor Žakelj sijajen in prosto izrečen govor. Z avtorjevim soglasjem objavljamo besedilo, ki mu je bilo za predlogo. Tiste, ki bi jih zanimala daljša pripoved o življenju pokojnega profesorja, pa naj spomnim na intervju, ki sva ga naredila ob njegovi 80-letnici; objavljen je v ŽO 35 (2005) na straneh 7–32 pod naslovom Otroke imajo ljudje, ki verjamejo v prihodnost.

Spomenka Hribar

V spomin prijatelju Ivanu Cankarju (1942–2008)

Presenetila in presunila je naju z možem Ivanova nenadna smrt! Bil je najin dober prijatelj; ne moreva se pomiriti z njegovo prezgodnjo smrtjo. Ker nisva mogla na Finsko na njegov pogreb, sva dala žalno objavo v Delo.

Z Ivanom sva bila najdalj sošolca, dvanajst let, od prvega razreda osnovne šole do univerze. Bil je najbolj nadarjen od nas vseh, delaven, nekoliko zadržan, vendar prijazen, sočuten človek. Ko sva hodila še v osnovno šolo, sva se včasih skupaj učila. Spominjam se, da sem nekoč pri meni doma zamesila palačinke, in ko sem prvo spekla na eni strani in jo potem obrnila v zraku – ker tega ni pričakoval – je Ivan samodejno odskočil vstran. Na ta račun sva se večkrat smejala.

Bil je kakor jaz brez očeta. V prvem razredu nas je bilo 64 učencev in učenk in od tega veliko brez očetov – padlih, umrlih, ubitih na obeh straneh. Večkrat sem zapisala, da smo bili »generacija brez očetov«. Moj je za posledicami mučenja v beograjskem zaporu Glavnjača umrl nekaj mesecev pozneje, 2. maja 1942, Ivanov je bil ubit po vojni. Seveda nobeden od naju svojega očeta ni poznal. O tem, kako sva pogrešala, kako smo pogrešali svoje očete, nismo otroci nikoli govorili. Toda vsak od nas je zagotovo imel luknjo, praznino v srcu. Ker sem vedela za svojo bolečino, sem jo zaznala tudi v drugih srcih. Prav iz tega sočutenja sem obelodanila poveljni zločin: likvidacijo domobrancev in mnogih civilistov. In zahtevala narodno spravo: da bi že enkrat nehali sektašiti med nami, ki imamo vsi tukaj svojo izvirno domovino. Pa ne gre le za sočutje z živimi, tudi z mrtvimi: navsezadnje je vseeno, kdo te muči: *boli*, in vseeno je, kdo te ubije, *mrtev si*. In mrtvim gre vsem enako spoštovanje in pieteta. Zato je pieteta do mrtvih temelj in pogoj sprave.

Mnogo let pozneje – potem ko sem odprla vprašanje povojnih pomorov – mi je Ivan povedal neko svojo čudno dogodivščino: nekoč, ko je šel po cesti, je za njim s kolesom pripeljal nek moški in mu dejal: »Vem, da ti mene sovražiš.« Ivan ga je čudno pogledal, saj ga celo poznal ni, predvsem pa ni vedel, zakaj naj

Ivan Cankar, ena zadnjih fotografij

bi ga sovražil. In potem mu je človek dejal: »Tvojega očeta smo ubili, čisto po neumnem; nedolžen je bil. Zraven sem bil.« Če je bil zraven in se je pred sinom žrtve celo razgalil, se je gotovo čutil krivega ali vsaj sokrivega. Povedal mu je, da so Ivanovega očeta ubili v Bodovljah. Morda je Ivanu kaj odvrnilo dejstvo, da je bil njegov oče nedolžen, srčne praznine ob njegovi nepreklicni odsotnosti pa mu gotovo ni zapolnil.

O politiki se kot otroci in dijaki nismo nikoli pogovarjali. Pravzaprav se za vse niti ni vedelo, kje je kdo med vojno bil. Drugače kot zdaj, ko so – vsaj po mnogih vaseh – vsi »preštet« na eno ali drugo stran. Kar mene zadeva, moram priznati, da za povojne poboje sploh nisem vedela, dokler ni tega povedal Edvard Kocbek v svojem intervjuju, ki ga je dal Borisu Pahorju in Alojzu Rebuli, leta 1975. Kako naj bi tudi vedela; z mamó sva prišli v Žiri leta 1947, ko je bilo že vse »mimo«, o tem se v šoli nismo pogovarjali, ljudje pa so tudi molčali. Tako sem bila potem, ko sem za te tragične dogodke izvedela, toliko bolj pretresena in presunjena. Pravzaprav sem to, da sem za ta povojni masaker izvedela šele v svojem 35. letu, krivim še posebej zamerila. Skrili, odvezli so mi del nacionalne zgodovine!

Po maturi sva z Ivanom izbrala vsak svoj študij, Ivan fiziko, jaz filozofijo. Med študijem se nisva kaj dosti srečevala. Vem pa, da ni dobil štipendije – »domobranska krivda« ga je spremljala tudi na univerzi, saj je bilo treba za štipendijo pridobiti mnenje oziroma priporočilo ... Ne vem, kako se je preživljal, s kakšnimi lastnimi napori in napori njegove mame. Kako je sploh to zmogla – vdova, brez službe, zgolj s klekljanjem – si ne morem predstavljati. Vem pa, kako samotno in težko so živele mlade vdove, moja mama, mame mojih prijateljic in sošolk. In gotovo še težje mame likvidiranih domobrancev in njihove družine. To sem vedela med drugim tudi po tem, da Ivan ni nosil v šolo malice. Bil je skromen, a ponosen, le včasih sem ga prepričala, da sva si delila mojo. Vsekakor pa je Ivan vztrajal in s svojo inteligenco in pridnostjo dosegel cilj.

Službo je dobil na Inštitutu Jožefa Stefana. Nekega dne je na študijsko prakso na inštitut prišla mlada, sposobna, prijazna Lena iz daljne Finske, njegova bodoča žena. Ker v Sloveniji po končani praksi ni dobila službe, sta se preselila na Finsko in si tam ustvarila družino; dva sinova, Miha in Niko, sta bila njun svet. Vem, da je bil v družinskem krogu srečen, vem pa tudi, da je imel veliko domotožje in da je zelo težko prenašal dolge finske zime s skoraj celodnevno temo.

Ker je bil sposoben, je dobival različne vodilne položaje v firmi IBM; tako je bil med drugim tudi v Parizu. Nas, mojo družino je povabil in bili smo pri njem v gosteh teden dni. Tudi druge znance in prijatelje je vabil. Imeli smo se res lepo; Lena je bila nadvse prijazna gostiteljica. Povabila sta nas tudi na Finsko, pa nekako smo kar nekaj odlašali ... Pa saj pravzaprav tudi ni bilo možnosti; dokler nisva odplačala kreditov za hišo, ki sva jo zgradila v sedemdesetih letih, smo živeli nadvse skromno. Potem pa sta dekletki zrasli in smo kar naprej nekaj odlašali – dokler ni bilo prepozno.

Na slovenstvo je bil Ivan zelo ponosen in tudi svoja dva sinova je naučil slovensko; pravzaprav se je z njima pogovarjal v svojem maternem jeziku.

Med našo osamosvojitveno vojno je bil Ivan kakor po naključju v domovini. Ker so bili mejni prehodi zaprti in v ognju, se ni mogel takoj vrniti domov, pa je prespal pri nas. Na našo osamosvojitvev je bil zelo ponosen. Sploh je bil ponosen

na domovino; vem, kako mu je bilo prijetno pri srcu, kadar se je kaj pozitivnega slišalo iz domovine ali kadar so recimo kje zmagovali naši športniki. Tedaj je kar žarel od ponosa.

V njem ni bilo sovraštva. Vem, da se je zelo čudil, ko so po uvedbi demokracije in še posebej po osamosvojitvi začeli pri nas prevladovati sovražni, celo maščevalni toni. Tega ni mogel razumeti. Povedal mi je finsko »zgodbo«: po vojni je Sovjetska zveza zahtevala vrnitev svojih vojakov, ki so sodelovali v sovjetsko-finski vojni in padli v finsko ujetništvo. Finska oblast jih je res poslala – skoraj 70 tisoč – v Rusijo, kjer so jih vse pobili. Pa zaradi tega nihče ne zahteva maščevanja, je dejal.

Za novo leto sva mu z voščili poslala zbornik *Žrtve vojne in revolucije*, ki je je bil zelo vesel. Odgovoril je prek maila. S ponosom je zapisal, da je konec novembra dobil že tretjega vnuka, »Luka mu bo ime«. Vnuka Karla in Amando imata z ženo »malo v varstvu, tako da razbremeniva mlade starše in še veliko veselja imava«. In je dodal: »Jaz sem še posebno zadovoljen, ker sem od fantov (sinov – op. S.H.) dobil nalogo, da ju (jih) moram učiti slovensko; čeprav fanta kar dobro govorita, sta me vseeno poprosila za pouk slovenščine svojim otrokom, ker da sem pač edini aboriginalni Slovenec tukaj«. In zapisal je svoj veselje in narodno samozavest: »In je veselje opazovati, ko oba otroka razumeta vse mogoče tako v slovenščini kot tudi v finščini. Ta slovenskost mi je bila vedno zelo pomembna, sem nekako dobil že od doma to žilico.« Ja, od doma smo dobili veliko, vse: ljubezen, sočutje, spoštovanje drugega in drugačnega, ponos in narodno zavest. Vsi in vsakdo – ne glede na to, kje so padli ali umrli ali biti umorjeni naše očetje, naši najdražji, so naši, del nas samih, del naše zgodovine.

Enajstega marca bi Ivan dopolnil 66 let – pa jih ni dočakal.

Dragi prijatelj, naj ti bo lahka zemlja tvoje druge domovine! Počivaj v miru, dragi fant!

Pripis urednika: Rojak Ivan Cankar, ki se je rodil 11. marca 1942 na Selu pri Žireh, je umrl v svoji hiši na finskem podeželju severno od Helsinkov (Lähteentie, Tuusula) 15. januarja 2008. Bil je tudi velik privrženec Žirovskega občasnika. Daljši intervju z njim smo objavili konec leta 1995 v št. 21–22, str. 25–33: Žirovec v Parizu, Pogovor z Ivanom Cankarjem, strokovnjakom za računalništvo.

Franc Temelj

Nikoli več v Gačnik

V spomin Matevžu Pečelinu (1948–2008)

Ko se je dodobra izteklo sedmo leto enaindvajsetega stoletja, se je za vedno ustavilo ustvarjalno pero Matevža Pečelina. Matevž je bil verjetno med zadnjimi, če že ne zadnji slovenski pisec, ki je vsa svoja dela oddal v tisk napisana z roko. Da mu je bila ljubša samosvoja pot kakor plavati z množico, govori dejstvo, da je bolj cenil mačke kakor pse: »Pes te bo ubogal na vsak ukaz, maček pa ne.« Zavračal je vse institucije, toda ob branju njegovih zgodb imam občutek, da berem stare slovenske večernice. Miha mi je zadnjič rekel: »Življenje samo piše zgodbe, pisatelj pa je tisti, ki te zgodbe zna zapisati tako, da jih ljudje z veseljem beremo.« Matevžu je bilo to vsekakor dano. Na potepanjih po njemu ljubih tolminskih grapah in slemenih je poslušal usode starcev, ki so še kljubovali času in obdelovali svoje meline ter se veselili vsakega, ki je prišel mimo in jim

prisluhnil ob srkanju drnulovca. Toda večini je z drnulovcem vred iz glave izhlapela tudi pripoved, Matevž pa jo je nosil v sebi toliko časa, da je bila godna, ko jo je na njemu lasten način in nam v veselje prelil na papir. Obenem je v sebi nosil tudi lastno življenjsko zgodbo, ki mu nikakor ni bila naklonjena. Skoraj nikoli se ni pritoževal nad njo, toda ko mi je nekoč zaupal, da so bili trenutki, ko je tudi njegovo oko orosila solza, sem spoznal, da je v njegovem čokatem telesu bilo blago srce. Srce, v katerem je posebno mesto imel Gačnik, ta pa je bil Matevžu katedrala. In če še nisi bil v Gačniku, si bil »drekač«. Z njegovim odhodom bo marsikatera zgodba ostala v večnosti tolminskih grap in žirovskih bregov, njemu v zahvalo in spomin pa objavljamo izbor njegovih del v knjigi z naslovom Na tem ljubem svetu so stvari.

Franc Temelj

Romarju Francu Kopaču (1953–2008)

Nekega dne pa smo šli
dolgo brezjansko pot
s tisto močjo,
ki je dosegljiva
samo s srcem.

Franc, tako si se v enih svojih pesmi spominjal začetka naših skupnih romarskih poti. Poti, na katerih si ob telesnih naporih lajšal bolečino svoje občutljive pesniške duše in iskal odgovore na vprašanja o smislu bivanja. Nam pa si s svojo prisotnostjo in tebi lastnimi komentarji popestril dni, ki smo jih preživeli skupaj. Bil si med prvimi rednimi člani društva ŠmaR, četudi ti formalnosti niso nič pomenile. Kaj pa ti je pomenila pot na Brezje, katero si prehodil štirinajstkrat, si izrazil z besedami:

*Veselim se, o Bog,
da mi daješ to moč
in ta nepremagljivi poklic
biti romar k Mariji na Brezje.*

Toda samo Brezje ti kmalu niso več zadostovale, srce te je gnalo naprej: na Kurešček, Višarje, Trsat nad Reko, k Gospe Sveti, v Novo Štifo, na Svete Gore nad Sotlo, na Žeželj nad Vinico ter dvakrat na Sveto Goro nad Gorico. Ob tem ti je bilo dano, da si znal svoja občutja mojstrsko preliti na papir in ustvariti obsežen pesniški opus, s katerim si bogatil žirovski in širši kulturni prostor.

Nekoč si zapisal:
*Hodec je, ki ljubkuje to deželo
s svojimi podplati.*

Tvoj zemeljski korak se je žal veliko prekmalu ustavil in v prihodnje bomo romali skupaj samo še v duhu.

Pripis urednika: *To so besede, ki jih je ob odprtem grobu našega sodelavca Franca Kopača izrekel Franc Temelj, njegov prijatelj in sopotnik na romarskih poteh. Pesnik Franc Kopač je umrl v soboto, 8. avgusta 2008, na svojem domu, pokopali smo ga v četrtek, 14. avgusta, na pokopališču Dobračeva.*

POLEMIKA

Izjava odgovornega urednika

Žiri, 12. maja 2008

V zvezi s polemiko, ki je bila objavljena v 36. in 37. številki Žirovskega občasnika (v letih 2006 in 2007), želim objaviti, kar sledi. V začetku januarja 2008 me je na lastno željo obiskal g. ALOJZ ENIKO iz Ljubljane, žirovski rojak. Pokazal mi je dokument, iz katerega je razvidno, da je bil v času, ko je bil umorjen ANDREJ SELJAK iz Žirovnice, tj. v začetku februarja 1946, na šolanju v Sovjetski zvezi. Tako je hotel dokazati, da on ni mogel biti udeležen pri tem umoru – kar bi bilo po njegovem mnenju mogoče sklepati iz mojega pisanja (iz knjige Dediščina rapalske meje, ki je izšla leta 2005 v Žireh). Podpisani česa takega sicer nisem trdil, **obžalujem pa**, če je kdo po mojem pisanju res sklepal, da bi mogel biti Alojz Eniko morilec Andreja Seljaka, in če je g. Eniko zaradi mojega pisanja in omenjene polemike utrpel duševne bolečine in je bilo v javnosti prizadeto njegovo dobro ime. To res ni bil moj namen.

Iz predloženega dokumenta je torej razvidno, da Alojz Eniko zločina nad Andrejem Seljakom ni zagrešil in ga tudi ni mogel zagrešiti. Če pa sem ga podpisani s svojim pisanjem nehote prizadel, to obžalujem in se mu javno opravičujem.

Mihael Naglič, odgovorni urednik

Avtorji tega zvezka

BOŠTJAN BOGATAJ, novinar Gorenjskega glasa v Kranju

DR. LOJZE GOSTIŠA, umetnostni zgodovinar, živi v Malem Lipoglavu, doma iz Žirov

DR. SPOMENKA HRIBAR, filozofinja in sociologinja, pobudnica narodne sprave med Slovenci, živi v Tomišlju, po materi Žirovka

GORAN KLEMENČIČ, pravnik in publicist, regionalni direktor ustanove International Institute for Criminal Law Reform and Human Rights, Ljubljana-Galway-Washington, živi v Šentvidu pri Lukovici, doma iz Žirov

FRANC KOPAČ (1953–2008), pesnik, živel v Žireh (na Dobračevi)

STANE KOSMAČ, akademski slikar, učitelj na Osnovni šoli Žiri, živi v Žireh

TOMAŽ KOSMAČ, pisatelj, živi v Godoviču

DR. PETRA LEBEN SELJAK, antropologinja, ima status zasebne raziskovalke, doma iz Škofje Loke, živi v Žireh

POLONA MLAKAR BALDASIN, samostojna poklicna fotografinja, živi v Žireh

MIHA NAGLIČ, publicist in kulturni delavec, živi v Žirovnici, južno od Žirov

MAKSIM SEDEJ ML., slikar in pesnik, sin žirovskega rojaka Maksima Sedeja, živi v Ljubljani

TONČKA STANONIK, profesorica slovenščine, urednica v Založbi Mladinska knjiga, doma iz Žirov, živi v Ljubljani

FRANC TEMELJ, elektrotehnik, fotograf, zaposlen v raziskovalni enoti tovarne Kladivar Žiri, živi na Dobračevi

MAG. VIKTOR ŽAKELJ, politik, predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, živi v Ljubljani in Žireh

Kazalo

UVODNIK

- 5 Goran Klemenčič: Svoboda ali varnost: triptih vsiljene in v podmeni zgrešene dileme
- 14 Miha Naglič: Trideseti zvezek

INTERVJU: LAURENT BATAILLE, PRVI MOŽ DRUŽBE POCLAIN HYDRAULICS

- 19 Miha Naglič: Mi nismo finančni špekulanti, smo resnični industrialisti

INTERVJU: ALEŠ DOLENC, DIREKTOR ZADRUGE IN DELNIŠKE DRUŽBE M SORA

- 29 Miha Naglič: Delati prave stvari na pravi način

INTERVJU: SAŠO JEREB, JUDOIST, VRHUNSKI ŠPORTNIK

- 43 Boštjan Bogataj: Povedali so mi, da sem talent, in sem jih poslušal

PODJETNI ŽIROVCI: MIZARSTVO LESKO DRUŽINE ERZNOŽNIK

- 53 Miha Naglič: Lesko, mizarско okno v svet

DOBRAČEVA

- 58 Petra Leben Seljak: Dobračeva med letoma 1772 in 1852

LIKOVNA PRILOGA: ICHONOTHECA VALVASORIANA

- 97 Lojze Gostiša: Izbrani listi

ŽIROVSKI PREDKRŠČANSKI SVETI KRAJI

- 113 Franc Temelj: Žirovski tročan

MOTOKLUB SAIRACH

- 116 Polona Mlakar Baldasin: Deset svinjskih let

LEPOSLOVJE

- 120 Franc Kopač: Umrl je človek
- 122 Maksim Sedej ml.: Drevesa, ki pohajkujejo po Barju
- 123 Tončka Stanonik: Poslovilni večer, ko je plesal tudi Knjižni molj
- 126 Tomaž Kosmač: Pankrt

NAŠIM SODELAVCEM V SLOVO

- 130 Viktor Žakelj: Radu Janu (1925–2008)
- 133 Spomenka Hribar: V spomin prijatelju Ivanu Cankarju (1942–2008)
- 136 Franc Temelj: Nikoli več v Gačnik. Matevžu Pečelinu (1948–2008)
- 137 Franc Temelj: Romarju Francu Kopaču (1953–2008)

POLEMIKA

- 138 Miha Naglič: Izjava odgovornega urednika

ŽIROVSKI OBČASNIK (1980–)

Zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem, letnik XXIX (2008), zvezek 30, številka 38

Ustanovitelj

DPD Svoboda Žiri (Literarna sekcija) in Muzejsko društvo Žiri

Zbornik izhaja občasno, najmanj enkrat letno, ob stalni denarni podpori Občine Žiri in nekaterih podjetij.

Glavni in stalni pokrovitelji

Občina Žiri, Alpina, d.d., Etiketa tiskarna d.d., Kladivar Žiri d.d., M Sora d.d., Žiri, vse v Žireh.

Natis tega zvezka je podprl tudi JSKD – Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Predsednik uredniškega sveta: akademik dr. Zdravko Mlinar

Uredniški odbor: Stane Kosmač, Miha Naglič, Nace Naglič, Tončka Stanonik, Franc Temelj

Glavni in odgovorni urednik: Miha Naglič

Oblikovalec: Stane Kosmač

Lektorica: Tončka Stanonik

Stalni sodelavci – uredniški svet

Milka Bokal, +Ivan Cankar, Metka Debeljak, Tone Eniko, dr. Pavel Gantar, dr. Lojze Gostiša, dr. Spomenka Hribar, +Rado Jan, Joži Kacin, Vladimir Kavčič, +Franc Kopač, dr. Franc Križnar, Tomaž Kržišnik, Petra Likar, mag. Matjaž Mazzini, Milena Miklavčič, Andrej Mlakar, Anton Mlakar, Barbara Mlakar, Polona Mlakar Baldasin, dr. Anton Mlinar, mag. Branko Mlinar, dr. Zdravko Mlinar, Peter Naglič, +Matevž Pečelin, Jože Peternelj, Nejko Podobnik, Beta Poljanšek Koman, dr. Tadeja Primožič, Janez Ramoveš, Izidor Rejc, Ivan Reven, dr. Marija Stanonik, Tomaž Štefe, Olga Vončina, Alfonz Zajec, Anton Žakelj, mag. Viktor Žakelj

Nekdanji sodelavci

Karel Bernik (1912–93), Marijan Dolenc (1930–81), Vlasto Kopač (1913–2006), Janko Majnik (1918–2000), Konrad Peternelj - Slovenec (1936–2000), Slobodan Poljanšek (1944–2003), dr. Ivan Sedej (1934–97), Vladimir Simončič - Vlastja (1911–2000), Anton Žakelj (1907–2006)

Naslov uredništva

Žirovski občasnik, SI – 4226 Žiri, p.p. 51

E-pošta: miha.naglic@siol.net

Naslov pooblaščenega izdajatelja in založnika

Pegaz International d.o.o. Ljubljana, Aljaževa ulica 10, 1000 Ljubljana

E-pošta: pegaz.int@siol.net

Cena tega kompleta: 20 EUR

Naklada: 500 izvodov

Elektronski prelom: Pegaz CDT d.o.o., Ljubljana

Tisk: Tiskarna Littera Picta d.o.o., Ljubljana

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji sami. Rokopisov ne vračamo. Redakcija tega zvezka je bila končana oktobra 2008.

ISSN 0351-5966

Žirovski občasnik je več kot časnik – je cela knjiga!

MOTOZBOR ŽIRI/SAIRACH

Foto: Polona Mlakar Baldasin

1. MOTO ZBOR

11.12.13. VI 1999

ŽIRI

FOOD
DRINK
ROCK'N'ROLL
STRIP-TEASE
GAMES
CUPS
AIRBRUSH
TATTOO
FREE CAMPING
FREE ENTRY

2008. 11. 1999

ŽIRI
13.,14.,15.
junij/june
2008

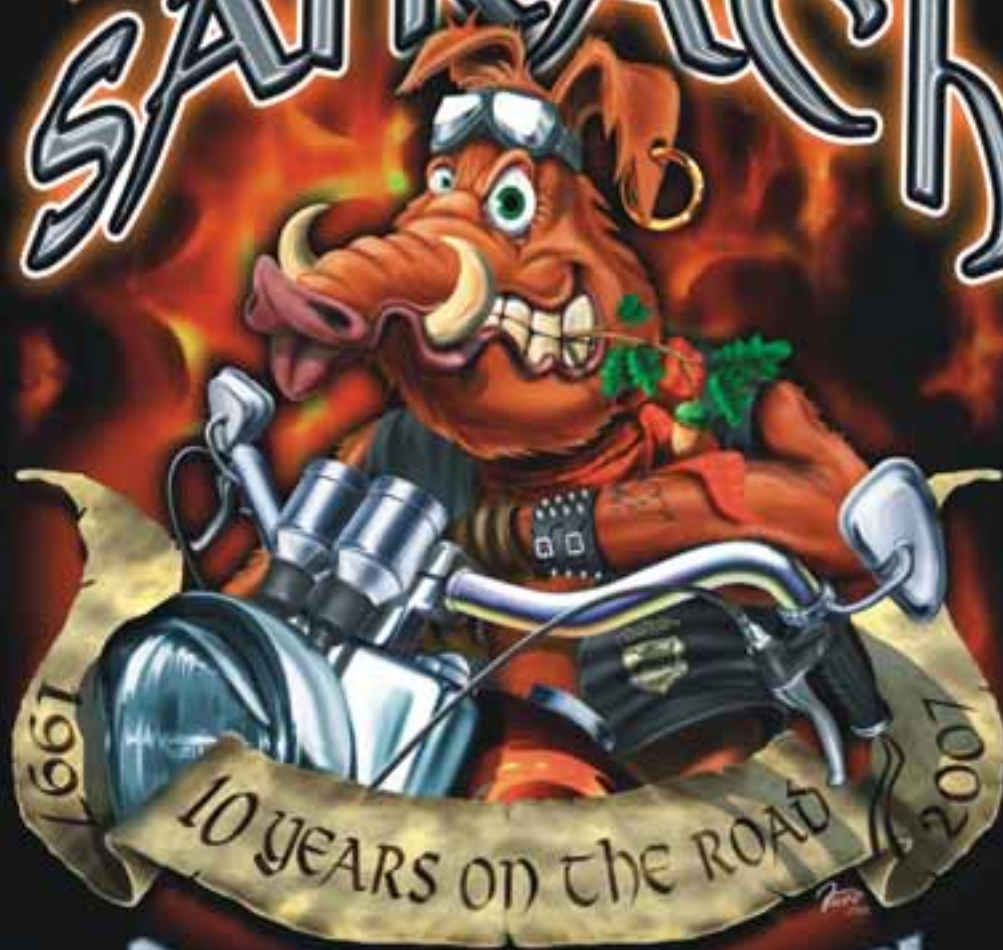
FOOD
DRINK
ROCK'N'ROLL
STRIP-TEASE
GAMES
AIRBRUSH
TATTOO
FREE CAMPING
FREE ENTRY FOR BIKERS

SAIRACH SLOVENIJA

SAIRACH

8.9.10. JUNIJ/JUNE 2007
9. MOTOZBOR ŽIRI

**FOOD • DRINK • ROCK'N'ROLL • STRIP-TEASE • GAMES
CUPS • AIRBRUSH • TATTOO • FREE CAMPING • FREE ENTRY**

design by JURE (www.airbrush-jure.com)

OBČINA ŽIRI

Loška cesta 1, 4226 Žiri

Tel. 04 50 50 700, fax: 04 51 05 444,

e-pošta: obcina.ziri@obcina.ziri.si, spletna stran: www.ziri.si

Osnovni podatki o občini:

površina 49 km², 5064 občanov, 2422 moških in 2522 žensk,
18 naselij, 45 ulic, 1100 hišnih števil, okoli 1400 gospodinjstev

Občinski praznik

25. junij

Župan

BOJAN STARMAN

Občinski svetniki

Anton Beovič, Metka Debeljak, Peter Dolenc, Urška Eniko, Silva Freljih,
Branko Jesenovec, Martin Kopač, Vesna Kranjc, Stanislav Mlakar,
Franci Mlinar, Marko Mrlak, Vladimir Oblak, Germana Pivk,
Marijan Žakelj, Viktor Žakelj

25. JUNIJ – PRAZNIK OBČINE ŽIRI

Slovesnost ob občinskem prazniku 2008, v sejni sobi Občine Žiri / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Župan Občine Žiri in nagrajenci po podelitvi priznanj. Z leve: Anton Oblak, Francka Primožič, Bojan Starman, Ivan Gluhodov, Darij Erznožnik / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Meni je prav

alpina[®]

www.alpina.si

RAZVOJ, PROIZVODNJA IN TRŽENJE SESTAVIN, SISTEMOV IN STORITEV S PODROČJA FLUIDNE TEHNIKE

HIDRAVLIČNE SESTAVINE HIDRAVLIČNI SISTEMI STORITVE

PROGRAM
ZASTOPSTEV

www.kladivar.com

KLADIVAR Žiri, tovarna elementov za fluidno tehniko, d.d.
Industrijska ulica 2, SI - 4226 Žiri, Slovenija
T: 04 51 59 100 / F: 04 51 59 122 / E: info@kladivar.com

tekstilni program
grafični program
sito program
digitalni tisk
sito tisk
ofset tisk
flekso tisk
knjigotisk
čipi proti kraji

samolepilne etikete
kartonske etikete
papirne etikete
sleeve etikete
wrap-around etikete
etikete v kolutu
našivne etikete
všivne etikete

eti**ke**ta

TISKARNA, D. D., ŽIRI

flok transferji
uv tisk z barvami
izsekavanje
posebnih oblik
visokofrekvenčno
varjenje in oblikovanje
promocijski material
tisk z posebnimi efekti
sublimacijski tisk

knjigotisk
transferni tisk
etikete v poli
toplotna folija
hladna folija
uv lakiranje
laminiranje
številčenje

in še mnogo drugega....

Katero okno boste povabili v izbrano družbo?

OKNO M SORA PASIV

moderen design
atraktiven izgled
odlična izolativnost

M SORA
okno je več kot pogled

www.m-sora.si
04/ 50 50 200, 01/ 54 41 310

**OBMOČNA OBRTNA
ZBORNICA ŠKOFJA LOKA**

**30
LET**

Območna obrtna zbornica Škofja Loka

Telefon: 04 / 50-60-200, Faks: 04 / 50-60-202

E-pošta: slavica.kalan@ozs.si

DEJAVNOSTI OBMOČNE

OBRTNE ZBORNICE ŠKOFJA LOKA

Zbornica že 30 let zastopa interese svojih članov in zanje izvaja naslednje naloge in opravila:

- Oblikuje pobude, pripombe in zahteve za izboljšanje pogojev razvoja obrti in podjetništva;
- Organizira izobraževanja in s sofinanciranjem spodbuja različne oblike izobraževanj in usposabljanj svojih članov;
- Informira člane o novostih na zakonodajnem področju in o drugih aktualnih zadevah za podjetništvo in v ta namen izdaja mesečna obvestila ter interno glasilo Loška obrt;
- Skrbi za promocijo članov, organizira skupne predstavitve proizvodov in storitev na sejmih ter sofinancira stroške individualnega razstavljanja na specializiranih sejmih doma in v tujini;
- Opravlja splošno strokovno svetovanje in nudi strokovno pomoč članom;
- Zastopa interese delodajalcev in sodeluje z združenji delodajalcev;
- Izvaja javna pooblastila (obrti register, vstopna točka e-VEM, poklicno izobraževanje);
- V okviru zbornice aktivno deluje 14 sekcij;
- Aktivno sodeluje z občinami in drugimi organizacijami;
- Skrbi za druženje članov in v ta namen organizira kulturne, športne in druge prireditve;
- Opravlja druge naloge, ki so v interesu članov in opredeljene v statutu ter letnem programu dela.

triglav

ZAVAROVALNICA TRIGLAV, D.D.

PEDIATRIČNA KLINIKA LJUBLJANA

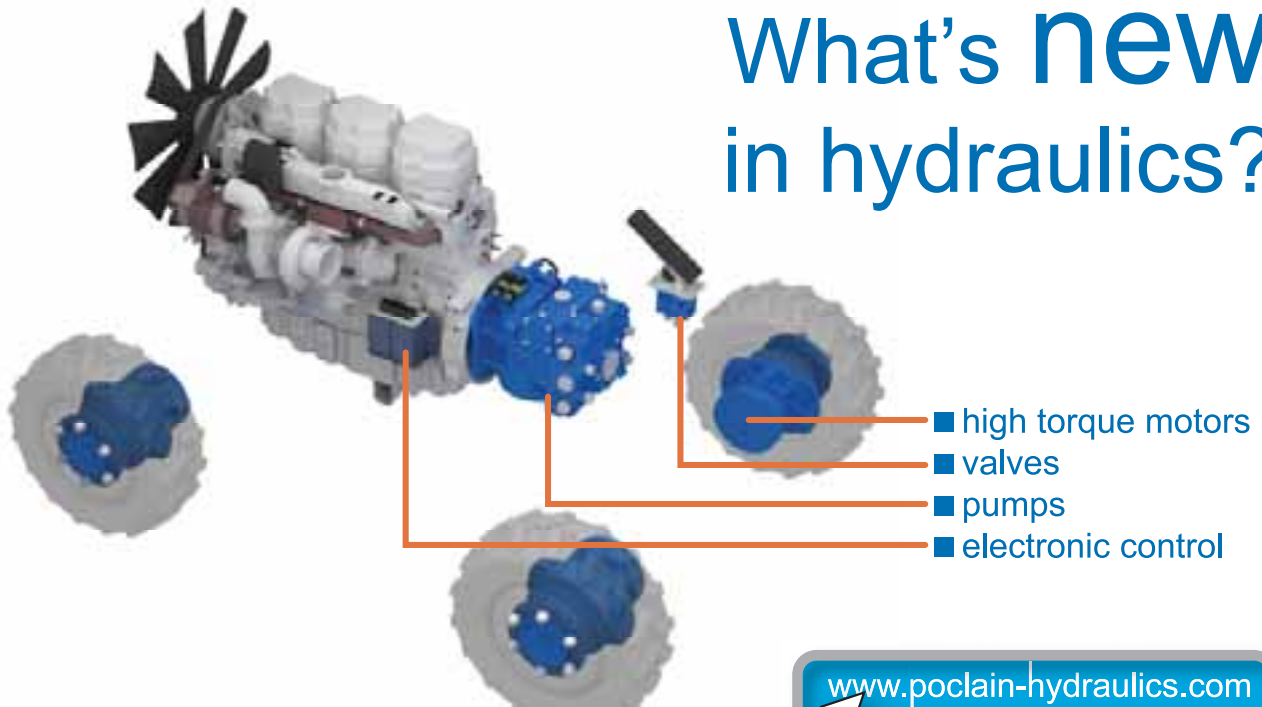
 SKUPINA MARMOR HOTAVLJE

www.marmor-hotavlje.si

IEDC POSLOVNA ŠOLA BLED

What's new in hydraulics?

PH
POCLAIN HYDRAULICS
DRIVING INNOVATION

Ko ste z najboljšim,
je vse dosegljivo.

Poleg priznanja za tehnično najboljšo omrežje, je družba Mobitel prejela še priznanji za odlično in zaupanja vredno blagovno znamko.

connect
TEHNIČNO
NAJBOLEŠE
OMREŽJE

BRAND

Mobitel logo

www.mobitel.si

Najmočnejše vezi ne štev.
ki jih ne vidimo.

ISSN 0351-5966

9 770351 596002